Claire Marin

KOPUŞ(LAR)

Çeviren: Yağmur Ceylan Uslu

inka

Kopuş(lar)
Claire Marin

Orijinal Adı | *Rupture(s)*

İnka Kitap | 21 | Edebiyatdışı
Çeviren | Yağmur Ceylan Uslu
Yayına Hazırlayan | Ahmet Öz
Redaksiyon | A. Nüvit Bingöl
Kapak ve baskı öncesi hazırlık | İnka Kitap

1. Baskı | Mayıs 2024

ISBN | 978-625-98280-0-8

Copyright © Éditions de l'Observatoire/Humensis, Ruprure(s), 2019

Türkçe Yayın Hakkı © İnka Kitap, 2020

Türkçe Çeviri Hakkı © Yağmur Ceylan Uslu, 2020

"Ce livre a été publié avec l'aide du Ministère de la Culture-Centre National du Livre."

"Bu kitap Fransız Kültür Bakanlığı-Centre National du Livre'in desteğiyle yayınlanmıştır."

İNKA KİTAP
Osmanağa Mah. Halil Ethem Sok.
Yeğiner İş Merkezi A Blok No:32/28 Kadıköy/İstanbul
Tel: 0216 337 00 09
Yayıncı Sertifika No: 44966
inkakitap@gmail.com

Baskı ve Cilt | Vizyon Basımevi
Matbaa Sertifika No: 52098

Bu kitabın bütün hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen ya da tamamen ve hiçbir yolla çoğaltılamaz.

CLAIRE MARIN

Kopuş(lar)

inka

İçindekiler

Giriş: Hayatımız Kopuşlardan İbarettir 9

1. Kendine ve Başkalarına Sadık Kalmanın İmkânsızlığı 23
2. Aşk Ayrılığı 31
3. Kendi Olmak 63
4. Dağılmanın Hazzı 73
5. Kazazede Varlık 87
6. Doğumlar ve Ayrılıklar 93
7. Aileden Kopmak 103
8. Yok Oluşlar 113
9. Kopuşun Cinselliği 123
10. Geceyi Katetmek 129
11. Sözleşmenin İhlali 133

Kaynakça 141

"Bizler dayanıklıyız ve öyle
bir gecede kırılmayız."

Nietzsche,
Zamana Aykırı Bakışlar 2[1]

1 Friedrich Nietzsche, *Zamana Aykırı Bakışlar 2: Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası,* [Türkçesi: Mustafa Tüzel, İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, İstanbul, s. 22].

Giriş

Hayatımız Kopuşlardan İbarettir

Kopuşun[1] pürüzsüz bir kesik olması istenir. Dümdüz ve net, bir hamlede, tıpkı bir kafayı gövdeden ayıran bir kılıç darbesi gibi. Fakat kopuş bir yırtıktır [*déchirure*]. Parçaların önceden sahip olduğu bütünlüğü geri kazanmalarına izin veren ayrılmadan [*séparation*] farklı olarak kopuş, etimolojisinin de hatırlattığı gibi bir yırtıktır.[2] Kopuş, nadiren tarafların net konturlarını takip eder. Ölçülerimize tam uyan bir dikiş patronuna itinayla sadık kalarak onu noktalı çizgiler boyunca kestiğimizde olduğu gibi kopmayız. Kimin nerede başlayıp nerede bittiğini artık kimsenin bilemeyeceği kadar kimliklerin iç içe geçtiği müşterek bir yaşamın [*vie commune*] kumaşı yırtılır. Fakat kopmak isteyen kişi bunu bildiğini sanır. İçinde kendi siluetini ayırt ettiği gölgeyi çizebileceğine inanır ve bu belirsiz bulanık-

1 *Rupture* ve *rompre* kelimelerini metin boyunca "kopuş, kopmak" şeklinde karşılamaya çalıştıysak da, yer yer kelimenin farklı anlamları ve Türkçe kullanım gereğince "ayrılık", "yıkım", "ihlal" karşılıklarını da kullandık. —*yhn*

2 Fr. *rupture* kelimesi Latince "yırtık" (Fr. *déchirure*) demek olan *rotura*'den gelmektedir. —*çn*

lıktan, onu bunaltan mevcudiyetlerden, gerçekten kendisi olmasına engel olan bağlardan kurtulmak ister.

Artanı olmadan bölünebilen bir sayı gibi temiz bir kopuş şüphesiz imkânsızdır. Nietzsche'nin deyimiyle "geride tuhaf bir kesir bile bırakmayan bir sayı gibi, zamanın içinde" tükenmeyiz.[3] Kopmuş olsalar bile bağlar, hayalet uzuvlar, eski bir yaşamın tanıkları olarak duyarlı halde kalabilirler. Bu eski yaşamın bize kaydettiği her şeyin izi kalır geride. Etimize, düşüncelerimize, kavrama ve var olma tarzımıza sızmış, kaydedilmiş şeyler.[4] Bir kuyrukluyıldızın belirsiz kuyruğu gibi sürüklenen her şey, sebat eden, istesek de istemesek de devam eden her şey. Temiz bir sayfa açmak imkânsızdır; ışığa tutulduğunda önceden yazılmış her şey görünür hale gelir, önceki yaşam filigran halinde ayak direr. Silinen resimlerin sadece bazı izlerini koruyan sihirli bir yazı tahtasından farklı olarak, kalem yüzeyde izini bırakmıştır ve yeni eskizlerin altından bu desenlerin ne olduğu ayırt edilir. Bilinçdışı, bu hayalet izleri bize hatırlatma görevini üstlenir ve başka bir yöne gitmeyi imkânsız hale getirir.

Peki gerçekten köprüleri atıp başka bir şeye geçebilir mi insan? Zaman içinde doğallaşmış bu bağları nasıl çözer, başkasının mevcudiyetinin, bedeninin, sesinin alışkanlığından nasıl kurtulur? Bulunduğumuz çevreden nasıl kopar, duruş değiştiririz, dik durmayı, başkalarının dilini konuşmayı nasıl öğreniriz? Eski hayattan kopmak, görme tarzını değiştirmek olduğu gibi, beden, biçim de değiştirmektir. Mevcudiyet kipimizi, kendimizi ortaya koyma to-

3 Nietzsche, *agy*, s. 6.

4 Fr. *engrammé*: zihinsel kayıt. —*çn*

numuzu değiştirmektir. Kopuş, bedenin merkezî bir rol oynadığı, derin bir mutasyonu beraberinde getirir.

Kopuş fiziksel, bedensel bir deneyimdir. Bir söküp çıkarma olan kopuşun acısını duyumsarız. Kopuş, Merleau-Ponty'nin bana uzun süre soyut ve şiirsel gelmiş olan "dünyanın teni" kavramının somut deneyimidir. Bizi çevreleyen diğer insanlar ve dünya ile bağlarımız, onları kaybettiğimiz andaki kadar, daha açık bir ifadeyle bizim için değerli olanlardan, alışkın olduğumuz düzenden, içimize işlemiş, bizde vücut bulmuş müşterek bir yaşamdan koparıldığımız o andaki kadar hassas değildir hiçbir zaman. Uyandığımda orada olmayan bedenin, artık cevap vermeyen sesin, dahası şimdi sanki harabeye dönmüş ev, parıltısını kaybetmiş gökyüzü. Aç, susuz kalmışız gibi hissederiz yoksunluğunu bu çocuğun, bu koza-evin. Yoksunluğun şiddeti, uyumaktan, yemekten, çalışmaktan, yaşamaktan alıkoyar, çünkü yaşam kesintiye uğramış, paramparça olmuştur. Eskiden iç içeyken artık ayrıyızdır; bu yırtılmayla, bu kökünden koparılışla sakatlanmış halde. Fazla canlı olan hafızamız, celladımızdır. Acı veren tüm bu "hatıra kırıklarını"[5] tasvir etmek gerekecek; aşk kopuşunun ekşisini, depresyonun beyazlığını, her şeyin yavaşlamasını, öznenin kaybolmasını, silinmesini. Buharlaşmasını. Öznenin yoğunluğunu kaybetmesini veya tersine keskin duyumlardan [*sensations vives*], hiç durmadan bir şimşek gibi saplanan sancılardan ibaret kalmasını.

Kopuş, kişinin kendi isteğiyle, kararlaştırarak gerçekleştirilmiş bir kendini ortaya koyma, o zamana dek sessiz kalmış bir kimliğin uyanışı, öznenin özgürleşme sürecinin

5 Vincent Delecroix, *Ce qui est perdu*, Gallimard, 2009.

bir parçası olduğunda bile acılıdır. Bizi çekip gitmeye zorlayan reddi veya şiddeti, istemesek de yakınlarımızı değersizleştiren o başkalaşmayı kabullenmek hiçbir zaman basit değildir. Reims'e dönmek asla kolay değildir.[6]

Cezayir'e veya Punom Pen'e dönmek de aynı şekilde zordur. Gurbet acısı ve vatan hasreti, savaşın mecbur kıldığı bu kopuşların derin bir şekilde kazıdığı bir başka izdir. Yurduna geri dönen kişi, "*homecomer*", terk ettiği ülkeyi kaybetmiş, bir yabancıya dönüşmüştür.[7] Yabancılığı ikiye katlanır. Çekip gitmek, iki kere kopmaktır: eskiden olduğun kişiden ve bir yanılsamadan, kendini bir yere ait hissetme yanılsamasından kopmak. Başkalarının gözünde meşru olmanın o psikolojik rahatlığından vazgeçmektir. Bir onaylanma umudundan kopmaktır. Sürgünler, transklaslar[8], homoseksüeller, sizler için bir yer ayırmadık. Bulabildiğiniz yere çöreklenmeniz gerekecek.

---

6 Bkz. Didier Eribon, *Retour à Reims*, Flammarion, 2018.

7 Bu konuyla ilgili, bkz. Alfred Schütz, *L'Étranger, L'homme qui revient au pays* (Allia, 2017).

8 *Transklas* (*transclasse*), Fransız filozof Chantal Jacquet'nin İngilizce "class passing" (sınıfsal geçiş) kelimesine referansla ürettiği bir kavramdır. Jacquet, *transklas* kavramını, bir sosyal sınıftan diğerine geçen kişiyi tanımlamak için kullanır. Sınıf atlama veya sınıfsal yükselme terimleri, içinde bir sosyal sınıfı ya da mesleği diğerinden üstün tutma anlamı barındırdığı için Jacquet bu terimlerin yerine nötr bir terim olan sınıflararası geçişi (*transklas*) koyar. Örneğin, sınıf atlama terimi, işçinin mühendisten veya doktordan sınıfsal olarak daha aşağı olduğunu varsayar, bu nedenle bir işçi çocuğunun mühendis olması sınıfsal bir yükselmedir. Oysa *transklas* terimi iş adamı olan bir işçi çocuğuyla, fabrikada işçi olan bir yargıcın çocuğu arasında hiyerarşik bir fark gözetmez. Dolayısıyla burada dikey değil yatay bir geçiş vardır ve söz konusu olan sadece sınıfsal bir geçiş gerçekleştirmiş kişidir. (Daha fazlası için bkz. *Les Transclasses ou la non-reproduction*, PUF, 2014 ve *La fabrique des transclasses*, PUF, 2017). —*çn*

Hepimiz yaşamın getirdiği acıları yaşarız, bize işkence eden deneyimlerden geçeriz. Ancak bunlara hepimiz aynı şekilde tepki vermeyiz. İçsel bir kırılganlık ya da metanete göre değişir bu tepki. Etimolojisinin de hatırlattığı gibi, işkence bir burulmadır.[9] İster kendimiz seçelim ister maruz kalalım, kopuş bizi dayanılmaz bir psişik ve fiziksel burulmaya tâbi tutar; kimliğimizin, varoluşumuzun biçimini kaybetmesine katlanmamız gerekir. Bu biçimsizleşme sırasında korkunç varlıklara dönüşürüz. İstesek de istemesek de. Mutsuzluk, reddedilmenin utancı, sevgisizliğin şiddetinin getirdiği bir biçim kaybı. Bazen de zalim varlıklara dönüşürüz; karısını ve çocuklarını terk ederek, ebeveynlerini, kökenlerini inkâr ederek, yasayı, değerleri, dini ayaklar altına alarak geri dönmemek üzere çekip giden zalim varlıklara. Çok özel bir "omurga"ları olduğu için deformasyona tahammül edebilenler, eğilip bükülmeye en elverişli olanlar bunu atlatır. Bazı yapılar aynı anda hem sağlam hem esnektir. Bu yapıdan faydalananlar kopuşa katlanacaktır.

İster biz tercih etmiş, ister maruz kalmış olalım, kopuşlar bize aittir. Aileden, arkadaşlardan, sevgiliden, ortamından kopmak; meslek, ülke, dil değiştirmek; belki de bağlardan çok kopuşlar bizi inşa eder. Yaptığımız bu tanım, karşımıza çıkan yol ayrımları kadar düz gittiğimiz yollar için de geçerlidir; yoldan çıkmalar, sözleşme ihlalleri kadar, sözleşmenin kendisi için de geçerlidir. Kendimizden bu "sapmalar" bize ne öğretir? Hangi bakımdan aydınlatıcı veya kurucudurlar? Özne ister yeni bir özgürlük coşkusu içinde olsun ister ıs-

9 Fr. *torture* kelimesi, Latince "burma edimi" anlamına gelen *tortura*'dan gelir. —*çn*

tıraplı bir yalnızlık içinde, özneyi sorgulaması ve kendini baştan tanımlamaya ve belki bizzat bir kendilik [*soi*] tanımı fikrinden vazgeçmeye zorlaması bakımından.

Kopuşun her zaman görünür olması, büyük bir gürültü koparması gerekmez; bazen aşikâr bir değişim olmadan boy gösterir, içsel kararlar, yeni yönelimler yoluyla, varoluşun artık hayatta olmayan kimi yönlerinin terk edilmesinde ortaya çıkar. Varlıklar, varlık kipleri hiçbir açıklama olmaksızın solar giderler. Mekânlardan ayrılıp gider, kişileri terk eder, yeni bir varoluş tarzıyla bütünleşiriz. O halde bu gerçekten bir kopuş mudur yoksa sadece bir evrim, içsel bir değişme [*modification*], bir mutasyon mudur? Eskiden olduğumuz kişiden kopma fikri belki de yalnızca bir yanılsamadır. Öznenin eyleme geçme ve düşünme şemalarında derin bir dönüşüm [*transformation*] olduğunda gerçek bir kopuştan söz edilebilir.[10] Yani kendi "var olma alışkanlığı"mız[11] diyebileceğimiz şeyden koptuğumuzda. Peki ama nereye kadar bir başkası haline gelebilirim [*devenir*]?[12] Buna ne kadar ihtiyacım vardır? Burada yaşamsal bir gereklilik, psişik bir hayatta kalma söz konusu olabilir. Sonunda kendim olmak için başkasından kurtuluyorumdur. Kopuş, doğuşumun koşulu olduğu gibi, yeniden doğuşumun da koşuludur.

---

10 Fr. *transformation*, *mutation*, *métamorphose* kelimeleri birbirlerine çok yakın anlamlara sahiptir, hatta bazen metin içinde eşanlamlı olarak kullanılabiliyor. Çeviri boyunca bu kelimeler arasındaki ince anlam farkını korumak ve kavramsal tutarlılığı sağlamak için kelimeleri sırasıyla şöyle çevirdik: *transformation*: [biçimsel] dönüşüm, *mutation*: mutasyon ve *métamorphose*: dönüşüm. —*çn*

11 Flannery O'Connor, *L'Habitude d'être*, *Œuvres complètes* içinde, Gallimard, 2009.

12 Fransızca *devenir* kelimesini bağlama göre oluş, olmak, haline gelmek ve dönüşmek şeklinde karşıladık. —*yhn*

Bazen "kendini kurtarmak" için kopmak gerekir, yani hem kaçmak hem de postu kurtarmak için; tehdit eden veya var olmayı engelleyen şeyden koparak kendini kurtarmak. Bu şey bir başkası olabileceği gibi bazen bizzat kendim de olabilirim: beni sansürleyen, bana gem vuran kendim. Öyleyse, kopuş vasıtasıyla kendiliğin ortaya çıkma ve gerçekleştirilme koşulları yaratılmalıdır. Olmak istediğimiz kişinin açığa çıkması, bir kukla veya fetiş olarak değil birinci tekil şahısta var olabilmek için kopmak. Başkalarının, özellikle de yakınların gözünde tüm o rahatsız ediciliği, hayal kırıklığına neden oluşu veya imkânsızlığı içinde kendi kimliğini sahiplenmek. Ortaya çıkma koşulları kopuşu zorunlu kılan, bir başkası haline gelme ediminin getirdiği zorluklarla yüzleşmek.

Peki ya kopuş irademiz dışında, maruz kalınmış bir şey olarak, bir kaza, felaket veya bir trajedi biçiminde yaşandığında ne olur? Bazen "varoluşun paranteze alınması" olarak adlandırdığımız şeyler –hastalık, depresyon, yas– parantez değildir aslında; bunlar çoğunlukla düşünme ve yaşama tarzlarında derin dönüşümlere yol açarlar. Başlı başına bir kopuş ilkesidirler; öyle ki yeni yaşamın optiğinde, sanki bu ateşle sınama beni varoluşun cürufundan arındırmış, kurtarmış gibi, bu ilkeyi kabul edebilir ve ona sahip çıkabilirim; fakat aynı zamanda onu inkâr edip, hiçbir getirisi olmamış bir deneyim gibi üstünü örtmem de mümkündür. Dosya kapanmış, dava düşmüştür. Fakat söz konusu facianın ortaya çıkardığı fay sessizce genişlemeye devam eder ve her birimizdeki çatlaklar gelecek kopuşların öncülleridir. Yaralı çocuk, gelecekte dönüşeceği yetişkini kırılganlaştırır.

Bazı olaylar kopuşlara neden oluyorsa da, bunların yalnızca tetikleyici etmenler veya bahaneler olması mümkün değil midir? İçerideki çatlak, yayılmaya ve benin birliğini parçalamaya hazır bir şekilde uzun zamandır orada değil miydi zaten?

Sık sık yeni öznenin varoluşsal bir kopuştan pat diye belirdiğinden söz edilir. "Yeniden doğuş"tan, "yeni bir başlangıç"tan bahsedilir. Özneye daha yoğun veya daha sahih[13] bir şekilde kendisi olması için verilen bu ikinci şansı yücelten ifadeler de eksik değildir hani. Sanki toplumun, ailenin, dünyanın bizi uzaklaştırdığı "gerçek kendiliğimiz"le yakınlaşmamıza kopuş imkân vermiştir. Kopuşun bize kendimizi ifşa ettiği bu pozitif diyalektikte belki de temel bir yanılsama vardır. Aslında "kendilik" gibi bir şeyin, hakiki bir kimliğin var olduğunu varsayarız; kendini gerçekleştirme ifadesinde söz edilen kimlik, öznenin kendini kendi tekilliğinde gerçekleştirdiği, kendi bireyselliğini ifade ettiği, ortaya koyduğu hakiki kimlik. Gelgelelim bu "yeni yaşam", öznenin bu dönüşümü [*métamorphose*] bir teselliden, badirelere tahammül etmek, ölümün, hastalığın, kazanın akıl almazlığına bir anlam vermek için zorunlu olan *a posteriori* bir yeniden inşadan ibaret değil midir?

İfşa edici kopuş düşüncesi, bir varlık taslağının, edimselleştirilecek [*actualiser*] bir özün, bir çağrının, bir yazgının olduğunu varsayar. Kopuş, zorlu sınamalar sonrasında kimliğimin kalbine erişmemi sağlayacaktır. Böylece acı bir anlam kazanacak ve her birimizin kendine has bir kimliği olacaktır. Peki ama ben bu kopuşların kendisinden başka bir şey miyim? Ben, dış dünyanın hazırladığı kazaların, te-

13 Fr. *authentiquement*. —*yhn*

sadüflerin sonucu değil miyim yalnızca? Bu biteviye devam eden, fark edilmeyen küçük kopuşların toplamı değil midir beni ben yapan? Öyleyse buna göre biz "kopan" kişi olmaktan çok "kendisinden kopulan" [*rompu*] kişiyizdir; edilgen [*passif*] ve hayatlarımızı yeniden düzenleyen varoluşumuzdaki çatlaklara maruz kalan kişi.

"Kendisinden kopulan kişi" olmak ne demektir? Falanca darbeye maruz kaldığımda, filanca yırtılmaya tahammül ettiğimde yalnızca edilgen miyimdir? Acıya katlanırken bu kadar zayıf mıyımdır? Burada sözlükler, kişisel gelişim kitaplarından daha kıymetlidir. Bize, bir *şeye* alışkın olunduğunu [*rompu à*][14] da hatırlatır. Kopuş sınamasında bizdeki bir şey yok edilişe direnir. Kendisinden "kopulan" varlık [*l'être rompu à*], direnme gücünü keşfeder. Katlandığım şey benim gücüm hakkında bir şeyler söyler. Bazıları, hayatlarının bir dönemi onlardan kesilip alınmış olmasına rağmen hayatta kalmış olduklarına şaşarken, bazılarının neden yırtılmanın şiddetine boyun eğip çöktüğünü anlamak kalıyor geriye. Ne oluyor da bu sınama beni tüketiyor veya tersine güçlendiriyor? Kopuşlarımızı ne yapabiliriz? Peki onlar bize ne yaparlar?

Nietzsche ve Kierkegaard'dan[15] sonra hâlâ kopuş üzerine düşünmek gerekir mi? Evet, şüphesiz, çünkü kopuş biçim değiştirdi, çünkü artık daha yaygın bir şekilde mevcut, çünkü genel anlamda varoluşumuzun yeni veya müstakbel

14 Fr. *rompu à*: Bir şeye alışkın olma, bir konuda deneyimli olma. —*yhn*

15 Nietzsche ve Kierkegaard kopuş meselesini sırasıyla kültürel ve tarihsel bir planda veya ahlaki ve kişisel bir planda ele aldı. Bkz. Nietzsche, *Seconde considératon intempestive* [*Zamana Aykırı Bakışlar 2: Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası*], Flammarion, 1998; Kierkegaard, *La Reprise*, Flammarion, 2008.

biçimi o olabilir. Belki de bir kopuş çağına veya kopuş momentine girdik. Ekolojik, dolayısıyla ekonomik ve politik düzlemde, yaşama, iletişim kurma, seyahat etme tarzlarımız, zenginlikleri tekelleştirme alışkanlığımız üzerine acilen yeniden düşünmemiz ve bu tutumun kaynakların tükenmesine yol açtığını inkâr etmeyi bırakmamız gerekiyor. Şu halde, ister bireysel varoluş düzeyinde ister kolektif olarak hayatta kalma düzeyinde olsun, yaşamsal bir değişiklik gerekliliği karşısında kopuşu kabullenmek olgunluğun bir kanıtı olacaktır. Kopuş, sorumluluklarımızın bilincinde olduğumuzu ifade edecektir. Fakat zorunlu bir değişim, bizi bekleyen bir felaket fikrini entelektüel olarak da özümsemek ve dünyanın kalıcılığına, doğanın sınırsız bir yeniden yaratımına inanmayı bırakmak gerekiyor. Düzenin artık döngüsellik düzeni olmadığını, ekolojik bir kopuş ânıyla karşı karşıya olduğumuzu kabul etmek zorunlu. Bu, başkalaşma (doğada veya insanlarda başkalaşma) veya temelli bir kayıp gibi büyük kopuşlar perspektifi karşısında derhal inkâra başvurma eğilimimiz üzerine çalışmayı gerektirir. Büyük korkularımızla yüzleşmemiz ve bir kopuş pedagojisi üzerine derinlemesine düşünmemiz zorunlu.

Fakat aynı zamanda bir kopuş momenti içindeyiz, zira kopuş belli bir özgürlük –veya bir kapris ve kararsızlık– fikrine (yanıltıcı bir şekilde?) eklemlenerek birkaç yüzyıldır gündelik yaşam ufkumuza işlemiştir: kopuşun acısını ve ağırlığını hafifleterek, çiftler savrulur, aileler tıpkı bir kart oyunundaymışçasına yeniden karılır. "Rıza" ile ayrılmak mümkündür. Sıradan bir istatistiğe dönüşen kopuş, bireycilik ve her bir kişinin "mutluluk" ve "kişisel tatmin" talepleri hakkında bir şeyler söyleyecektir. Çalışma hayatında, özellikle teknolojik yeniliklerin etkisiyle gerçekleşen pa-

radigma değişimi bir çeşit doğal seçilim kriterine dönüşmüştür. Bu kitabın yayımlandığı tarihte, burada teknolojik dönüşümlerle [*mutations technologiques*] ilgili verebileceğimiz örnekler çoktan eskimiş olacak. Uyum sağlamak, esnek, göçebe olmak, hiçbir bağa sahip olmamak. Bir anlayış şemasından bir diğerine geçmek. Dünyayı yorumlamak ve özellikle kâr getiren bir yer haline getirmek için yeni kodlar icat etmek. Fakat aynı zamanda safra atmak, bizi yavaşlatan şeylerden, ritme uyamayanlardan kurtulmak gerekir. Çağımızın kopuşları acımasızdır.

Fakat bu çağdaş kopuşlar görünür, tespit edilebilir olsa da varoluş çatlakları o kadar da yeni değildir. Bu çatlaklar insanların yaşamlarını her zaman sarsmıştır. Çatallanmalar, delikler, tarihteki boşluklar, sapmalar, hangi yaşam bunlara yabancıdır? Görünmez parantezlerden, gizli ihanetlerden de bahsetmek lazım. Deleuze'ün dediği gibi her yaşam "yön değiştirmeleriyle, çatallanmalarıyla, kopuş ve sıçramalarıyla, esnemeleriyle, tomurcuklanmalarıyla, parantezleriyle biraz çılgın bir cümle"[16] değil midir? Tüm diğer kopuşları görebilmek ve tahammül edebilmek için bazen bir ilk kopuş gerekir. Genelde olduğu gibi, hastalık kendi büyütecini her şeye yöneltir. Geniş planda görülmesini sağladığı şey, gündelik hayatımızın daha kuytu bir seviyesinde bulunur. Varoluşumuzun süreksizliği, belki de daha derinde kimliğimizin süreksizliği. Resmî yaşam öyküleri, yazarın kendisini anlattığı romanlar veya gündelik hikâye anlatımı varoluşun pürüzlerini törpülüyor olsa da, çatlak içermeyen bir yaşam

16 Gilles Deleuze, *Critique et clinique* [*Kritik ve Klinik*], Éditions de Minuit, 1999, s. 77.

yoktur. Hastalık, varoluşumuzdaki bu deliklere, acılı kesiklere görünürlük kazandırır, ama herkesin, kâh gizlice kâh utanç içinde bunları deneyimlediğini kabul etmek gerekir.[17] Hayat mantıklı ve tutarlı değildir, çoktan çizilmiş çizgiler, kesin yollar, yazgılardan oluşmaz... Çok daha belirsiz, öngörülemezdir, kesinlikten yoksundur, fırtınalar tüm şiddetiyle kaygısızlığın üstüne çullanır, trajediler gerçekleşir ve sıradanlaşıncaya kadar tekrarlanır.

Bu kitapta, önceki kitaplarımda olduğu gibi, kopuşun ve yeniden başlamanın basite indirgeyici ve olumlu okumalarını bir kenara iterek iyimserlik ayartısına inatla veya inançla direneceğim. Burada yeni bir yaşama başlama, temiz bir sayfa açma, başarısızlığı bilgiye, zenginliğe, deneyime dönüştürerek ona geriye dönük bir değer atfetme fırsatı görmek istenecektir. Başarısızlığın erdemleri vardır mutlaka. Gerçekten mi? Fakat kopuş bazen yalnızca bir beceriksizlik, bir cesaret yoksunluğu, bir korkaklıktır. Bir çiftin, bir ailenin, bir dostluğun, bir projenin veya bir politikanın başarısızlığının itirafıdır. Başarısızlık genelde kendinden başka bir şey değildir, zavallı, hayal kırıklığı yaratan, saf bir ıskalamadır. Başarısızlıkların çoğu bize hiçbir şey öğretmez. Daha kötüsü, sanki bunlar kaçınılmazmış gibi aynı başarısızlıkların yeniden üretimine saplanırız çoğunlukla; üstelik bunların neredeyse güven verici tekrarından duyu-

17 Olivia Rosenthal'in Alzheimer hastalığından esinlenerek yazdığı, *On n'est pas là pour disparaître*, (Verticales, 2007) s. 76'da söylediği gibi: "Bir varoluşun gelişim sürecini yeniden inşa etmek için, onu oluşturan terslikleri, çatlakları, arızaları, resmi biyografilerde adı illa da anılmayan bu kopuşları, arızaları, çatlakları hesaba katmak gerekir. A hastalığına yakalanmış olanların herkesten daha iyi bildiği gibi, varoluş aslında kalbur gibi delik deşiktir, inişli çıkışlıdır."

lan paradoksal bir zevk içinde gerçekleşir her şey. Psikanaliz bize buna dair bir şeyler söylemiştir. Görünüşe göre etrafımızda bunu doğrulayacak pek az örnek varken, deneyimin bizi geliştireceğini ummayı bırakmak gerekir. "Yunan fizikçilerden sonra, yaşamın deneme yanılmayla öğrenildiğine inanan sadece filozoflar kalmıştır."[18] Atılacağım yeni bir maceranın arifesinde daha önceden yaşadığım yoldan sapmalarla daha da güçlenmiş değilim, aksine tali yollarda bir kez daha kendimi kaybetmeye hayli yatkınım.[19] Sonuçta hiçbir şey öğrenmemiş olmam gayet mümkündür.

18 Mathieu Potte-Bonneville, *Recommencer*, Verdier, 2018, s. 35.

19 *Agy*, s. 37: "Her yeni başlangıç, artık geride kaldığı sanılan, acemice yerinde saymaları geri getirir."

1

Kendine ve Başkalarına Sadık Kalmanın İmkânsızlığı

Tutulan yol artık kişisel bir keşfin ürünü değil, baştan çizilmiş gibi görünüyorsa, bazen bu yoldan sapmak gerekir. Ayaklarımız ileri giderken kafamız ve kalbimiz geride kalıyorsa. Edimlerim [*actes*] beni açığa çıkarır, tanımlar, ama bazen de kısıtlayıcı bir şekilde mecbur eder. Edimlerim kişiliğimi [*personnalité*] tanımlar, fakat aynı zamanda kurtulmak istediğim bir kişi de yaratır. Özgürlüğüm, ister istemez belirlenimci sonuçlar [*effets de déterminisme*], hatta yabancılaşma üretir. Başkalarının beklentilerinin esiri olma duygusunu deneyimlemek için Sartre kadar ünlü olmaya gerek yok; bu beklentiler geçmişte özgürce yaptığımız bir tercihten kaynaklanıyor olsa bile.[1] Özgürlük paradoksu:

1 1967'de Kanada Televizyonuna verdiği bir röportajda Sartre verilen taahhütlerin yükü hakkında bunları söylüyordu. Sartre'ın politik duruşu onu belli bir role hapsetmişti; böylece bir davaya adanmış entelektüele dönüştü; bu etiket onu eziyor ve ona mecburiyetler yüklüyordu. Bkz. Madeleine Gobeil-Noël ve Claude Lanzmann, *Sartre inédit. Etretien et témoignages. Entretien à la télévision Radio Canada* (15 Ağustos 1967), DVD, Nouveau Monde éditions, 2005.

Bilinçli bir şekilde, inanarak, cesaretle veya zevkle alınan bir karar, prangamız haline gelir. Eski arzumuz bir kapana dönüşmüştür [*transformé*]. Öyleyse edilgen bir şekilde başkalarının bizden beklentilerini yerine getirmeye devam mı etmeliyiz? Bir anlamda kendinden vazgeçmek olacaktır bu: ufak tefek değişikliklerle yetinerek hep yaptığımız gibi yapmaya devam etmek. Tekrarın yarattığı tiksintiye, hazzın ortadan kaybolmasına, "başka bir şeye geçme" ihtiyacına rağmen. Yoksa bütünüyle başka bir şeye atılarak her şeyi kaybetme riskini mi almak gerekir?

Bazen artık sadık kalmak mümkün değildir. Arkadaşlara, sevgiliye, aileye ve kendi kendine sadık kalmak katlanılmaz bir hal alır. Artık bağ değil, boyna dolanmış bir ip olan bağlılıklardır bunlar. Bu durumda "Boğuluyorum!" deriz. Sebat [*constance*] artık içsel bir arzunun sonucu değildir; sunî bir yapıya, öznenin kendisi gibi kalmak, artık inanmadan oynadığı rolünü sürdürmek için kendisini tükettiği bir çabaya dönüşür. Özne kendisinin gölgesinden başka bir şey değildir artık, önceden yaptığı jestleri tekrar eder, ama onların içinde ikamet etmiyordur. Çoktan gitmiştir, eski kimliğinin veya çoktan ölmüş bu ilişkinin dışında, geçmişte olduğu şeyi kendisinin yaklaşık bir karikatürü olarak taklit eder. Sartre'ın *Varlık ve Hiçlik*'teki[2] hizmetçisi gibi, acınası bir taklit içinde, varmış gibi yapar. Varoluşsal anlamda "kendini kandırmaktadır"; kendisine yalan söyler, olmadığı veya artık olmadığı biriymiş gibi davranır. Artık yalnızca belli belirsiz bir şekilde kendisidir. Yavaş yavaş öldüğü izlenimine kapıldığı bu yaşama yabancıdır. Kendine sadık kalmak bunca çaba istediğinde, yaşamak her an tek-

2 Jean-Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik: Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, çev. Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya Eksen, İthaki. —*çn*

rarlanan böylesi bir sahtekârlık olduğunda, alışılmış rollere bürünmek imkânsız hale gelir. Taahhütlerden kaçıp onlara ihanet etmek gerekir.

Prangaları parçalayıp bizi aşırı daralmış bir yaşamdan özgürleştiren bazen ufak bir aykırılık, hafif bir temastır: "Şeyler infilak eder veya bizi infilak ettirir, kutular içerikleri için fazla küçüktür, yemekler toksik veya zehirlidir."[3]

Bu zamana kadar beni beslemiş, çevrelemiş, korumuş ne varsa artık beni yutar, tüketir. Alışkanlık bir *pharmakon*'dur[4]: Uzun vadede, ilaç aynı zamanda bir zehirdir. Beni içinde barındıran şey artık baskı yapar, beni sarmalamış olan şey sıkar. Bu iğreti kimlik özneye acı verir. Yaşamında sıkışıp kalmıştır, ona ayak bağı olan bir varoluşta bütünüyle kapana kısılmıştır, havaya ihtiyacı vardır, neredeyse kelimenin tam anlamıyla enginlere açılmak, çekip gitmek ister.[5] Bu yayılma, "genleşme" arzusu coğrafi, duygulanımsal [*affectif*], mesleki, psikolojik mekân değiştirme ihtiyacıyla kendini ifade eder. Hayatının dönüştüğü bu kutudan çıkması gerekir. Boyutları sabit, sınırlı kapasitesi olan bir kutu. Ona yenilik, hareket, imkân gerekir. Canlılık gerekir.

Kimi zaman büyük bir psişik güce sahip bir olay, bizde neden olduğu derin dönüşümle, zaman zaman ifşa edici bir rol üstlenmesiyle aynı kalmamızı imkânsızlaştırır. Bana dokunan ve bende doğurduğu aşk veya hayranlıkla beni sarsan bir varlıkla karşılaştıktan sonra, bir hastalık veya kazanın yol açtığı şok, sevilen bir varlığın teselli edilemez kaybı sonrasında, o kadar derin bir eksen kayması yaşarım ki eskiden olduğum kişiye sadık kalmam artık müm-

3 Gilles Deleuze, *Critique et clinique*, *ay*, s. 34.

4 Yunanca *pharmakon* hem "ilaç" hem de "zehir" anlamına gelir. —*çn*

5 Fr. *prendre le large*: çekip gitmek, enginlere açılmak. —*çn*

kün değildir. Değişmek zorunlu hale gelir. Hakikat kaygısı nedeniyle, ama ayrıca yaşanması, edimlere kaydedilmesi, dünyaya kendisini göstermesi gerektiği için, içerideki bu sapma, en derindeki bu değişme görünür olmalıdır. Artık ne diğerlerinin benim hakkımda sahip olduğu imaja sadık kalmam ne de alışıldık rollerimi üstlenmem mümkündür; çok değişmişimdir.

Özne kendisinden daha güçlü bir varlık –tutku, ıstırap– tarafından çağrıldığında, esir alındığında, aklı başından alındığında, kendisinden daha yüksek bir kuvvet –aşk, acı, keder– tarafından mahrum bırakıldığında ve yeniden tanımlandığında, artık o güne kadar olduğu kişi olmakla yetinemez. Kendisini kurtarmak için başka biri olması gerekir.

Peki ona önem verenler, onu alıkoyanlar ne yapabilir? Rolünü oynayamadığı, partisyonu bir kenara bıraktığı anları kabul mü etmelidirler? Kabul etmek, orada korkaklık dışında bir şey görmeyi, onu gücüyle sürükleyen veya ezen, içeriden dönüştüren olay (hastalanmak, âşık olmak, hamile kalmak) karşısındaki gerçek güçsüzlüğünü tanımayı tercih etmek demektir.

Dile kolay. Onun kendisinden uzaklaşmasına, tanıdığım ve sevdiğim halinden farklı olmasına gerçekten izin verebilir miyim? Onu kaybetme pahasına, bu mesafeye, kendisinden uzaktaki bu sürgüne müsaade edebilir miyim? Tersine onu artık istemediği, tahammül edemediği ve içinde barınamadığı bu kimliğe hapsetmek için ahlaka (verdiği taahhütlere), duyguya [*émotion*], hatıraya davet ederek yakınımda tutma, eski kimliğinde kalmasını sağlamak için her şeyi yapma ayartısı yok mudur içimde? Onu yaşaması gerektiğine inandığı şeyden alıkoymak için tüm bu hileleri kullanmak şüphesiz boşunadır.

Burada yalnızca başkası haline gelmenin özne için getirdiği şiddetten değil, bu dönüşümün onun yakınları, ona "önem veren" herkes için yarattığı şiddetten de bahsetmek gerekir. Kopuş, istemeseler de onları ayırır. Bu kişi bazen tanınmayacak kadar değişir: Bu benim çocuğum mu, bu dönüşen ergen? Beni bu genç adam için terk eden benim eşim mi? Bu yabancı düşmanı partiyi destekleyen benim kardeşim mi? Sevdiğim kişinin yerini alan ve onun görünüşüne bürünen bu yabancı kim? Gregor'un[6] odasındaki bu hamamböceği kim? Bir bumerang etkisiyle kendi körlüğümüze dair sorular ortaya çıkar. Onunla yaşamış olan ben nasıl olur da onu bu kadar yanlış tanımış olabilirim? Başkası olma imkânı ve özgürlüğü, aşk ve sevgi [*affection*] yanılsamalarını [*illusions*] acı bir şekilde ortaya çıkarır: bir sahiplenme ve yakınlık yanılsaması, sevilmenin şeffaflığı yanılsaması. Yakınlık bazen yalnızca bir intibadır. Başkası söylediği veya yaptığı ve o âna kadar hayal bile edilemez görünen bir şeyle bizi daima şaşırtabilir, sarsabilir, afallatabilir. Bana ait olmamak bir yana, endişe verici bir yabancılıkla saf bir sürpriz, tamamen başka biri haline gelebilir her zaman.

Bazen öznenin bu dönüşümü bir özgürleşmedir. Bazen bizi boğan şey karşısında bir vazgeçiştir. Çatlak büyür. Mücadele etmek artık mümkün değildir. Kopmak, kendine ait olanları, işini, ülkeni terk etmek, taahhütlere, verilen sözlere, vefaya galip gelen bu güce boyun eğme hakkını kendine vermektir. Olmayı beceremediğimiz veya sürdüremediğimiz kişiymiş gibi yapmayı bırakmak. Sadık olmak isterdim, ama buna gücüm kalmadı, yoğunluğuyla beni

6 Bkz. Kafka, *La Métamorphose* [*Dönüşüm*].

hayatta tutan başka bir şeye ihtiyacım var. Yakınlarımın bildiği ve sevdiği kişi olmayı isterdim, fakat hastalık beni dönüştürdü, uğradığım saldırı beni altüst etti, yakınımın ıstırabı beni tüketti, sürgün beni mahvetti. Bundan böyle bir an için bile eskiden olduğum kişi olamam. Farklılık içime sızdı. Kendime ve başkasına sadakati, bir tiyatro oyununa ve sahtekârlığa dönüştürdü.

Bu sınamadan önceki umursamazlığımı sürdüremem, bu hakaretleri duymamış gibi, bu saldırıya uğramamış gibi yapamam. Kaybettiğim şeyleri inkâr edemem: kaygısızlık, güven, geleceğe doğru atılım. Bir olayın hayatıma zorla girmesi, kişiliğimin en derin dengesini bozmamış gibi yapamam. Travmaya neden olan olay bazen çok eskidir ve şeylerin düzenleniş tarzında bir değişimle birdenbire yeniden canlanır: bir çocuğun doğması, yeni bir mesleki sorumluluk, bir yolculuk, bir karşılaşma. Bu kayma, mıknatısa tutulmuş bir pusula iğnesi gibi özneyi yolundan saptırır. Bundan böyle eski rotayı tutturmak imkânsızdır.

Artık yakınlarımın, arkadaşlarımın güvenine ve sabrına layık değilimdir. Kendimi borçlu hissederim, fakat ödenemez bir borçtur bu. Benden beklenen o kişi olamam. Diğer duygulanımlar, ihtiyaçlar, bağımlılıkların kuvveti karşısında kendimi âciz hissederim. Bazen bu, bir yıkım mantığına batmak pahasına cinlerime [*démons*] boyun eğmem anlamına gelir. Özneye güçsüzlüğünün boyutlarını keşfetmenin hüsranını yaşattığında, kopuş acı vericidir. Benden beklenen o kişi, umduğum gibi biri olmak isterdim. Hem başkalarını hem kendimi hayal kırıklığına uğratmış olmanın acısı ve bir hayal kırıklığından daha fazlası olmama düşüncesinden duyulan utanç hissi. Amy Winehouse

umutsuzca "*I cheated myself like I knew I would*"[7] diyordu ve birkaç sene sonra da ölümü seçecekti. Olmak istediğimiz kişi olamamak derin bir ıstıraptır. Kopuş bazen yoldan sapma ayartısına eklemlenir. Kaçınılmaz sonucunu bildiğimiz bir sürecin sonuna kadar gitmek, yok oluşun gücü. Bu durumda söz konusu olan kendini onaylamaktan çok, "kendiliğin ortadan kaybolması"dır.[8] Değişmemiz, içimizde yaşanan şiddetin izidir, bizi dönüştürmüş ve atlatamadığımız bir müdahalenin açtığı yaranın izidir. Ne yazık ki insanın kendi içsel deliliğini, kendi cadılık çizgisini [*ligne de sorcière*][9] izlemek için koptuğu da olur. Her kopuşta bir kendini bulma umudu ve kendini kaybetme riski vardır.

7 "Kendimi kandıracağımı biliyordum ve öyle de yaptım," (Amy Winehouse, "You know I'm no good", *Back to Black*, Universal Records, 2006).

8 Sosyolog David Le Breton'un *Disparaitre de soi*'da incelediği gibi (Métailié, 2015).

9 Yazarın burada Deleuze'e atıfla "cadılık çizgisi" kavramını kullandığını düşünüyorum. Deleuze, *Kritik ve Klinik* adlı eserinde cadılık çizgisini, dil bağlamında, baskın sistemin dışına çıkma olarak tanımlıyor. —*çn*

2

Aşk Ayrılığı

> "Çift hayatının iyi bir şey olduğu ve aşk ayrılığının patolojik bir kaza olduğu hiçbir şekilde kanıtlanmadı."[1]
>
> Vincent Delecroix

Aşk ilişkisinin sonlanmasında, eski sevgililerin hâlâ paylaştıkları bir duygu kalır [geriye]; içlerinde kimliklerine derinden dokunan bir kırılma duygusu. İster tercih edilmiş ister maruz kalınmış olsun, kopuş, olduğumuz veya olduğumuzu düşündüğümüz şeyi sorgular, bizi sarsar, dönüp bir kendimize bakmamıza neden olur. Bir kopuşun bir hata, korkunç bir ziyan veya tam tersine zorunlu olduğu duygusuna kapılabiliriz. Söz konusu kopuşu biz seçmemiş olsak bile, onun ceremesini çekiyor olsak bile. Bu kararda ve kararı somutlaştıran edimlerde artık susması mümkün olmayan bir içsel hakikatin ifade edildiğini ayırt edebiliriz. Harekete geçmemek, bizdeki değişmenin gücünü yadsımak

1 Vincent Delecroix, *Ce qui est perdu*, *agy*, s. 106-107.

olurdu. Kendine –ve bir zamanlar sevilmiş kişiye– sadakat bundan böyle imkânsızdır, çünkü içeride çoktan kopuş gerçekleşmiş, bir Başkası seni kendine yabancı kılmıştır. Yeni bir aşk nesnesi –bir kadın, bir erkek, bir çocuk, bir yapıt–, başka bir tutku –kazanmak, başarmak, baştan çıkarmak, yaratmak– sevgililerin arasına girmiş, bir fark, bir mesafe yaratmıştır. İster mutlu olsun ister trajik, yeni bir deneyim kendilik duygusunu temelden sarsmış, varoluşun kutuplarının yönünü değiştirmiş, duygulanımları yeniden şekillendirmiştir [*remodelé*]. Bu gizli sarsıntı böyle kalamaz. Kendimize dair tanımdaki bu derin altüst oluş belki de uzun zamandır devam ediyordu. Çatlak, kendinden duyulan şüphe çoktan oradaydı ve fayın davetiye çıkardığı bu başkalık gelip o boşluğu doldurdu.

Aşk ayrılığının bize kendimizi ifşa ettiği düşüncesi genelde bu perspektif içinde anılır. Bu durumda kopuş, içsel bir hakikatin dışavurumu, eski kimliğimizle ve verdiğimiz taahhütlerle bağdaşmayan yeni bir kimliğin öne sürülmesi olacaktır. Hissedilen yoğunluk ("kendini canlı hissetmek"), sahiciliğin, kişinin kendisiyle örtüşmesinin apaçık [*évident*] bir göstergesi olacaktır. Fakat belki de yeni bir yaşamın verdiği sarhoşluk, kendi kimliğimizin ortaya çıkmasından değil, onu terk etmemizden kaynaklanır.

Bazen kendimiz olmaktan duyduğumuz yorgunluktan, nihai niteliğinden korktuğumuz bir varoluş kipinin ağırlığından kurtulmak için gelmez mi kopma arzusu? Kaligrafi, bağlarından kurtarılmış varlığın [*délié*][2] güzelliğini, inceliğini ve zarafetini çok iyi anlatır. Daha yoğun bir yaşam

2 Fr. *délié*, aynı zamanda kaligrafide kalın çizgileri bağlamak için kullanılan ince çizgilerin adıdır. —*yhn*

umudu kopma kararı alan kişiye aldatıcı [*illusoire*] bir hafiflik taşır. Sanki varlığımdaki bu fakirleşmenin sorumlusuymuş gibi eski sevgilimden kaçmamın nedeni, bütünüyle bana ait, hayal kırıklığı yaratan bir kimlikten kaçmam değil midir? Michel Butor'un, *Değişme*'de bahsettiği budur. İkinci çoğul şahısta yazılmış bu romandaki "siz" olan ana karakter Léon Delmont, İtalyan metresi Cécile için karısı Henriette'i terk etmeyi tasarlar. Kopuş ona ilk başta yeni bir yaşam imkânı olarak görünür: "Bu kopuş acilen gerçekleşmeliydi; zira birkaç hafta daha beklemek, her şeyi kaybetmek demekti, o yavan cehennemin kapıları üstünüze kapanacak, bir daha asla cesaret edemeyeceksiniz demekti. Sonunda yaklaşıyor kurtuluş ve şahane yıllar."[3]

Anlatıcı Roma'ya yaptığı son yolculuğu "kaçış" olarak nitelendirir. Bununla birlikte, yolculuğun başından itibaren, içine bir şüphe düşer. Huzursuzluğun kaynağı karısıyla olan ilişkisinin doğası değildir, yer ve eş değiştirmek bu huzursuzluğu ortadan kaldırmaya yetmeyecektir. Kusur [*faille*], evlilik yaşamından çok kendisindedir:

> Bu yolculuk bir özgürleşme, bir gençleşme, bedeninizde ve zihninizde [*tête*] etraflı bir temizlik olmalıydı; şimdiden bunun faydalarını ve coşkusunu hissetmeniz gerekmez miydi? Sizi ele geçiren, neredeyse bir iç sıkıntısı diyeceğiniz, bu bitkinlik de nedir? Tıpkı yükselen denizin set üzerinde bulduğu ufacık bir çatlaktan sızıp o âna kadar korunan toprakları kuraklaştırıcı burukluğuyla boğması gibi, şimdi öç alırcasına kendinize verdiğiniz bu tatili

3 Michel Butor, *La Modification*, Éditions de Minuit, 1990, s. 24 [Türkçesi: *Değişme*, çev. Mükerrem Akdeniz, Can Yayınları, 1991, İstanbul. —*çn*]

> fırsat bilerek akın eden, hiç rahatlamayan bir gerilimle aylardır, yıllardır birikmiş o yorgunluk mu bu?[4]

Paris-Roma arasında yapılan bu son yolculuk, içsel bir rotanın mekânına dönüşür ve kopma kararı yerini zıddına bırakır: "karanlık dönüşüm", "ışık değişimi", "olgular döngüsü".[5] Roma şehri ve farklı bir hayat fantezisi, İtalyan sevgilinin öğelerden sadece biri olduğu hayali bir düzenleme [*agencement*] oluşturur.[6] Onun güzelliği, arzunun bu düzenlenişinden çıktığı anda solar. Cécile, Paris'in gündelik yaşamı içinde neye dönüşecek? Henriette'in başka bir haline. Her yeni yaşam sonunda eskisinin bir çeşitlemesi [*modulation*] olacaktır sadece. Bir aşk ayrılığıyla bütünüyle yeni bir varoluş yaratılabilir mi? Neden, kimden gerçekten kurtulabiliriz?

Bazıları daha derin, belki de daha trajik bir şekilde kendilerinden kaçma umuduyla koparlar. Bu durumda kopuş ferahlamayı andırır: artık kendin olmamak. Şu halde kopmak içsel bir hakikat arayışı olmaktan çok, boşluğun bir ayartısı, kendiliğin silinmesi veya olumsuzlanmasından duyulan bir zevk, kayboluşta bulunan bir özgürleşmedir. Artık kendisinden kaçtığım eski sevgilim değil, bizzat benim. Onun sevgisi beni içinden çıkmak istediğim bir gerçekliğe sokar, mecbur kılar, bağlar. Böylece ben de içinde kendimi unuttuğum başka aşk biçimlerine yüzümü dönerim, tıpkı içinde boğulacağımız sulara dalar gibi. Bir aşk ayrılığında, ayrılma kararı alan kişinin, bir yılanın derisini

4 *Agy*, s. 23.

5 *Agy*, s. 236.

6 Bkz. *agy*, s. 238-239: "Cécile'i yalnızca, o sizin için Roma'nın çehresi, sesi ve daveti olduğu ölçüde gerçekten seviyorsunuz."

dökmesi gibi, eski yaşamından vazgeçtiği düşünülür. Fakat gerçekten gamsız ayrılıp giden çok azdır. Genelde kopup giden de terk ettiği kişi kadar yıkılır [*rompu*].

Yeni sevgilinin kalkan olacağına, "boşluğu dolduracağına"[7] bel bağlanır. Fakat "çatlak" bizdedir, hiçbir şey bu derindeki kırılganlığı sağlamlaştıramaz.[8] Aşktan gelen tutku, tıkamak şöyle dursun, yarığı iyice büyütür. Léon Delmont'un nihayetinde kabul ettiği budur. Bunu artık bir kadına, varoluş kaygısını dindirebilecek idealleştirilmiş bir başka yerin çehresine değil, kendisine bel bağlayarak yapar. Bu duygusal gidiş-geliş üstüne yazarak yolculuğun anlamını açığa çıkarır.

Terk edilmiş kişinin hissettikleri de aşk hakkında bize birkaç hakikat iletir. Yıkılmışsa, bu elbette öncelikle psişik plandadır. Aşkın sonlanmasının şiddeti, narsistik yara; aşk ayrılığı egonun topyekün yıkımıdır. Lou Andreas-Salomé, Rilke'ye yazdığı ayrılık mektubunda şöyle yazar: "Bir manzaradaki ufak bir ayrıntı gibi yitip gitti silüetin."[9] Sevilen kişi tarafından telaffuz edilmiş veya yazılmış bu sözcüklere kim duyarsız kalabilir? Ayrılık sözlerinde gerçek olan nedir? *Belle du Seigneur*'ün kahramanı Ariane, "kendini feda ederek tüm kadınları kurtaran" kadın mıdır, yoksa tam bir

7 *Agy*, s. 274-275: "Kanımın son damlasına, yaşadığım her ânı sonuna kadar kendime gelmek için harcasam da nafile."

8 *Agy*, s. 240. Ayrıca bkz. s. 240: "Bir kez açığa çıktıktan sonra, bu yarığın kapanacağını veya onu unutabilmeyi artık umamam, zira ona neden olan ve uzun zamandır içimde bulunan bir oyuğa açılıyor ve yarığı bir şeylerle doldurabileceğimi de sanmam, zira geçmişimden gelen devasa bir yarığa bağlanıyor."

9 Lou Andreas-Salomé ve Rainer Maria Rilke, *Correspondance*, Gallimard, 1985, Lou Andreas-Salomé'nin Rilke'ye 26 Şubat 1901 tarihinde yazdığı mektup.

"budala" mı? Yazar Philippe Forest için söz konusu olan, dert etmemektir: "Âşıkken her türlü şey söyler insan, bunlar asla bir şey ifade etmez."[10] Aşk ilanlarının pek bir değeri yoktur. Peki ya aşkın tükendiğinin ilan edilmesinin? Bu tam tersine tamamen doğru değil midir? Bir kişiyi artık arzulamama nedenimizi büyük bir hakikatle söylemez mi? Bu acımasız cümlelerin bu kadar canımı yakmasının nedeni, arzu uyandırmayan bu kişinin portresinde kendimi tanımam değil midir? Karşımdaki kişinin acı gerçeklerimi yüzüme çarparak açığa çıkardığı, korktuğum ve kaçtığım, kendi kendimden sakladığım ben [*moi*] değil midir?

Marguerite Duras, Yann Andréa'ya yazdığı ayrılık mektubunda, eski hayat arkadaşının sevmeyi beceremediğine işaret eder. Belki de ayrılık sözlerini bu denli acılaştıran budur; kendimizden saklamak istediğimiz o eksikliklere, zayıflıklara rahatsız edici bir keskinlikle dikkat çekmesi.

> Eğer sevebilseydin, her şey mümkün olurdu, her şey. Tekrarlıyorum: yürüyebilmek derken kastedildiği anlamda sevebilmek. Beni o kadar sarsan hiç konuşmuyor oluşun da bundan, sözcüklerden kaçmandan, söyleyecek bir şeyinin olmamasından kaynaklanıyor. Belki de sadece bir gecikmedir bu, öyle olduğunu umuyorum. Kötü bile değilsin. Ben senden çok daha kötüyüm. Fakat bende aynı zamanda sevgi de var; sevginin o eşsiz özel doğası. Sende bu yok. Sevgi seni terk edip gitmiş.[11]

Açığa çıkan, gizlemeye çalıştığımız derin boşluğa bağlı olan içsel çölümüz, asli kaygımızdır. Belki de olduğumuz

10 Philippe Forest, *Le Nouvel Amour*, Gallimard, 2007, s. 127.

11 Marguerite Duras'ın Yann Andréa'ya mektubu, 23 Aralık 1980.

şeyden çok, olmadığımız şey için terk ediliriz. Çünkü başkasının arzusuna tekabül etmeyiz, ama aynı zamanda arzu içimizden çekilip gitmiştir; diğerlerinin birbirleriyle yarışırcasına bize tekrar ettiği şeyden, bizi inşa etmesi beklenen o arzudan yoksunuzdur. Eski sevgilinin tüm çıplaklığıyla ortaya koyduğu, bu arzu hilesidir, yanılsama yaratamamamızdır. Aşk artık yoktur; belki hiçbir zaman gerçekten var olmamıştı. Giden kişi sonunda ötekini, kendisinden beklenen bu kandırmaca oyununu oynamadığı için suçlar. Ayrılık mektupları veya sahneleri bu kaygı verici boşluğu trajik bir tonda reddeder.

Bununla birlikte bazıları bu pratiğe alışkındır [*rompu à*]. Defalarca terk edilme nedeniyle sonunda şoklar daha kontrollü bir şekilde atlatılır; bu beceriye fizikte "esneklik" denir. Bizi terk eden kadının veya erkeğin bayağılıkları artık bizi sarsmaz. Nick Hornby, *Ölümüne Sadakat* adlı romanının ilk satırlarında katılaşmış bir adam portresi çizer:

> Issız bir adaya düşsem yanıma alacağım, beş unutulmaz ayrılış, tarih sırasıyla: 1) Alison Ashworth, 2) Penny Hardwick, 3) Jackie Allen, 4) Charlie Nicholson, 5) Sarah Kendrew.
>
> Bu kadınlar gerçekten canımı yaktı. İyi bak: Listede adını görüyor musun Laura? [...] Bunu söylemek zalimce ve seni üzmek istemem, fakat gerçek şu ki birbirimizin kalbini kıramayacak kadar yaşlıyız; bu da kötü değil iyi bir şey, dolayısıyla listeye girememeyi bir başarısızlık olarak görme. [...] Gerçekten beni yıkmak istiyorduysan, daha gençken yakalamalıydın.[12]

12 Nick Hornby, *Haute fidelité*, 10/18, 1995, açılış sayfası. [Türkçesi: *Ölümüne Sadakat*, çev. Defne Orhun, Sel Yayıncılık, 2017, İstanbul. —*çn*]

Başkasının bizi terk etme kararında ciddi bir muhakeme hatası görerek kendimizi teselli edebiliriz. Kimileri, Vincent Delecroix'nın *Ce qui est perdu* adlı enfes Kierkegaardcı romanındaki mutsuz kahraman gibi, aşk kaynaklı umutsuzluktan kendilerini ironiyle korur: "Gidişin beni [...] şaşkına çevirdi, özellikle de ortaya koyduğu gaddarlık ve aptal kayıtsızlığı nedeniyle, ayrıca tam bir zevksizlikti."[13]

Fakat bazen, ayrılık darmadağın eder. J.-B. Pontalis'in bir hastasından bahsederken söylediği gibi çöküş tehlikesi belirir: "Sevdiğiniz kadın sizi birden terk ettiğinde yaşanabilecek bir çöküşe yakındı."[14]

Sanki kopuşta bir kurban vermek gerekiyor gibidir. Kimi zaman terk edilen kişi bir çöküş yaşar. Başka bir aşkın doğduğunu sezmek bile buna yeter. *Lol V. Stein'ın Kendinden Geçişi* adlı kitabın oldukça doğru bir biçimde tasvir ettiği, aşkın bitmesinin yol açtığı bu mahvoluştur. Marguerite Duras, aynı zamanda bir ayrılış sahnesi de olan bir karşılaşma sahnesinde, bu "kendinden geçme" ânını sunar: Gözlerinin önünde doğan ve kendisini mahveden bu aşk, kocası Michael Richardson'ın az önce karşılaştığı Anne-Marie Stretter'e olan aşkı karşısında Lol'un "kendinden geçtiği", yaşamdan çekip çıkarıldığı, şaşkınlıktan donup kaldığı o an. Lol, birkaç dakikada gerçekleşen bu dönüşümü gözlemler. Gözlerinin önünde başka bir kadına âşık olan kocasına bakar, kocasının hissettiği karşı konulamaz çekimi gizlemekten âciz olduğunu görür. Bir kader olarak yaşanan, yıldırım aşkının etkisiyle, onun bir başkası haline geldiğini görür:

13 Vincent Delecroix, *Ce qui est perdu*, *agy*, s. 28.

14 J.-B. Pontalis, *Marée basse, marée haute*, Gallimard, 2014.

> Farklılaşmıştı. Bunu herkes görebiliyordu: artık onun sanılan kişi olmadığını. Lol ona bakıyor, değişimini izliyordu. [...] dünyadaki hiçbir şeyin, hiçbir kelimenin, hiçbir gücün Michael'ın değişimine engel olamayacağı anlaşılıyordu. Şimdi bunu sonuna kadar yaşaması gerekeceği. Michael Richardson'ın yeni hikâyesi çoktan oluşmaya başlamıştı. Bu görünüş ve bu kesinlik Lol'e acı veriyormuş gibi görünmüyordu. [...] Pürdikkat olayı takip ediyor, onun enginliğinden, saat gibi işleyen kesinliğinden gözlerini ayıramıyordu. Lol bu olayın gerçekleşmesini, hatta başarıya ulaşmasını bizzat kendisi ayarlamış olsaydı bu kadar büyülenemezdi.[15]

Gözlerimizin önünde olup biten felaketi izlemek. Yıldızların düştüğünü görmek. Kendi hikâyemizin bittiğine, bir diğerinin bizsiz çoktan başladığına şahit olmak. Bu deneyimde özne çözülür, parçalanır. Bir başkası uğruna kaybolup giderken görür kendini. Duras, tehditler savuran aşk tufanı, geri döndürülemez ve akla hayale sığmaz olan karşısındaki paradoksal büyülenmeyi güzel anlatır. Kopuş burada "olay"dır [*événement*], zamanı hızlandırarak Lol'u o anda donduran, taşa çeviren Medusa'dır: "Lol, Anne-Marie Stretter içeri girdiğinde olayın onu bulduğu yerde, bardaki saksıların arkasında kaldı hep."[16] Bu kadar ani ve şiddetle yeniden bölüştürülen bir aşk her birini bir

15 Marguerite Duras, *Le Ravissement de Lol V. Stein*, Gallimard, 1998, s. 18: "Tatiana, nasıl da yaşlandıklarını görmüştü. [...] üçü de yaşlarına yıllar, asırlar eklemişti sanki; delilerde pusuda bekleyen türde yaşlar...". [Türkçesi: *Lol V. Stein'ın Kendinden Geçişi*, çev. Onur Cankoçak, İletişim Yayınları, 1995, İstanbul. —*çn*]

16 *Agy*, s. 20.

başkası haline getirir, Lol V. Stein'ı yıkıp geçen çılgın bir zamansallığa fırlatır.[17]

Bizi mahveden, olayı âciz halde gözlemlemek, ölümümüze işaret eden şeyin tanığı olmak. Marguerite Duras'ın dediği gibi: "Lol bu aşkın doğuşuna tanıklık etti. Buna mümkün olduğunca tam bir şekilde, kendisini gözden kaybedinceye kadar tanıklık etti."[18] Duras için bu sahne, bu doğan aşk görüntüsü Lol'un kendiliğinin feshiyle sonuçlanır. Lol, "Anne-Marie Stretter tarafından işlenen cinayeti kavrar".[19] Bu roman, bir öznenin iptal edilmesini tasvir eder, Duras'a göre burada, bir kadının başka bir kadının yerini alarak işlediği bir "cinayet" söz konusudur. Lol, Michael R.'nin kendisine duyduğu aşkın eriyip gitmesiyle yıkılır; sanki bu aşkın ortadan yok olmasıyla birlikte o da yok olmuştur. Artık Lol gerçek anlamda yoktur, yalnızca "öznesiz bir ıstırap" vardır, der Duras.[20] Sanki Lol namevcuttu, sanki "kendinden geçmişti", yalnızca saydam, hayalete benzer bir mevcudiyetle katettiği bu dünyadan eksilmişti. Bu uç durumda, aşkın bitişinin terk edilen üstündeki bu aşırı etkisi içinde özne kendisinden vazgeçer, kendisinde

17 *Agy*, s. 19-20.

18 Caroline Champetier, "Marguerite Duras", *Un Siècle d'écrivains*, no 90, France 3, 18 Eylül 1996.

19 Marguerite Duras, *La Vie matérielle*, P.O.L, 1987, s. 20 [Türkçesi: *Somut Yaşam*, çev. Bertan Onaran, Can Yayınları, 1997, İstanbul. Yazarın burada kaynak konusunda bir hata yapmış olduğunu sanıyoruz. Bu cümle, Marguerite Duras ile Dominique Noguez'in söyleşilerinden oluşan *La couleur des mots* adlı kitaptan alınmıştır. Bkz. *La couleur des mots: autour de huit films: entretiens avec Dominique Noguez*, L'édition videographique critique, Édition critique, 2001, s. 71. —*yhn*]

20 *Le Ravissement de Lol V. Stein*, *agy*, s. 23: "Lol'un çöküşünde ıstırap emarelerinin görülebileceği söyleniyor. Peki ama öznesiz bir ıstırap ne demektir?"

bulunmuyordur. Özne "kendi acısını bile çekemez"[21] gibidir, zira kelimenin her anlamıyla kendini değerlendirme [*s'estimer*] yeteneğini kaybetmiştir artık.[22]

Az önce andığımız gibi en şiddetli durumlarda, aşkın bitmesi terk edileni yıkar. Gönül yarası nedeniyle psişik olarak ölmek, kendiliğini kaybetmek, kaybolup gitmek mümkündür. Neden aşk ayrılığı bazen bu denli katlanılmazdır? Çünkü bu ani içsel devrimde artık ne kim olduğumu ne de var *olup olmadığımı* bilirim.

Neyse ki bütün aşk ayrılıkları aynı şiddette değildir. Fakat aşkın bitmesi derin bir sarsıntı yaratır. Artık sevilmediğimizde, kimizdir? Başkasının sevgisinin bana yüklediği nitelikleri kendimi kaybetmeksizin kaybedebilir miyim? "Birini yalnızca ödünç alınmış nitelikler için severiz"[23]: Pascal'a göre kendi [*propre*] niteliklerimizi bir kandırmaca oyunuyla başkalarının sevgisinden ödünç alırız. Bu nitelikler hiçbir şekilde bize ait değildir, yani üzerimize oturmazlar [*impropre*]. Ayrılık bu nedenle zalimdir. Birden o çekici, akıllı, cömert veya komik insan olmaktan çıkarım. Gerçekten öyle olduğum için değil, ama senin gözünde öyleydim. Kimliğime dair kesinlik sarsılır. Benlik yanılsaması [*illusion d'un moi*] sırra kadem basar. Artık senin için bir hiç olan ben şimdi kimim?

---

21 Paul Ricœur'ün "La souffrance n'est pas la douleur" metnindeki bir ifadesi, bkz. *Souffrance et douleur. Autour de Paul Ricœur*, ed. Claire Marin ve Nathalie Zaccaï-Reyners, PUF, 2015, s. 25.

22 *Agy*: "Burada, kendisine değer verme [*s'estimer*] yetersizliği gibi uç bir duruma geçerek, kendine saygı [*estime*] veya kendine saygı duymamanın [*mésestime*] olabileceği alandan çıkmış gibiyiz."

23 Pascal, *Pensées* [*Düşünceler*], Lafuma 688.

Aklıma, şüphesiz abartılı olan "boşama" [*répudiation*][24] terimi geliyor. Abartısına rağmen, bu terim terk edilen kişinin hissedebileceği ret duygusunu oldukça doğru bir şekilde ifade ediyor. Özellikle de bu açıdan çok anlamlıdır: Bizde *pudor*,[25] utanç duygusu uyandıran kişi boşanır, reddedilir. Bazı ülkelerde bir erkeğe karısını boşama hakkını veren şey nedir? Kadının kısır olması. Bu kusurlu kadın, sahte bir vaattir. Eksikliğini kocasına bulaştırır, onu komik duruma düşürür. Soyu sürmeyen bir erkek nedir ki? Göz ucuyla bakmalar, imalı gülüşlerle erkekliği sorgulanacaktır. Kendisini değersizleştirdiği için, yetersiz ve kusurlu bir varlık olmamak için karısını olabildiğince uzağa iter. O halde kopuştan kaynaklanan başka bir acıdan bahsetmek gerekir: artık bir utanç nesnesi olmanın utancı. Bu yalnızca değerini kaybetmek değil, sevilmeye layık olmayan biri gibi görülmektir. Sevilmeye değer olmayan, artık bunu hak etmeyenlerin oluşturduğu bir gettoya sürülmektir. Geriye dönük şiddet sınırsızdır, tarihi tekrar okur: Aslında sevilmeyi hiçbir zaman hak etmemiş olabilir miyiz? Tüm bunlar, en başından beri mükemmel bir yanlış anlaşılma değil midir? Zira, Roland Barthes'ın *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*'da hatırlattığı gibi, aşk ilişkisinde kendi değerime dair sorduğum soru da rol oynar. "Değerim ne?", bu özsel endişeye sevgilimden bir cevap beklerim:

> Göstergeler arıyorum ama neyin göstergelerini? Okumamın nesnesi ne? Seviliyor muyum (artık sevilmiyor muyum, hâlâ seviliyor muyum)? Yazılı olanda hem eski-yazı bilimi, hem fal alanına giren bir yönteme göre, başı-

24 Bu terim, karşılıklı rızaya dayalı boşanma anlamında değil, genelde erkeğin kadını tek taraflı olarak bırakması anlamında kullanılır. Aynı zamanda "ret", "tanımama" anlamlarına da gelir. —*çn*

25 Lat. *pudor*: Utanma, ar. —*çn*

> ma gelecek olanı çözerken, okumaya çalıştığım kendi geleceğim midir? Gerçekte, daha çok şu *değerim nedir?* sorusuna takılıp kalmıyor muyum, ötekinin yüzünde, yorulup bıkmadan, hep bu sorunun yanıtını aramıyor muyum?[26]

Şu halde aşkın bitmesi acımasız bir değer yitimi deneyimidir. "Yıkılmış değilim, ama burada bırakılmışım, bir kalıntı gibi," der Barthes. Bunun yansıması olarak terk edilmiş kadın kendisini "tam bir sefil"[27] gibi hisseder. Beni terk eden kişi ne kadar incelikli davranırsa davransın kopuş beni alçaltır, küçük düşürür. Bana olan duygularının [*affection*] sunduğu süsleri benden çekip alır, derisi soyulmuş bir varlığın çıplaklığıyla bırakır beni.

Bundan sonra, sen, sevilen varlık, ayrı duruyorsundur. Ayrılabilir olduğumuzu onaylarsın; bir birlik, bir kaynaşma hissettiğimiz bu "biz"de sanki iki ayrı parça varmış gibi. Terk edilmek, hayati öneme sahip bir parçanın kesildiğini hissetmektir. "Bir bütünün yarısıydık [...] şimdiyse yarım kaldım", der Montaigne. Aşkın bedeni, aşkın biçimlendirdiği bu düşsel beden [*corps chimérique*] bölünür, yırtılır.

"İki yaşam birbirinden ayrılamayacak kadar uzun bir zaman boyunca iç içe geçtikten sonra, yeni bir yaşam ortaya

---

26 Roland Barthes, *Œuvres complètes* içinde *Fragments d'un discours amoureux*, cilt V, *1977-1980*, Seuil, s. 263. [Türkçesi: *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, çev. Tahsin Yücel, s. 194, Metis Yayınları, İstanbul. Ufak değişikliklerle Tahsin Yücel çevirisi kullanılmıştır. Bundan sonra söz konusu kitap için aksi belirtilmediği sürece Tahsin Yücel çevirisi kullanılacaktır. —*çn*]

27 Simone de Beauvoir, *La Femme rompue*, Gallimard, 2012, s. 164: "3 Kasım Çarşamba. Maurice'in nezaketi bana neredeyse eziyet ediyor [...] artık hiç dudağımdan öpmüyor. Bütünüyle sefil hissediyorum." [Türkçesi: *Yıkılmış Kadın*, çev. Gizem Şakar, Alfa Yayınları, 2020. —*çn*]

çıktığında, diğer yaşamın silinmesi illa şart mıdır?"[28] diye sorar J.-B. Pontalis. Artık kimin kim olduğu anlaşılmayacak kadar birbirleriyle bütünleşmiş bedenler ve zihinler nasıl ayrılır ki? Diyalog içinde neyin kendi düşüncem olduğunu artık tanıyamayacak hale geliyorum, der Merleau-Ponty. Her gün ortaklaşa yaşanan bu aşkta, sonunda neyin gerçekten bana ait ve neyin edinilmiş olduğunu bilemeyecek hale gelirim. Alışkanlık aşkın zehri olarak damgalanır, ama aynı zamanda bir aşk koreografisine akışkanlık veren bu müşterek "var olma alışkanlığı"dır. Öteki, bana karışıp kaybolmuş gibi, benimdi. Birbirine karışmış bedenler silikleşiyordu.[29]

Kopuşta eksik olan, tenlerin senli benliliği, fısıldanan sözler, ellerin yumuşak bir şekilde dolaşması, uyku esnasında birbirlerine teslim olurken bir yandan birbirlerini koruyan, aynı anda hem birbirine bağlı hem de ayrık olan bedenlerin balesidir. Özlediğimiz, bizimkinin bir uzantısı veya daha kesin bir ifadeyle bizimkinin bir parçası olarak ötekinin bedenidir. Öteki beni sevmeyi bıraktığında, sanki kendi sınırlarımı kaybetmiş gibiyimdir, varlığım benim dışıma akar, içi boşalır. Terk edilmiş öznenin kanaması.

"Bir çiftin parçalanması[30] [*se déchirer*] korkunçtur." Bu "parçalanma" deyimini bin kez duymuşumdur ama şimdi birden anlam kazanıyor. Yaşanan zorluk karşısında klişe-

28 J.-B. Pontalis, *Marée basse, marée haute*, *agy*.

29 Philippe Forest, *Le Nouvel Amour*, *agy*, s. 145: "Açık kollar, yayılmış bacaklar, karınların senli benli hali, yatak boyunca üst üste uzanmış iki bedenin yüz yüze duruşu, uyurken paylaşılan nefes, sabahleyin birbirine karışan uzuvlar, jestlerin olağanüstü tanıdıklığı [...], başkasının yakınında mevcut olmak."

30 Fr. *déchirer* "yırtılmak" anlamındadır, fakat Türkçede "bir çiftin yırtılması" deyişi anlamsız olacağından *déchirer* fiilini parçalanmak şeklinde karşıladık. —*çn*

ye başvurmak kolaymış gibi görünebilir. Buna karşın, aşk ayrılıklarında genelde olduğu gibi, tam hakikat klişede dile gelir: Bir çiftin parçalanıyor olması, eskiden birbirine âşık olan bu insanların tartıştıkları anlamına gelmez. Çift olmalarının yarattığı müşterek bir maddeden, duyarlı bir bedenden ve ayrıca fizyolojik bedenden kendilerini çıkarmaya çalıştıkları anlamına gelir. Bu kopuş bir yırtılmadır [*déchirement*], zira aşkın ve çift hayatının zaman içinde yarattığı hilkat garibesinin, iç içe geçtikleri ortak bedenin, kendi gerçek bedenlerinin bir uzantısı olan, görünmez ama mevcut bir paylaşılan beden oluşturan bedenlerin karşılıklı alışkanlığının içinde her biri kendi bedenini bulmaya çalışır. Âşık bedenim, senin bedenine taşmayı kendine hak gören, sürekli onun sınırlarını ihlal eden bir bedendir, senin bedenini kendisine yaklaştırma, okşama, ona sıkıca sarılma fırsatlarını yakalayan o bedendir. Sevilen bedenin, bana açık olan ve temasıma sunulmuş, yakınlığıma tahammül eden veya onu arayan bir tendir. Bu kadar yakınımda olan bedenin, varlığımın yeni bir bölgesiymiş gibi bedenimi genişletir. Bedenlerimiz seneler içinde köksaplara dönüşmüş ve kaçış çizgilerinin ötekinin fiziksel mekânının hemen her yerinde ağ örmesine izin vermiştir. Aşkın yarattığı bu ortak bedenden, bu duygusal hilkat garibesinden kendini çekip çıkaran, ötekini bu yaralanmış beden parçasıyla çürüyüp gitmeye mahkûm eder.

Kopuş, bir koparılma [*arrachement*] deneyimidir. Bizim olduğunu hissettiğimiz, varlığımıza birebir anlamıyla dâhil ettiğimiz [*incorporé*] şeyin koparılması. Öteki sadece benim bir parçamı da yanında götürerek uzaklaşmaz; derimi yüzer, bu aşk derisini, bu koruyucu ve rahatlatıcı zarfı, mevcudiyetini ve ilgisini çekip alır; baştan çıkaran, gurur

duyan veya sevecen bakışlarından beni mahrum eder. Kelimelerden, bakışlardan, okşamalardan oluşan o deriyi. Elimde tek silah olarak öfkem, lime lime olmuş üzüntümle birden çırılçıplak, kabuksuz, kürksüz kalırım. En savunmasız bir hayvandan bile daha çıplak. Yalnızca kırılganlaştırılmamışımdır; tıpkı uzuvları kesilmiş biri gibi bedenimden, kendimden, varlığımdan da mahrum edilmişimdir.

Bir hikâyenin sonlandığı, örtük bir ritim değişikliğinden, bu bedenlerin aksaklaşan ritminden de anlaşılır. Sevgililerin adımları artık uymaz. Küçük uyarı işaretleri ortaya çıkar, derindeki koreografi canlılığını, apaçıklığını kaybeder. Bu ortak alışkanlığı kıran bir beden halihazırda uzaklığını bildirmektedir. Alışıldık jestlerin sürekliliğindeki bu hafif sapmalar, bu küçük kopuşlar uzaklaşan bir varlığı, zayıflayan bir sevgiyi ele verir. Âşık bedenlerin balesindeki kopuşlar, mevcudiyetin sönükleşmesi: Âşık sıvışmaya[31] çalışır. Sanki kendisini yavaş yavaş siliyormuş gibi mevcudiyeti zayıflar. Roland Barthes'ın "solmak"[32] [*fading*] dediği şey budur. Sesinden artık gerçekten orada olmadığını anlarım, sesin ölür, artık bir hayaletten ibarettir.[33] Aşk, hayatımdan

31 "Sıvışmak, kaçmak" anlamlarına gelen *s'éclipser* fiili, *éclipse* yani Güneş, Ay tutulmasını ifade eden kelimeden türetildiği için, aynı zamanda "kendini gölgede bırakma", "bir nesnenin arkasında saklanma" anlamlarını da içeriyor. —*yhn*

32 "SOLMAK. Sevilen varlığın anlaşılmaz ilgisizliğini âşık özneye yöneltmediği ya da, dünya olsun, rakip olsun, bir başkası yararına dile getirmediği zaman bile, her türlü temastan geri duruyor gibi görünmesinden kaynaklanan acılı deneyim." (Roland Barthes, *Fragments d'un discours amoureux*, *agy*, s. 145.) [Türkçesi: *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, *agy*, s. 104, çeviride bazı değişikliklerle. —*çn*]

33 Roland Barthes, *agy*, s. 147: "Ötekinin solması sesindedir. Ses sevilen varlığın yok oluşunu taşır, belirtir, bir bakıma da gerçekleştirir, çünkü ölmek sese özgüdür. Sesi oluşturan şey, sanki hemen bir anı

çıktığı zaman, aradığım şey yalnızca onun bedeni, cinselliği, tensel mevcudiyetinin yoğunluğu değildir. Sesini de hararetle özlerim. Kopuşun ardından gelen sessizlik büyük bir şiddettir. Hitaplar, fısıldamalar, ironi; sesin taşıdığı ilgi, şefkat, arzudan hiçbir şey kalmaz geriye. Artık bana hitap etmeyen bu sesle birlikte yok olurum.[34] Adım yankılanmaz artık. Öylesine neşeyle ve umutla telaffuz ettiğim senin adını ne yapmalı bundan sonra? Artık çınlayan kahkahalar, iç çekişler, sorular yok; yaşam ses tonlarını kaybeder, lâl olur.

Bazıları terk etmez [*romper*], hiçbir şey söylemeden ortadan kaybolur. "*Ghosting*" eski bir korkaklığın yeni adıdır. Gittiğimizi söylemeden gider, kaybolmakla yetiniriz. Sanki aşkın bedenlerimizi iç içe geçirdiğini, birbirine kaynaştırdığını inkâr etmek istermiş gibi. Ötekinin kafasında ve bedeninde artık var olmamak için, ekrandan kaybolmak yetmeyecektir. Aşk bende sevilen bedenin izlerini bıraktığı, bedenime yeni bir şekil verdiği için, uzun süre orada kayıtlı kalacaktır. Pürüzsüz bir tenin, dudakların dolgunluğunun, dağınık saçların, tok bir sesin anısı. Yerler, görüntüler, kokular, müzikler, şarkı sözleri bu hassas izleri acıyla tazeler durur. Unutmak istediğimizde ufacık bir şeyin bile harekete geçirdiği aşk anısının işkencesi. Eski aşkı hatırlatan nesnelerin ve mekânların gücü; sarılışları tekrar canlandıran ve tekrar bir araya gelme fantezisini doğuran rüyaların sadizmi.

---

oluveriyormuş ve başka hiçbir şey de olamazmış gibi ölmek zorunda olması nedeniyle, onda içimi parçalayan şeydir. Sesin bu hayalet varlığı bükündür [*inflexion*]." [Türkçesi: *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, *agy*, s. 105. —*çn*]

34 Cocteau'nun *La Voix humaine* adlı tiyatro eserinin muhteşem bir şekilde sahnelediği gibi.

Beni terk ettiğinde bana ne kalır? Nasıl toparlanırım? Açık olalım, bunun her zaman mümkün olacağının bir garantisi yok. Hâlâ aşktan ölenler vardır. Kopuşa saplanıp kalabilir, trajik bir şekilde maruz kalabilir, kopuşun dramı içinde debelenebilir, onu bir lanet gibi yaşayabiliriz. Grégoire Bouillier *Dossier M.*'de "Melun bir karşılaşmanın M'si" der. Sevilip kaybedilmiş bir kişiye takıntının [*obsession*] her kipte çekileceği on yıl, imkânsız aşk matemi. Küçük düşme, alçalma ve sefilliğe varıncaya kadar bütün alanlarda zorlantı [*compulsion*], tutkunun sistematikliği ve yoğunluğunun temize çekileceği on yıl. Zira kopuşun bazen bizi dönüştürdüğü şey budur: sanki kendisini terk eden kişiyi haklı çıkarmak için aşağılıklaşmış, tanınmaz hale gelmiş bir varlık.

Kopuş bizi dönüştürür, bize fiziksel olarak saldırır. Duyulur, cisimleşmiş bir deneyimdir. Kaybın neden olduğu takıntı içten içe kemirir. Eski sevgilinin öldürücü sözleri veya mahcup nezaketi, asit gibi yakar. Bu simgesel şiddet, fiziksel bir etki yaratır. Deli gibi atan kalp, çarpıntılar, titremeler, baş dönmesi, bulantı; dengemi, dayanağımı sağlayan şey içimde kırılır. Kopuş bedenime yazılır. Kambur bir sırt, yorgun bir görünüş, titrek bir ses, zayıflamış bir yüz. Ya da şiş bir surat, yağlı saçlar, buruşuk kıyafetler. Beni ezen ve yıpratan kopuş aslında tüm varlığımı buruşturur ve onda kalıcı bir iz bırakır. Hélène Gestern'in *Un vertige*'de söylediği gibi: "Kendimi buruşturulmuş bir sayfa gibi hissettim. İster gitsin, ister dönsün, sevdiğim adam, az önce bıraktığı izi artık yok edemeyecek."[35] Terk edilmiş ol-

35 Hélène Gestern, *Un vertige*, takiben *La Séparation*, Arléa, 2017, s. 18.

mak yalnızca metaforik bir ifade değildir. Kopuş, bizi beli bükük bir varlık haline getirir.[36]

Sancı yalnızca psişik değil, gerçek, hissedilir ve bedenseldir. Baygınlık, bulantı, yanma hissi yaratan yoksunluk sancısı. Göğüste sıkışma, kısa nefesler, terleme; beden, kaybın gaddarlığını [*brutalité*] dışavurur. Öteki giderken benden parçalar götürür ve beni bu yaralanmış bedeni onarma göreviyle baş başa bırakır. Tutkulu bir aşkı anlatan *Ça raconte Sarah* romanında Pauline Delabroy-Allard, kopuşun bedensel boyutu ve şiddetli fiziksel etkileri üzerinde durur. Eski sevgilinin gidişi sancılı bir oyuk açar, beden bu yoksunlukta kelimenin tam anlamıyla tükenir. Sarahsız bir şekilde sessizce ortadan kaybolur, ama anonim anlatıcı bu yok oluşu içsel bir yıkım olarak yaşar:

> Beni aramıyor. Sokakta, metro koridorlarında peşimden koşmuyor. Günlerdir bana yazmıyor, tiyatroya gidelim mi, denizi seyredelim mi, parka gidelim mi, çay içelim mi, Japon yemeği yiyelim mi, diye sormuyor. Benim, çocuğun nasıl olduğunu sormuyor. Bilmiyor ki bütün bedenim yanıyor, başım dinmeyen bir kor; hiç bu kadar sessiz ve güçlü bir fiziksel acı hissetmemiş olduğumu da bilmiyor.[37]

Burada söz konusu olan bir metafor değil, gerçek bir bedensel sancıdır. Ötekine duyulan ihtiyaç hayati önemdedir ve yanma imgesi, diri diri yakılmayı ifade eder. Ötekinin mevcudiyetinin anısı hâlâ bedende ikamet etmektedir;

---

36 *Agy*: "Deneyimimin uç noktasına varmıştım ve [...] bundan sonra zaman, yara izinin, silmenin ve geri almanın zamanı olacaktı."

37 Pauline Delabroy-Allard, *Ça raconte Sarah*, Éditions de Minuit, 2018, s. 96.

buysa bir işkenceden başka bir şey değildir. Yaşamsal bir ilke olan bu mevcudiyet şimdi içsel bir şiddet, yıkıcı bir unsurdur.[38] Bir bağımlılıkta olduğu gibi, anlatıcı fizyolojik yoksunluk semptomları gösterir.[39] Terk edilen kişinin bedeni tanınmaz hale gelir. Bir aşkın katlanılmaz bir şekilde nadasa bırakılmasının yara izlerini taşır. Artık beden, ötekinin bakışları, okşamaları, sarmalamalarıyla yüklü değildir ve yalnızca sahibi tarafından bırakılmış, kötü muamele edilmiş halde, perçinlenmiş bir terk ediliş içinde ağır çekimde, hayatta kalma kipinde yaşar. Öyleyse acı çektirerek ben bu sancılı bedenin işini bitiririm. Aç bırakırım veya tıka basa doyururum, uyumasına veya dinlenmesine izin vermem, alkolle, uyuşturucuyla veya uyku ilaçlarıyla sersemletirim, ki artık hiçbir şey hissetmesin. Solgun bir yaşama, bir gizil [*latence*] yaşama girerim.[40]

---

38 Pauline Delabroy-Allard, *agy*, s. 99: "Bedenim beni yakıyor, hem de deniz suyu bile olmadan. Seni şöyle bir gördüğümde, karnımda açılan bütün bu yaralar ve bu ateş, ve gökyüzünden tıpkı kuyrukluyıldızlar gibi geçen görüntülerine baktığım tüm o geceler..."

39 *Agy*: "[...] Sarah'nın eksikliği beni sarsıyor. Günlerimi ağlayarak geçiriyorum, gözyaşları sessizce boynumdan aşağı süzülüyor, göğsümde son buluyor. Gözlerim şiş ve yanaklarım tuz içinde."

40 Kadın anlatıcı depresif ruh halini anlatmak için, bir tıp sözlüğünden aldığı bu "gizillik" [*latence*] terimini kullanıyor (*agy*, s. 99). ["**Gizillik**: görünür olmamasına rağmen, kendisini her an semptomlarla gösterebilecek tarzda var olan bir şeyin durumu", bkz. *agy*, s. 99. Türkçe tıp dilinde kullanılan "latan" veya "latent" terimi, henüz belirgin hale geçmemiş, klinik olarak kendisini belli etmeyen, gizli seyreden, gizli anlamına gelir. Ancak bu terimin Türkçedeki kullanımı daha çok kelimenin Latince kökenine referans verir. Latince "latere" gizli kalmak, saklanmak anlamına gelirken, kelime Fransızcaya geçerken biçim değiştirerek "latent" haline gelmiş ve hafif bir anlam kaymasına da uğrayarak gizil, potansiyel, bilkuvve anlamını kazanmıştır. Bu nedenle biz de kelimenin Fransızca anlamına sadık kalarak "latence"ı gizillik kelimesiyle karşıladık. —*çn*]

Kopuş beni çirkinleştirir; sanki bedenim beni terk edene hak verir gibidir. Bir deri bir kemik kalıncaya kadar zayıflarım, balon gibi şişerim, göz torbalarım mayın tarlalarına benzer. Gülmek unutulur. Kopuş, yüzün şeklinin bozulmasıdır aynı zamanda. Varlığımın ve yaşamımın şekli, biçimi önce kaybolur sonra tanınmaz hale gelir. Düpedüz perişanımdır [*défait*]. Amerikan komedileri, film izleyerek dondurma tıkınan, gözleri kızarmış mutsuz kadın kahramanların portrelerini tekrar tekrar önümüze sürer. Fakat bu basit klişelerin ötesinde, aşk acısında beni etkisi altına alan umutsuzluk, hatlarıma ve çehreme siner.

Bende bir şeyler erken yaşlanır.[41] Yüzüm bu yıkımın izini taşır. Aşk ve aşkın bitişinin hikâyesi, parşömen yüz üzerinde izlerini bırakır. İster aşkla ilgili veya isterse daha genel manada biyografik olsun, kopuş bize dağılmış bir yüz bırakır. Terk edilmiş kadın, hasta, dul adam acılarının yara izlerini teşhir eder.[42] Paul Valéry'nin dediği gibi, yüz bizi kusursuz bir şekilde ele verir, belki de onu bu kadar cömertçe göstermemek gerekir.[43] Çekilen zorluk yüzüme yazılır. Marguerite Duras'ın *Sevgili*'si bu tespitle başlar:

> On sekizle yirmi beş yaşları arasında beklenmedik bir yöne gitti yüzüm. On sekizimde yaşlandım. Herkeste mi böyle olur, bilmiyorum, hiç sormadım. Bazı bazı, yaşamın en genç, en gözde yaşları sürülürken insanı çarpıveren şu

41 "Kendime bakmaktan kaçınıyorum. Lavaboda artık ışığı yakmaya cesaret edemiyorum. Dün yaşlı bir kadın buldum karşımda... Hayır, hayır! Beyaz saçları ve bir dolu kırışığıyla zayıf yaşlı bir kadın." (Jean Cocteau, *La Voix humaine*, Stock, 2002, s. 33. [Türkçesi: *İnsan Sesi*, çev. İ. Galip Arcan, MEB, 1989, İstanbul. —*çn*]

42 *La Maladie, catastrophe intime* (PUF, 2015) adlı eserimizde incelediğimiz gibi.

43 Paul Valéry, *Le Visage*, *Œuvres* içinde, Gallimard, 1957, cilt I, s. 347.

> zaman vurgunundan söz etmişlerdi bana sanırım. Çok hoyrat oldu bu yaşlanma. Yüz çizgilerimi birer birer sardığını, aralarındaki bağıntıyı değiştirdiğini, gözleri daha büyük, bakışı daha hüzünlü, ağzı daha kesin duruma getirdiğini, alnı derin çizgilerle damgaladığını gördüm. [...] Bu yüz, bu yeni yüz hep kaldı işte. Benim yüzüm oldu. Daha da yaşlandı kuşkusuz, ama yaşlanacağından daha az yaşlandı. Sert ve derin kırışıklarla parçalanmış, derisi çatlamış bir yüzüm var şimdi. Çok ince çizgili birtakım yüzler gibi göçmedi öyle, aynı çehreyi korudu ama özdeği çürüdü. Çürümüş bir yüz benimki."[44]

Şüphesiz iki tip yaşlanma vardır. Yaşlanma ilerleyen bir süreç olarak düşünülebilir veya tam tersi, bir "olay", "ani bir kopuş, bir uçuş kazası"[45] olarak. Yaşanan zorluk, bedenimize ve yüzümüze damgasını vurur. Bu kazanın bizi başka bir zamansallığa fırlatış tarzı, direncimizi azaltması anlamında yaşlanma sürecimizi hızlandırır ve karşılık verme yeteneğimizi çekip alır. Kimyasal çökelme ve zamansal hızlanma türü bir şeyler olur: Kaza, birden varlığımızın yeni biçimini ortaya çıkarır.[46]

Aşk ayrılığı yalnızca benim bedenimi ve zihnimi altüst etmez, dünyayı kırıp geçirir. Geriye hem aşırı kalabalık hem de ıssız bir dünya bırakır. Bu varoluşsal kesiğin damgasından hiçbir şey kaçamaz, her şey onun görünür izlerini

---

44 Marguerite Duras, *L'Amant*, Gallimard, 1984. [Türkçesi: *Sevgili*, çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 1999, İstanbul, s. 13-14. Tahsin Yücel çevirisi kullanılmıştır. —*çn*]

45 Catherine Malabou, *Ontologie de l'accident*'da bu terimi kullanıyor, *agy*, s. 43.

46 *Agy*: "Özneyi arkadan itip yaşlılığa yuvarlayan bir şeyler olur; yaşlanmaya, onun hem edimselleşmesi olan hem de olmayan bir düşüş kaydeden bir şeyler. Aptal bir kaza, kötü bir haber, bir yas, bir acı ve oluş birden donar ve yepyeni bir varlık, bir biçim, bir birey üretir."

taşır. Terk edilen kişinin geriye kalanlarla, öteki, ardında acı dolu anılardan oluşan bir dağ bırakarak gittiğinde yaşamının dönüştüğü bu büyük sandık odasıyla yetinmesi gerekir. Değerini kaybetmiş bir aşkın yadigârlarını ne yapmalı? Dairenin koridorlarına, mahallenin sokaklarına, tatil yerlerine musallat olan, hatta kitapların sayfalarına, şarkıların nakaratlarına kadar sızan bu hayalet yaşamı, birbirlerini ayrılmadan sevenlerin –nasıl beceriyorlar?– yüzlerinde sinsice kendini gösteren bu kayıp aşk hayatını ne yapmalı?

Şeyler, eski ortak hayatın kutsal emanetleri, statüsü değişse de aynen kalır. Simone de Beauvoir, *La Femme rompue*'de terk edilmiş bir kadının dağılışını soğuk bir dille analiz eder. Bütün bir müşterek dünya tözünü [*substance*] kaybeder, nesneler anlamsızdır, sanki yaşam kaybedilmiş bir aşkın sessiz şahitlerini öylece bırakıp gitmiştir.[47] Şeyler artık güven veren bir evren oluşturmaz, kendilerinin boş taklitlerinden ibarettir. Eğer artık paylaşılmıyorlarsa, ölmüş bir aşkın *hatıra*sından [*memento*] daha fazlası değillerse, bu nesnelerin ne değeri kalır? Eskiden aşina gelen her şey bundan böyle yabancı veya şüpheli, bir ihanetin suç ortağı gibi görünür.[48] Böylece terk edilmiş kadın, arabasından nefret etmeye başlar.[49]

---

47 Bkz. Simone de Beauvoir, *La Femme rompue*, *agy*, s. 210: "Çarşamba 16. [...] Artık yapacak hiçbir şeyim yok gibi geliyor. Her zaman yapacak bir şeylerim olurdu. Şimdi, [...] hepsi boş geliyor. Maurice'in aşkı, hayatıma, hayatımın her ânına bir önem kazandırıyordu. Şimdiyse anlamsız. Her şey anlamsız: nesneler, anlar. Ve ben."

48 Bkz. *agy*, s. 152: "Nesneler kendilerinin taklidi gibi görünür. Oturma odasının ağır masası: anlamsızdır. Sanki evi ve beni dördüncü boyuta fırlatmışlar gibi."

49 Bkz. *agy*, s. 174: "Arabamızı severdim, sadık bir evcil hayvandı, sıcak ve güven veren bir varlıktı; ama birden bana yapılan ihanete hizmet etmeye başladı; ondan nefret ettim."

Kopuş deneyimi kelimenin tam anlamıyla bir altüst olmadır [*dislocation*][50]; mülksüz bırakılırım, evim artık benim değildir. Aşk kopuşu beni sancılı bir ayrılmaya [*désolidariser*] iter.[51] İşte, bir aşk ayrılığı sırasında ortaya çıkan gerçekliği birlikte yaşama ve kuşatma tarzımız budur. Duygusal süngerler [*éponges affectives*] olan şeyler, onları elde ederken, onarırken hissettiğimiz duygularla dolar. Paylaşılmış zamanların künyeleri, yaralı bir aşkın alaycı totemleridirler. Simone de Beauvoir'ın bahtsız kadın kahramanı için şeyler bundan böyle çıplaktır, eski ihtişamlarından yoksun bırakılmıştır.[52]

Nesneler solmuş gibidir. Onlardan geriye ölü bir hatıradan fazlası kalmamıştır. Benim için artık canlı değildirler. Kelimenin tam anlamıyla dayanılmazdırlar [*insupportable*]. Artık bu kıyafetleri, bu yüzüğü, bu parfümü üstümde taşıyamam [*porter*]. Kaybolup gitmiş bir aşkın yıpranmış veya ironik izlerini artık görmek istemem. Aşk ayrılığıyla kaybolan, şimdi ıssız ve harap haldeki müşterek dünyadır. Böylece yakalandığım görünmez bağların, birden zehirli hale gelen örümcek ağının belirdiğini görürüm. Artık ilgi-

50 Fr. *dislocation*: dağılma, bozulma, çıkık (kemiğin yerinden çıkması). Yazar burada kelimeyi hem dağılma hem de yerinden çıkma, yersiz kalma anlamlarında kullanıyor. —*çn*

51 Lydia Flem, *Comment j'ai vidé la maison de mes parents*, Seuil, 2004, s. 50: "Şeyler yalnızca şeyler değildir, insanların izlerini taşırlar, erimimizi genişletirler. [...] Her birinin hikâyesi ve anlamı onları kullanan ve seven kişilerinkine karışmıştır. Bu nesneler ve kişiler, birbirinden kolayca ayrılamayacak bir tür birlik oluşturur."

52 Simone de Beauvoir, *agy*, s. 232: "Mısır'da aldığımız heykele bakıyorum: Gayet güzel yapışmış. Birlikte almıştık. Bütünüyle şefkat ve göğün mavisiyle doluydu. Şimdi orada çıplak, yalnız. Elime alıp ağlıyorum. Maurice'in kırkıncı yaş günüm için hediye ettiği kolyeyi artık takamıyorum. Etrafımdaki bütün nesneler, tüm mobilyalar bir asitle soyulmuş gibi. Geriye yalnızca bir çeşit iskeletleri kalmış, üzücü."

lenmediğim bu şeyler şimdi bana şunu söyler: Ait olduğumuz dünya şimdi yok. Bu şeyler bundan böyle ne tatlıdır ne de birer suç ortağı, acılı anıları hatırlatırlar. Dünya tözünü kaybeder, koflaşır. Barthes'ın güzel tanımına göre, gerçekliğini kaybeder [*se déréaliser*]: "Gerçeksizlik" [*déréalité*]. Âşık öznenin dünya karşısında duyduğu gerçek yokluğu, gerçeğin çekilmişliği duygusu."[53] Sonunda kendimizi kaybederiz. Kopuşun bizi terk ettiği bu "donuk" yaşamda, birer figürandan fazlası değilizdir.[54]

Peki ama bu sonu gelmeyen yırtılıştan [*déchirement*], kopuştan nasıl kopulur? "Şimdi on ikiye kadar sayacağım, sessiz ol, ben gideceğim"[55], der Pablo Neruda "Sessiz Olmak" adlı şiirinde. Tüm ayrılıkların bu kadar basit bir şekilde halledilmesi istenir. İşler kolay olsa, kesik dosdoğru olsa ne güzel olurdu. Duygusal yaşam da, matematikte olduğu gibi ikili modda olsa. Dışarıdan bakıldığında, durum iki kategoriden birine giriyordur mutlaka. Cocteau'nun doğru bir şekilde ifade ettiği gibi: "İnsanlara göre birbirimizi ya severiz ya da birbirimizden nefret ederiz. Kopuşlar kopuşlardır. Bakıp geçerler. Onların bunu anlamasını asla sağlayamayacaksın..."[56] Fakat ayrılık esner, eksiltilerde, suskunluklarda, tereddütlerde kaybolur. Dolayımlardan, şüphelerden, kararsızlıklardan geçer. Her şeyi silmek isteriz, ama iyice budasak bile her zaman bu geçmişin kırıntıları kalır. Acı, hafızanın ayrıntılarında saklanır. Her ne

53 Roland Barthes, *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, *agy*, s. 83.

54 Bkz. Annie Ernaux, *Se perdre*, Gallimard, 2001, s. 286, 316.

55 Pablo Neruda, "Se taire", *Vaguedivague* [*Estravagario*, 1958] içinde, Gallimard, 1971 [Türkçesi: "Sessiz Olmak", *Kuruntular Kitabı* içinde, çev. Erdal Alova, Can Yayınları, s. 30-32, 2020, İstanbul. —*çn*]

56 Jean Cocteau, *La Voix humaine*, Stock, 2002, s. 53.

kadar her şeyi yıkıp geçmeyi istemiş olsam da, geriye daima bu yıkımın izleri kalacaktır. Duvardan sökülmüş bir fotoğraftan kalan iz, kütüphanedeki boşluklar, yalnız bir diş fırçası. Kopuşun etkileri, düşüncelerimizin kıyısına saçılmış ve [orada kalmakta] acı verici bir şekilde inat eden zerrecikler gibidir.

> Görüyorsunuz, en zoru budur, varoluşumun yüzeyinde uç veren veya tenimin üst tabakasında nahoş bir şekilde ayak direyen bu ufacık anı kırıntıları, bu duyum parçaları. Büyük duyumlar, büyük imgeler çoktan soyutlaşmıştır; onlardan kurtulmak kolaydır, bir biçime sahip olan, adlandırabildiğimiz anılar kolaydır —ama bu küçük parçalar öyle değildir.
>
> [...] Bu anı tanecikleri, parçalı halleri nedeniyle, koca anı binalarından daha da acı vericidir, çünkü yıkımın izlerini taşırlar ve bu parçalanmış mevcudiyetleri, tam hallerinden çok daha anlamlıdır.[57]

Kopuş acısı, sonu gelmeyen bir koparılmanın acısıdır, her uyanışta tekrar eden ayrılığın acısı; anıların, paylaşılan eski yaşamın tesellisiyle, umulan tekrar birleşmenin mekânı olan ve genelde gerçekliği geç yakalayan rüya dünyasından koparılmanın acısı. Her sabah felaket, çöken dünya tekrar sahnelenir; aralıksız yinelenen işkence. Ayrı olmak, roman yazarı Antoine Wauters'in çok doğru bir şekilde ifade ettiği gibi, "aylar ve seneler boyunca defalarca ayrılmak"tır. Ayrılmak, yoksunluğun ıstırabıyla, tık nefes, sıkışan bir kalp ve kaygılı jestlerle yaşamaktır. Apaçık bir yokluktan başkasını görmemektir:

57 Vincent Delecroix, *Ce qui est perdu, agy*, s. 34-35.

> Fakat kıpırdamıyordu ve gözlerini, etrafını saran boşluğa, Zio'nun namevcut bedenine, güneşteki beyaz şekle dikmişti, bu sırada ben birinden ayrılmanın yalnızca bir defada ve sonsuza dek olup bitmediğini, günler, aylar ve seneler boyunca defalarca, yoksunluğun sonunda kalbinizi talan etmekten bıkıp usandığı o âna kadar sürdüğünü düşünüyordum. Kendime şöyle diyordum: Ayrılmak, aylar ve seneler boyunca, ta ki yoksunluk bundan bıkana ve, tabii eğer bu mümkünse, sizi yavaş yavaş rahat bırakana kadar defalarca ayrılmaktır.[58]

Zio'nun karısı, namevcut bir bedenden, ıssız bir dünyadan başka bir şey görmez. Namevcudiyetin görünürlüğü gözlerini kamaştırır. Zio, etrafında dünyanın şeklini aldığı o şey, ilk nesne, ilk plan, dünyanın geri kalanının odak noktasıydı, şimdiyse yok. Ayrılık sürekli tekrarlanır, o siluetin eksik olduğu her yerde kendisini hatırlatır; içerideki küçük iğneler, ayrılığın dikenleri tekrar hücum eder; Wauters'in dediği gibi kalp yoksunlukla "talan edilir".

Sonra sancının hafifleyip, yokluğun bir şekilde alışıldık olduğu zaman gelir. O an kendimize "işte, artık o kadar kötü değilim" deriz. Tesadüfen o kadını veya adamı düşünmenin bize acı vermediğini fark ederek şaşırdığımız bir an. Düşündüğüm "sen" değil, o'dur; arka plana, "onlar" zamirinin müphem düzlemine, üçüncü şahsa geçmiş, başıma gelenleri, korktuğum, umut ettiğim şeyleri kendisine anlatmak istediğim o içsel "sen" statüsünü kaybetmiştir. Ayrılık "sen"in yitişinde başlar.

Şüphesiz bir ayrılık, bölünme, fiziksel ve psişik mekânları yeniden düzenleme "çalışması" gibi bir şey, ötekinin yokluğuna alışma çabası da vardır. Onun mevcudiyetine

58 Antoine Wauters, *Pense aux pierres sous tes pas*, Verdier, 2018, s. 141.

bağımlılığı bırakmak, dünyanın onun silueti etrafında dönerken aldığı biçime alışkanlığı sonlandırmak. Gezegenlerin yörüngelerini kabul etmek, yeni içsel takımyıldızlar çizmek. Yalnızlığı evcilleştirmek, orada saf bir boşluk olmayan kişisel bir alan açmak.

Buna karşın, aşk bazen aniden biter. Böylece bir kopuş noktası fikriyle tekrar karşılaşılır: ilişkiyi derhal bozan, telafisi imkânsız bir şekilde son damlanın bardağı taşırdığı bir an. Milan Kundera, *Le Jeu de l'auto-stoppeur* [*Otostop Oyunu*] adlı öyküsünde, aşk oyununda yaşanan onur kırıcı bir olay sonucu aniden yitirilen aşkı başka bir şekilde tarif ediyor. Ayrıca bu öykü zarif bir biçimde, karşılıklı rızayla başlayan bir durumun ortasında, saldırıya veya tecavüze maruz kalma duygusunun nasıl ortaya çıkabileceğini anlamamızı sağlıyor. Sevgilisi sanki aracına aldığı, tanımadığı bir otostopçuymuş gibi yaptıkları bir oyun içinde genç adam, kendisini koyverip ondan beklenmeyecek sözler sarf eder ve davranışlarda bulunur. Bu kaba, küçük düşürücü, kışkırtıcı haliyle tanınmaz bir durumdadır. Söylediği her şey oynadıkları oyuna dâhildir, fakat hakkında kabul edebileceğinden fazlasını söylüyordur bu oyun. Ortaya çıkan hakikat acıdır ve kurgusal durum derhal gerçek bir etki yaratır: Bu sözler, bu bakışlar, bu jestler tarafından anında kül olan genç kızın aşkı yok olur gider. Genç adamın ona sanki bir hayat kadınıymış gibi, cinsel olarak sahip olma tarzı, aşklarını bir kalemde öldürür: "Sonra her şey bitti. Genç adam, kızdan uzaklaştı ve yatağın üstünde sarkan uzun kordonu çekti; ışık söndü."[59]

59 Milan Kundera, *Risibles amours*, Gallimard, 1986, s. 115, § 12. [Türkçesi: *Gülünesi Aşklar*, çev. Serdar Rifat Kırkoğlu, Can Yayınları, 2002. —*çn*]

Burada aşkın bittiğinin bilincine derhal varılıyor olsa da, vazgeçmek istemediğimiz bir ilişkiyi her ne pahasına olursa olsun korumak için kendimizi kandırdığımızda, bu telafisi imkânsız şeyin ancak geriye dönük olarak belirdiği durumlar da olabilir. Fakat, şüphesiz bazı sözlerin, bazı yalanların, bazı ihanetlerin unutulmayacağını, bize gizlice musallat olan küçük, uyumsuz bir melodiden dolayı bir süredir biliriz.[60]

Aslında çoktan mahvolduğu bilinen bir hikâyeyi yapay bir şekilde uzatmak için her şeyi yapabiliriz ya da sahte kopuşların tekrarlanmasıyla bizi tüketen şeyi hızlıca sonlandırmaya, kesip atmaya da karar verebiliriz. *Un vertige*'de, Hélène Gestern, sevgilisinin bitmek bilmeyen git-gellerinden perişan olmuş anlatıcının karar alarak ortadan kaybolmasını tasvir eder. Devamlı mahkûm olduğu bu bekleyiş işkencesiyle perişan olmuş bu kadın, sevgilisinden kati olarak ayrılmaya karar verir ve tabir caizse, dünyadaki varoluşuna son verir.[61] Askıya aldığı yalnızca duygusal bir ilişki

60 Philippe Forest, *Le Nouvel Amour*, *agy*, s. 124: Âşıkken, bizi ebediyen ne tür bir yırtılmaya, sıkıntıya, umutsuzluğa doğru iteceğini o anda algılayamadığımız telafisi imkânsız şeyler olur. Bu muazzam ve fazla üzücü görünür. İnanmak istemeyiz. Geriye dönmenin mutlaka bir yolunun bulunacağını söyleriz kendimize. Fakat, derinlerde bir yerde, başvurduğumuz yalanın ve telafisi imkânsız olanın aslında gerçekleştiğini biliriz.

61 Hélène Gestern, *Un Vertige*, takiben *La Séparation*, *agy*, s. 17: "Beklemeyi bırakmak, artık mektuplara bağımlı yaşamamak, yalnızca bir hayal kırıklığı ve umutsuzluk dinamiğinin içinde var olmamak. Kesip atmak. Onu tehlikeye atmamam için, benden artık evine mektup yollamamamı istedikten sonra, sonsuza dek sustum. Hiç kimseyi görmek istemedim, Noel tatilini tam bir sessizlik içinde geçirdim ve bundan dolayı çok mutluydum. İlişkimizden geriye kalanları yok etmekte olduğumu biliyordum ve bu yıkıma elbette ağır bir kaygı da eşlik ediyordu. Bir deliliğe savrulduğumun bilinciyle, özellikle bu sessizliğin geri döndürülemez olduğunun bilinciyle geceleri uyanıyordum."

değil, çok daha kökten bir şekilde, simgesel bir ölüm ritüeliyle dünyayla kurduğu bağdır; bu da bir aşkın bitişinin ne dereceye kadar içimizdeki yaşamın askıya alınması, bir delilik deneyimi, bir "hiçlik"[62] deneyimi olarak yaşanabildiğini gösterir.

Ayrılmak veya terk edilmek, varoluşumuzun dar bir parçasıyla sınırlanabilecek deneyimler değildir asla; duygusal koparılışlar, mahrem yırtılmalar, dünyanın bazen sil baştan düzenlenmesini gerektirirler. Böylece bazen peş peşe kopuşlar gözlemlemek mümkündür. *Attente en automne*'un anlatıcısının deneyimlediği, her yönüyle varoluşta gerçekleşen bir değişimdir; aşk ayrılığı, başka bir mekân (kır) ve farklı bir yaşam biçimini zorunlu kılan bir krizin, derin bir sarsıntının kaynağıdır: "Nadine'i unutma isteğiyle ve her gün bu şehirde bana onu hatırlatacak şeylerle karşılaşmamak için Paris'i terk etmiştim. Fakat bu mekân değişiminin varoluşumda başka kopuşları da beraberinde getirmesini istiyordum."[63]

---

62 Hélène Gestern'in metni ile Annie Ernaux'nun *Passion simple* kitabı karşılaştırılabilir. Ernaux'nun kitabında benzer bir durumla –evli bir adamla ilişkisi olan ve vaktini onu beklemekle geçiren bir kadın– karşı karşıya olan anlatıcı, o istek hep olsa dahi, ayrılmayı reddeder: "Artık ondan gelecek bir telefonun insafına kalmamak, acı çekmemek için sürekli ayrılmayı arzuluyor ve ayrılır ayrılmaz bunun neyle sonuçlanacağını fark ediyordum: hiçbir şey beklemeden geçip giden günler. Ne pahasına olursa olsun devam etmeyi tercih ediyordum –o ister başka, hatta birçok kadınla olsun (yani onu terk etmeyi istememe neden olandan da büyük bir acı). Fakat şöyle bir kendini gösteren o hiçliğin yanında, şu anki durumum bana mutlu, kıskançlığım ise bitmesini istemenin delilik olacağı kırılgan bir tür ayrıcalık gibi görünüyordu..." (Annie Ernaux, *Passion simple*, Gallimard, 1991, s. 45-46).

63 Charles Juliet, *Attente en automne,* P.O.L, 1999, s. 30-31.

Kopuşun ateşi birçok alana yayılır. Öyleyse bir kişiden ayrılmak, daha genel yeni bir başlangıcın kalkış noktasıdır. Bu ayrılık kendinden kopmanın, kendini başka biri olarak keşfetmenin bir yoludur aynı zamanda: bu keşif ise ya mekân değiştirerek ya da aşkıyla bizi kısmen tanımlamış ve aşkının bitmesiyle de bizi kısmen yıkmış olan bir kadının veya erkeğin yokluğunda gerçekleştirilebilir. Başka bir yerde ve yalnız başımıza kim olduğumuzu görmek söz konusudur. Sanki aşkın bu sırra kadem basışında kendimize dair de bir şeyler öğreniriz.

3

Kendi Olmak

> "Korkudan ve kaygıdan çıkıp kendinle uzlaşmaya, hayata dahil olmaya giden yolu katetmek, bazen bütün bir varoluşa mâl olur."[1]
>
> Charles Juliet

Bazen olduğumuz kişi olmadığımız, rol yaptığımız, kendi hayatımızın kıyısında kaldığımız, hayata dahil olamadığımız, sanki dünyayla aramızda daimi bir hava akımı varmış, bir sis perdesi dünyayı bulanıklaştırıp onu tatsız, yavan kılıyormuş gibi bir hisse kapılırız. Bu dünya bizim için değildir, bir türlü memnun olamayız. Nedenini söyleyemesek de yalnızca öyle hissederiz, bu hayatla kaynaşma fikrinden bir rahatsızlık, bir utanç duyarız. Huzursuz, dengesiz, endişeliyizdir. Bir yoksunluk, bir tatminsizlik, bir iç gerilim hissi o kadar baskı yapar ki olduğumuz kişiden kopmak bir zorunluluk haline gelir. Gerçek kimliğimizin burada, bu ortamlarda, bu insanlarla, bizi boğan bu gerçeklikte orta-

1 Charles Juliet, *Dans la lumière des saisons*, P.O.L, 1991, s. 44.

ya çıkmayacağına kani bir şekilde, henüz kim bilmesek de başka biri olmak isteriz. Bu olumlama zorunlu olarak şiddet içerir. Bu hayatı paylaştığımız ve her şeye rağmen değer verdiğimiz kişilere değişmeyi ne kadar istediğimizi nasıl söyleriz? Yeni bir kimliğe kavuşmak aynı zamanda sancılı bir içsel kopuştur, gerçek bir krizdir. Hayatına yeni bir boyut katmak için, üzerindeki üniformayı çıkarıp atmak yetmez.

Lambeaux adlı otobiyografik eserinde roman yazarı Charles Juliet tüm radikalliği ve şiddetiyle bu içsel yolculuğu kaleme alır. Annesinin ölümüyle evlatlık verilmiş olan Juliet, 12 yaşına bastığında Aix-en-Provence'daki askeri okula girer, 20 yaşında da Lyon'daki askeri tıp okuluna kabul edilir. İzlenecek yol tamamen çizilmiş gibi görünür: yoldan sapmayıp askeri doktor olmak. Bununla birlikte, derin bir endişe genç adama rahat vermez ve üç sene sonra tıp eğitimini bırakmaya iter. Bu dosdoğru çizilmiş güzergâhtan kopmak, çizginin dışına çıkmak ve hâlâ bu kısıtlayıcı çerçevede tutsak kalan taraftan kurtulmak; geçmişte olduğu kişiden kopmak, onda hayatta kalmış olanı öldürmeyi gerektiren bir dönüşümdür. Genç adamın içine işlenmiş biçimlerden sıyrılması, o zamana kadar olduğu kişiden kopması gerekir. Ölü bir hikâyeye dönüşmüş eski yaşamın kalıntılarını [*lambeaux*][2] terk etmesi gerekir.

Lambeaux, yırtılmayı, yırtılmış kumaşı veya yolunmuş deriyi iyi tarif eder. Juliet bu başlıkta, başkalarından ve kendinden kopuşun şiddetini, uzunca bir kişisel krizin takip edeceği içsel bölünmeyi özetliyor. Zira mutlak bir zo-

2 Fr. *lambeaux*: Bez, kâğıt ya da yumuşak bir malzemenin bütünden kısmen veya tamamen ayrılmış, yırtılmış parçası; bilerek ya da bilmeden yolunan et veya deri parçası; (soyut anlamda) parçalanmış, yolunmuş, yıpranmış bir şeyden geriye kalan, örneğin geçmişten, anılardan arta kalanlar gibi. —*çn*

runluluğa boyun eğiyor olsa da, bu kopuş aynı zamanda bir yıkımdır. Eski yaşamdan geriye yalnızca kalıntılar, tüm anlamını ve değerini yitirmiş dağınık fragmanlar kalır. Ondan geriye başka ne kalır? Lime lime olmuş [*en lambeaux*] bir afişin desenini görmek zordur. Kopuş ayrıca bir ihanet ve bir korkaklık edimi olarak yaşanır. Başka bir yaşam tercihini kabullenmek imkânsız görünür. Şu halde eski yaşam bir hırsız gibi terk edilir.

> Okulu bir hırsız gibi, hiç kimseye haber vermeden, senin için o kadar değerli olmalarına rağmen arkadaşlarına bir elveda bile demeden terk ediyorsun. Bundan uzun süre pişmanlık duyacaksın. Fakat onlara neden gittiğini açıklayamazdın. [...]
>
> Üniformayla geçmiş on bir seneden sonra özgürlük. Sana, hayatının şimdi başladığını söylemek gerçek bir sarhoşluk veriyor. Seni birkaç hafta boyunca dönüştüren bir sevinç hissediyorsun. Elbette, yirmi sene kadar sürecek bir krizin başladığını bilemezdin.[3]

Tıpkı bir hırsız gibi ve başka, farklı biri olma isteğinden duyulan utanç içinde. Başkalarının ancak dalga geçebileceği bir emelden [*ambition*] duyulan utanç içinde. Tıpkı bir hırsız gibi, çünkü içten içe onlardan biri olmadığımızı ve bunu onlara itiraf etmek gerekeceğini hissederiz. Peki ama bu onları yaralamadan nasıl yapılır? Senelerdir içinde yaşadığımız bu eski ihanet nasıl söylenir? Süregiden bu kandırmaca nasıl itiraf edilir?

> Daha sonra, şu diğer gerçeği keşfedersin: Kendini sevmediğin için kendini dönüştürmek, yeniden yaratmak

3 *Agy*, *Lambeaux*, Gallimard, 2005, s. 127.

> sana düşer. İçinde bir zaruret hissedersin. Bu zaruret seni destekleyecek, sana yol gösterecek, kendi karanlığında bir patika açmana izin verecek küçük bir ışık sağlayacaktır.
>
> Fakat yeniden inşa etmek için önce eskiyi yıkman, temiz bir alan açman gerekir. İlk önce, içinde hayatta kalmış bu asker çocuğu öldürmen gerekir. Korkularıyla, yaralarıyla, maruz kaldığı aşağılamaların, isyanların, hınçların hatırasıyla yaşayan çocuğu... Sonra korkunun en uç sınırına kadar gitmen gerekir. Kaygının en uç sınırına. Suçluluk duygusunun en uç sınırına. Kendinden nefretin en uç sınırına. İç sıkıntısının en uç sınırına... Ve her seferinde, son noktaya vardığında, gözlerini dört açmalı ve o karmaşanın ortasında gözlem yapmalı, kaydetmeli, seni oluşturan her şeye dair yavaş yavaş doğru bir bilgi edinmelisin.[4]

Anlatıcı, başta maruz kalınan fakat daha sonra, başka bir yere, bir başkalığa doğru gittiği hissedilmeden bile önce takip edilmeye başlanan bu içsel zorunluluktan bahseder. Otantik bir kendiliğe doğru giden bu yolculuk sessizce, gizli bir biçimde çoktan başlamıştır. Kopuş gerçekleşmiş, fay genişlemiştir. Bu içsel hareket şimdiden karşı konulamaz bir gerilim içinde onun üzerinde etkindir ve onu yönlendirir; bu hareket kopuşun atılımıdır, rehberlik eden ve yırtan içsel oktur.

İçimizde bir şeyler daha bunu kendimize itiraf etmeden, kabul etmeden önce bu hayatın bizi boğduğunu, engellediğini neredeyse organik türde bir bilgiyle bilir ve bizi nefes aldığımız, özgür olduğumuz, serpildiğimiz yerlere doğru iter. Bu benlik değiştirme [*conversion de soi*], kural olarak bir yıkımdır, dar üniformanın içine sıkışıp kalmış o ufak

4 *Agy*, s. 139-140.

varlıktan nefret, onun içsel olarak öldürülmesidir. Başkalarının bizi dönüştürdüğü bu sürü hayvanını, asker çocuğu öldürmek gerekir. Yalnız kalmayı, kendi kendini tanımlamayı öğrenmek gerekir. İçimizdeki bu yaralı çocuktan kurtulmak, geçmişin yanıklarını iyileştirmek gerekir. Geceyi katetmek gerekir: Dışarıdan gelen her bir sıfatı üstümüzden atmak ve boş bir kimliğin neden olduğu sıkıntıya dayanmak gerekir. Kopuş ânı olan gece, zihin açıklığının [*lucidité*] vaktidir, kısıtlamaların, normların ve yargılayan bakışların askıya alındığı vakittir. Temsilin keskinleştiği, duyuların güçlendiği o mekânı sunar. Gece vakti kendini kandırmak mümkün değildir.[5] Gece, alışkanlıklar örtüsünü yırtarak apaçıklığın ve hakikatin şiddetini serbest bırakır. Sonunda kim olduğumuzu bilmek söz konusudur: "Kendini tanımak. Kendinde mutasyona neden olmak. Ve bunun vasıtasıyla da, sınırları zorlamak, engelleri yarıp geçmek, kendine bir yüz inşa ederken kendini kendinden mahrum bırakmak. Böylece daha engin, daha yüksek, daha özgür bir hayatın koşullarını yaratmak."[6]

"Kendine bir yüz inşa etmek" ne demektir? Yakınlarımızın ifadelerinin, mimiklerinin, hatta sanki endişeleri bize miras kalmış gibi babamızın veya annemizin kırışıklarının bile yüzümüze işlendiğini biliriz. İstesek de istemesek de ve bazen aileden kalan bu izlerden nefret ederek, onlardan tipik jestler, kalın veya çok ince bir ses, endişeli bir nefes alış tarzı, boğuk bir öksürük, kambur bir sırt, çatık kaşlar alırız. Artık yüzümde yalnızca bir ebeveynin hatlarını, baş-

5 "Farkında olmadan kendini çoktan yola çıkmış bir trenin içinde buldun ve bunu kabullenmen gerekti. Bir gece, zihninin keskinleştiği [*hyperlucidité*] bu uykusuzluk hallerinden birinde, örtü yırtıldı..." (*Agy*).

6 *Agy*, s. 142.

ka birinin hikâyesini, olayların bıraktığı izleri, hastalıklardan, uykusuz gecelerden, alkol veya ilaçlardan kalan izleri görürüm. Bu yüz gerçekten benim yüzüm değildir.

Bazen bizi uyaran yüzümüzdür; yüz bize verilen bir ikazdır, bize başkalarıyla aynı yüze sahip olmamak ve kendi tekilliğimizden vazgeçmemek için kopma zamanının geldiğini söyler: "Kıyısında, tam kıyısındayım. Kuaför salonunda, saç yıkama teknesinde gözleri kapalı geriye yatmış halde gördüğümde beni tiksindiren o buruşuk, acınası yüzlere benzememe az kaldı. Kaç sene var. Artık saklanamayacak kırışıkların, sarkıkların kıyısında. Şimdiden o yüz benim."[7]

Öyleyse kendine bir yüz yaratmak, alışkanlık, tanıdıklık, maruz kalınan yakınlık tarafından yüzümüze geçirilen maskeden kurtulmak, kelimenin tam anlamıyla kendimizi yeniden bulmaktır. Bir yüz oluşturmak, bize ait olmayan her şeyi, toplumsal veya ailevi makyajı yüzümüzden silmek ve oraya kendi simamızı yeniden çizmek demektir. Maskeyi çıkarır ve yorgunlukla, gözyaşlarıyla yıkanmış, ifadesiz bu boş yüzü kabul ederiz. Bu yıkanmış, tükenmiş, bütünüyle boş yüze yeni hatlar çizeriz. Bazen tek başına bir yüzün, içinden geçilip aşılan o zorlu süreci ne kadar iyi ifade ettiğini görmek daima çok sarsıcıdır. Bir yüz okulda, mesleki hayatta kazanılan bir başarıdan sonra ne kadar da değişir veya bir aşk saadetinin etkisiyle nasıl da ışıldar.

Charles Juliet'nin eserinde, kopuş zorunludur, radikaldir ve gerçek bir benin meydana çıkmasının koşulu olarak belirir. Tamamen dışardan empoze edilmiş ve çocuğa büyük bir sertlikle dayatılmış bu sahte benden kurtulmak hayati önemdedir. Çocuk psikiyatrı ve psikanalist D. W.

7 Annie Ernaux, *La Femme gelée*, *Écrire la vie* içinde, 2011, s. 432.

Winnicott bu "sahte benlik" mefhumunu temalaştırmıştır. Çocukların veya ergenlerin kimi agresif veya düzen bozucu davranışlarında, var olduklarını hissetme ihtiyaçları kendini gösterir. Bu çocuklar "kendi kimliklerini kaybettikleri" duygusuna kapılırlar ve kendilerini ancak medeni bir toplumsal bene direnişte, muhalefet veya kışkırtma içinde "gerçek" hissederler. Öyleyse itaatsizlik, uyumsuzluğunu öne sürmenin, ama hepsinden önemlisi kendi varoluşuna dair şüphelerini gidermenin bir yoludur. "Krizler", çocuğun üstüne çöken ve kendileri için büyük bir tehdit olarak yaşadıkları aşırı bir toplumsal veya ailevi baskının ifadesidir. Çevresindekileri memnun etmek için buyruklara harfi harfine uydukları için, bu çocuklar bir gerçek olmama duygusuna gömülür, "sahte" oldukları izlenimine kapılırlar. Winnicott, bir meslektaşının küçük oğlunu örnek gösterir; uzun süre "zor bir çocuk ve kötü bir öğrenci" olduktan sonra iyi bir öğrenciye dönüşmeye tahammül edemez. Bu dönüşüm, kendisini bu yeni kimlik içinde artık tanıyamayan çocuk için paradoksal olarak katlanılmazdır. Dışarıdan gelen beklentilere o kadar iyi uymuştur ki, sanki bu yeni ben eskisini silme riski taşıyormuş gibi, eli kulağında bekleyen bir ölüm tehdidi altındaymış izlenimine kapılır. Artık uyuyamaz ve eğer gözlerini kapasa birisinin gelip onu bıçaklayacağından korkar. Bir idealle mükemmelen örtüşmek, nihayetinde kendini inkâr etmeye, silmeye denktir. Bu başkası olma hali şaşırtıcıdır, çocuk kendisini kaybolmuş hisseder ve bu "sahte ben"e, aşırı mülayim, bir kız çocuğununkine benzettiği bu kimliğe direnerek kendi "ben"ini kurtarmak ister.[8] Winnicott'ın dediği gibi, çocu-

8 D. W. Winnicott, *Conversation ordinaires*, "Le concept de faux soi" (Sahte Benlik Kavramı), Gallimard, 1988, s. 96: "İyi gitmeyen şey,

ğun çok derinlerde yatan kaygısı, ölüm kaygısıdır; kendi kimliğini kaybetmekten, artık gerçek olmamaktan korkar.[9]

Bu iyi öğrencinin paradoksal ıstırabı, kimi yetişkinlerin daha özsel bir şeyi ortaya koymak amacıyla parlak kariyerlerinden sapmayı tercih etmelerini de açıklar. Başarı bazen kendine ihanet etmek pahasına gelir ve bu da tahammül edilmez bir oyun oynuyormuş izlenimi vermeye başlar. Mesleki ve toplumsal bir başarının bütün getirilerinin tadını çıkarabilir, ama yine de hayatımı ıskaladığımı hissedebilirim.[10]

Bu dışardan başarılı görünen figüre dönüşerek başkalarının arzularına (genelde ebeveynlerin arzusuna) boyun eğdiğimizi hissedebiliriz ve kendimizden bir parçayı erkek kardeşimize, bir arkadaşımıza, bizim yerimize bunu gerçekleştirmiş bir meslektaşa bırakabiliriz; bu parçanın eksikliği acı verici bir şekilde hissedilir. Şu halde, "kendi gerçek benine (daha çok) uyma" kipinde kendini ortaya koymak, derin bir varoluşsal değişime yol açar.

İçsel kopuşun şüphesiz birçok biçimi vardır ve bütün kopuşlar illa Charles Juliet'nin anlattığı kopuş kadar radikal, keskin bir biçimde değildir. Fakat kendini bulmak

---

okulda derslerime iyi çalışıyor olmam. Bu korkunç bir şey. Sanki bir kızmışım gibi."

9 "On yaşındaki bu çocuk, derslerine iyi çalıştığında, babasıyla arasının iyi olduğunu, ama bir süre sonra kendi kimliğini kaybetmeye başladığını, [...] bu yüzden öğretmenlerinin kızması için elinden geleni yaptığını bana açıklayabilecek düzeydeydi. Ancak bu şekilde kendisini gerçek hissediyordu." (D. W. Winnicott, *agy*, s. 97)

10 Anne Dufourmantelle, *Se trouver*, JC Lattès, 2014, s. 34: "İnsanın meslekte büyük bir tatmin yaşaması ve buna rağmen kendisine ait büyük bir parçasının köreldiğini hissetmesi mümkündür. [...] başarının yaldızlarına rağmen içeride yaşanan bir başarısızlığı kendine itiraf etmek çok zordur [...]"

için risk almak aynı zamanda kaybolma riskini de almak demektir. Juliet'nin güzel bir şekilde çözümlediği gibi, kendine doğru uzanan bu yol çoğunlukla sıkıntılı bir krizdir. Olduğumuz veya olmayı arzuladığımız kişiyi keşfetmek aşikâr olmayabilir, bazen kendimizi uzun uzadıya sorgulamanın meyvesidir. Dolayısıyla, gerçekten nereye gittiğimizi bilmeksizin bizi başka biri olmaya iten, bir kimlik duygusu değil, sahtekârlık duygusudur. Kopma zorunluluğu kendisini önce negatif olarak dayatır, yapmacık bir varoluştan çekip gitme kuvvetini hüsran veya yoksunluk [*la frustration ou le manque*] duygusunda buluruz. Kendinden utanma da bizi başka biri olmaya iter. Kopuş, bir yükselme mantığında ve bir sahicilik (kendi olma) perspektifinde pozitif bir kendini ortaya koyma, gösterme isteğine karşılık geldiğinde bile ihanet duygusuyla karışık bir suçluluk duygusuna bulanmıştır. Yazar Pierre Bergougnioux'nun, açıklayıcı bir isme sahip *Exister par deux fois* [*İki Kere Var Olmak*] eserinde doğru bir şekilde ifade ettiği gibi, "yeni bir zamana geçmek", "ikinci kez doğmak" için "eski dünyada ölmek" gerekir. Yeni bir kıvrım almak ve eski dünyayı ortadan kaldırmak gerekir, "böyle bir işlemin bedeli ağırdır".[11] Kopuş o kadar da basit değildir. Transklasların duygulanımları, bireyin toplumsal [statülerindeki] yükselişi ne olursa olsun, kökensel ortama bağlılıktaki ısrarı açıkça gösterir. Asla tam

11 "Lise eğitimini tamamlamış, ilk defa topluca dışarı çıkmıştık. Dış dünyayı, büyük şehri, yüksek öğrenimi ve bunların kaynak oluşturduğu düşünceleri keşfettik. Bir şekilde kıvrımı olduğumuz eski dünyada, yani kendimizde ölmemiz, bize vaat edilen başka bir yerde, yeni bir zamanda ikinci bir kez doğmamız, dönüşmeye [*devenir*] çabalamamız gerekti. Böyle bir işlemin bedeli ağırdır, kendini değiştirmek zahmetlidir." (Pierre Bergougnioux, *Exister par deux fois*, Fayard, 2013, s. 15).

bir ayrılma olmaz. Eğer yakınlarımızla hiçbir bağımızın olmadığını hissetseydik, utanç duygusu da olmazdı, fakat sanki onlardan biz sorumluymuşuz gibi, oldukları ve temsil ettikleri şeyi üstlenmeye devam ederiz. Yakınlarıma ait bozuk bir imgeyi içselleştirdim ve bu imge bana ait imgeye de bulaşmış oldu.[12] Filozof Chantal Jaquet, Spinoza'dan *fluctuation animi* ifadesini alır. Ruh, farklı duygulanım kutupları arasında salınır. Duyguların bu çift-kutupluluğu, bu içsel dalgalanma, konumlanışı açısından –eski ailevi, toplumsal bağların veya sevgi bağlarının izleri ve aynı zamanda yeni bir aidiyet talebi– her kopuş biçiminin ortak noktasıdır şüphesiz. Eski dünyanın öldürülmesinin olumlanması, bağları koparma, eski benin yasını tutma iddiası, hayaletlerin gücünü, bedenin hafızasını, duygusal alışkanlıkların, çocuksu bağların kuvvetini hesaba katmaz. Bir yeri terk etmek, içimizde ikamet eden o yerden kurtulmak için yeterli değildir. Bir kişiyi terk etmek onun tenini unutturamaz.

Kopuş aslında biteviye yeniden başlayan bir koparılma, bir içsel gel-git, bir endişe halidir. Kişinin kendi içinde gerçekleştirdiği uzun bir bırakma, mesafelenme ve duygusal teskin çalışmasıdır. Kopuşun neden olduğu duyguların şiddetinin yumuşatılması gerekir. Bunlara, kopuşun yarattığı altüst oluşun kaçınılmaz etkisi olarak katlanmak ve bunları yavaş yavaş dizginlemek gerekir. İster ben birinden kopayım ister biri benden kopsun, kopuş insanın içinde kopan bir kıyamettir.

12 Chantal Jaquet, *Les Tansclasses ou la Non-reproduction*, PUF, 2014, s. 169.

4

Dağılmanın Hazzı

"Belki de tek bir ben için doğmadık."[1]

Henri Michaux

Bununla birlikte, bu yorumlar gerçek bir ben, derin bir kimlik olduğunu, toplumsal veya ailevi baskının bu kimliği, bireyi boğuncaya kadar sıkıştıran bir diğer kimlikle sardığını varsayar. Yani bir gerçek, bir de sahte ben olduğunu varsayar. Bir yanda hakiki yüz, öte yanda bir maske. Bir tür apaçıklık veya zorunluluk olduğunu, gerçekten kim olduğumuzu sezgisel olarak bildiğimizi varsayar. Peki ama bu her zaman böyle midir? Art arda eklenen küçük kopuşlardan, koşullara bağlı olarak bir araya gelen bağlantısız kimliklerin yan yana sıralanışından mürekkep değil miyiz? Kimliğimiz, rastlantıların ne bir zorunluluğa ne de bir yasaya uyarak düzenlediği varlık fragmanlarının dizilişinden başka nedir ki? Daha da kötüsü, son derece katmanlı olma-

1 Henri Michaux, "Difficultés" [1930], *Plume* içinde, *Lointain intérieur*'den sonra, Gallimard, 1963, s. 663. [Türkçesi: *Plume Adında Biri*, çev. Abidin Emre, Mitos Yayınları, 1994. —çn]

nın, tek bir kimliğe hapsolmamanın bir hazzı, hatta buna duyulan bir ihtiyaç yok mudur?

Yeni bir özne ortaya çıkaran bu içsel kopuşlar yalnızca sancılı değil, ayrıca hem son derece endişe verici hem de heyecan vericidir. Kopuşlar öznenin kurucu temsilini, dayanıklılığı ve sürekliliği bakımından, süresi bakımından sorgular. Varlığımızın birliği sorusunu ortaya atar. Belki de şair Henri Michaux'nun öne sürdüğü gibi, tek bir ben için doğmamışızdır.

> "Ben her zaman için geçicidir (zira bir başkası karşısında değişir, başka bir sanat, başka bir dil içinde değişen *ad hominem*[2] bir bendir) ve bir kazanın, bir heyecanın, kafaya gelen bir darbenin eskisini bir kenara atarak serbest bırakacağı yeni bir kişiye gebedir ve genelde beklenenin aksine çoğunlukla bir çırpıda ortaya çıkar. Demek ki bu yeni ben, önceden bütünüyle şekillenmiştir. Belki de tek bir ben için doğmadık. Tek bir bene tutunmak hatalıdır. Bir birlik önyargısıdır."[3]

Rastlantıların beni dönüştürdüğü [*devenir*] şeyden başka bir şey miyimdir? Neden sabit bir özneye inanalım ki; daha çok kestirilemeyen olaylar sonucunda ortaya çıkan sayısız içsel karakter yok mudur? Olduğum kişi her zaman bir sürpriz değil midir? Michaux'ya göre, birlik önyargısı

2 Lat. *ad hominem*: *Argumentum ad hominem*'in kısaltılmış şekli. Kişisel saldırı anlamına gelir. Bir tartışma sırasında ileri sürülen bir argümana karşı argümanla cevap vermek yerine karşıdaki kişinin kişisel özelliklerine saldırmak, işi şahsileştirmektir. Türkçede buna "mantıksal safsata" da denir. Ancak bize göre Michaux burada *ad hominem*'in birebir anlamına, yani "kişiye karşı, kişiye doğru, kişi karşısında" anlamlarına referans vermektedir. —*çn*

3 *Agy*.

bizi körleştirecektir. Her birey için sabit ve tekil bir kimlik olduğu ilkesinden yola çıkarız, belki de birçok kişilikten oluştuğumuz halde tek bir kişi olduğumuzu düşleriz. Peki ama öznenin birliği neden sorgusuz sualsiz kabul edilir?

Nietzsche'nin ileri sürdüğü gibi, bu "birlik önyargısı" belki dilbilgisinden geliyordur. Bizim Avrupa dillerimiz ben'in çekimini yaptığı için bir ben olduğuna inanırız. Mutlak bir tekilliği tesis eden, bir birinci tekil şahıs, bir ben vardır. Öznenin birliği fikri uzun süredir içimize işlemiştir. Çocukluktaki ilk ikazlardan itibaren bu fikir kendini hissettirir: "Dağılmayı bırak, yoğunlaş." Tek bir şey üstüne yoğunlaşabilen ve böylelikle de kendisini birleştirebilen, toparlayabilen, bir olabilen bu birleşmiş özne ideali kuşkusuz yavaş yavaş böyle inşa edilir.

Bununla birlikte, devamlı dağılmış durumdayızdır ve tam da zihnen başka bir yerde olmayı becerebildiğimiz için, üstüne hayali bir örtü geçirerek gerçekle oynayabildiğimiz için, gerçekliği katlanılabilir kılmak amacıyla onun üstüne sürekli yansıtmalar, fantezi ürünü imgeler bindirdiğimiz için kendi varoluşumuza tahammül ederiz.

Birini bırakıp bir diğerini üzerimize almak için birçok farklı birey olmaya ihtiyaç duyarız; tıpkı eski Amerikan dizilerindeki sahnelerde, babanın evin eşiğini geçer geçmez orta düzey yönetici statüsünü bir kenara bırakması gibi. Sanki bir tasma veya bağmış gibi, büyük bir simgesel jestle kravatını çözer ve kendisine sert bir viski koyar.

İster bir *business man* olalım, ister başka bir şey, hepimizin ceketimizi bir kenara atmaya, bir kanepeye çökmeye ve sırf bu tavırla, başka biri olmaya, bizi rahatlatan ve bizdeki avare özneyi özgür bırakan başka bir bedensel biçim almaya ihtiyacı vardır. Yalnızca farklı roller oynadığımız için değil, tek bir varlığımız olmadığı, ve bu varlık kendini fark-

lı veçhelerde gösterdiği için. Bergson kaleydoskop imgesine büyük değer atfederdi, bunu özneye de uygulayabiliriz: Bir vesile, bir durum beni bir başkası haline getirir. Olduğumu düşündüğüm kişiden çok farklı biri olarak kendimi ortaya koyabilirim. Kimlik yelpazem geniştir. Tehlikeli bir durumda cesur bir itkiyle hareket edebilir, beklenmedik bir anaç fedakârlık gösterebilir veya yakınlarıma ihanet edebilir, tam bir ödlek gibi davranabilirim.

Çoklu bir öznellik, öznenin birliğinde var olan temel bir eksiklik düşüncesi yeni değildir. Filozof Clément Rosset'in, *Meksika Konferansları*'ndan [*Conférences mexicaines*] birinde hatırlattığı gibi bu fikir uzun süre felsefenin kafasını kurcalamıştır. Rosset, çağdaşlarının büyük şaşkınlığına karşın, öznedeki temel bir boşluk olasılığını oldukça ciddiye alıyordu. Çağdaşlarına göre bu ancak bir şaka olabilirdi:

> Her birimizin hayat boyu muhafaza edilen bir psikolojik birlik ve karakter birliği anlamına gelen ve hiçbir rastlantının derinlemesine değiştiremeyeceği kişisel bir kimliğe sahip olduğu ve bir çeşit kalıcı olgu tesis ettiği fikrine duyulan inanç, apaçıklığını hiçbir eleştirel düşünümün [*réflexion*] sarsamaz gibi göründüğü bir inançtır. [...]
>
> O kadar ki, toplumsal kimlikten farklılaşan kişisel bir kimliğin varlığını tartıştığım kitabım *Loin de moi*'nın yayınladığı sıra, eğlenceli bir paradoks gibi gördükleri, ama elbette onlara göre güzel bir şakadan ibaret olan girişimimi öven eleştiri yazılarını okuduğumda şaşırmıştım. Zira, nihayetinde ben benim ve o da o; bu aşikâr ve herkesin bildiği bir şeydir. *Sept boules de cristal*'de Kaptan Haddock bir sonradan görmenin alışkanlıklarını, tavırlarını ne kadar takınsa da nafile; o yine de kaptan Haddock'tur.[4]

4 Clément Rosset, *Tropiques. Cinq conférence mexicaines*, Éditions de Minuit, 2010, s. 31-32.

Bu kişisel kimlik düşüncesinin, içsel bir kale olarak hayal edilen bir ben temsiline dayandığı bu satırlarda açıkça görülüyor. Olduğum şeyi hiçbir şey bozamayacak, deviremeyecektir. Ben, ele geçirilemez, sarsılmaz, değişmezdir: Hiçbir şey beni bir başkası haline getiremez. Bir başkası olarak, kılık değiştirerek elbette eğlenebilirim, ama aslında kim olduğumu bilirim. 'Ben, benim' deriz, sanki bu totoloji mutlak bir apaçıklığın ifadesiymiş gibi. Fakat mutlak olan, hayatın bu rastlantılarının keyfine göre dalgalanarak, etki altında kalabilir olmanın, bir "ben"e sahip olamamanın bize verdiği kaygıdır. Peki ya aynı bende asla iki kere yıkanamıyorsak? Ya kendime temsil edemeyeceğim veya etmek istemeyeceğim kadar değişken, istikrarsızsam? Rosset, bu hipotezin kışkırtıcı bir yazarın fantezisi olmadığını hatırlatır. Pascal'ın *Düşünceler*'indeki[5] sorgulamalarının derin anlamı budur. Montaigne ve Hume benin gerçekdışılığıyla ilgili bu soruyu ciddi bir şekilde düşünmüştü. "Zira ben algılanamazdır," diye ileri sürer Hume. Öyleyse varoluşu neyin üstüne kurulur? Bir inancın ve her şeyden önemlisi hiçbir şey olmamaktan gelen bir endişenin ifadesinden mi ibarettir? Hafızamın garanti edebileceği bu birlik, bir içsel sürekliliğin yol gösterici ilkesi olan bu birlik, yalnızca bir yanılsama değil midir? Ayrıca hatıralarımın gerçekten benim hatıralarım olduğunu kim söylüyor? Bu hatıralar, olayların gidişatına göre biraz tesadüfen yeniden düzenlenmiş, başkalarına ait hatıraların bir derlemesinden ibaret de

5 "Bu sözde apaçıklık, bir göz yanılmasının neden olduğu bir apaçıklıktır, şakacı bir ruha sahip olmaktan uzak filozofların bunu, bana göre, itiraz edilmez bir şekilde ortaya koyması gibi. Pascal ve onun *Pensées*'de şekillendirdiği pekçok ben eleştirisi bunlardan biridir. [...] Zira eğer ben nefret edilesiyse, bunun nedeni ilkesel olarak ben'in var olmamasıdır, en azından kişisel bir varlık [*entité*] olarak." (*Agy*).

olabilir, diye iddia eder Rosset ve Bergsoncu kaleydoskop imgesine geri döner: "Hatıralarım, Montaigne'nin bahsettiği yamalar gibi, kaynağı ne kadar hatıra varsa o kadar kişiye atfedilebilecek bir kaleydoskop gibidir."[6]

Kaleydoskop, patchwork, bende kaç kişi vardır? Neden bundan endişe etmeliyim? Çoğaltılabilir olmak, potansiyel olarak daima farklı olmak bu kadar trajik midir? Bu, sabit, istikrarlı bir kimlikte kapalı kalmaktan daha heyecan verici değil midir? Ayrıca böyle bir varlık kipinin mümkün olup olmadığını da merak edebiliriz. Akışkan, değişken özneler dışında bir şey olmamız mümkün müdür? Hep bir başkası olmanın bir hazzı yok mudur sonuçta?

Psikanalist J.-B. Pontalis'e göre, farklı yaşam dilimleri ve bunların bize biçtiği roller varlığımıza neredeyse tutarsız bir biçim verir; bağlantısız, görünüşte bir mantığı olmayan, rüyamsı bir sahneler silsilesine benzer ve nahoş bir dağılma duygusu uyandırır:

> Bazı günlerim o kadar birlikten yoksundur, beni o kadar çeşitli, hatta birbiriyle uzlaşmayan rollere sokar ki, sanki bizi farklı yerlere götüren ve birbiriyle görünür bir bağı olmayan yüzleri ve karakterleri birbiri ardınca sıralayan ve uyandığımızda acı verici bir dağılma etkisi bırakan o rüyalar gibidir her şey.[7]

Pontalis, üstlenilen bu rollerden birinde kalıp sonuna kadar onun tadını çıkaramadığı için sızlanıyor gibidir. Fakat bunlar yalnızca roller değildir ve yalnızca acı verici de değildir. Bunlar bizim kimliklerimizin veçheleridir ve

6 *Agy*, s. 34-35.

7 J.-B. Pontalis, *En marge des nuits*, Gallimard, 2010.

hayatlarımıza güzellik ve acı katan tam da bu çeşitlenmedir [*variation*]. *A contrario*, tek bir role, tek bir partisyona indirgenecek bir varoluş saf bir tekrara, daha önce yaşadığımız şeyin her gün daha karikatürvari bir taklidi haline gelecektir en sonunda. Bu otomatlaşma, ölü bir yaşamdır. Atalet ayartısına, maddenin baştan çıkarıcılığına, donmuş bir kimliğin kolaylığına karşı direnmek, artık herhangi bir şeyin ne canlı ne de yeni olduğu bir varlık kipine gömülmeye izin vermemek gerekir.[8] Bergson bizi uyarır: "edinilmiş alışkanlıkların kolay otomatizmine" kendimizi bırakmamalıyız,[9] bu şekilde farkında olmadan komik duruma düşeriz.

Şu halde, bu dağılmanın tamamen zorunlu olduğu fikrini savunabiliriz. Kendi olma çabasının neden olduğu gerilimden kaçmak için, belki de insanın canlandırdığı kişilikleri daha da çoğaltması gerekir. İlk kez Bergson, tek bir kişi olmanın yol açtığı yorgunluğun, bu 'bir'leştirici içsel sürekliliğin bilince dayattığı gerilimin altını çizmiş ve zaman zaman ortaya çıkan dağılma anlarını teşhis etmişti. Gülmek, rüya görmek, ama ayrıca kimi hafıza veya algı problemleri, bu tüketici yoğunlaşmanın yorgun düşürdüğü bilincin eğlencesi, rahatlamasıdır.[10]

---

8 Bkz. Henri Bergson, *Le Rire*, PUF, 1991, s. 22. [Türkçesi: *Gülme*, çev. Devrim Çetinkasap, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, İstanbul; ayrıca bkz. *agy*, çev. Mustafa Şekib Tunç, Dergâh Yayınları, 2017, İstanbul. —*çn*]

9 *Agy*, s. 14.

10 Élie During, "Introduction", Henri Bergson, *Le Souvenir du présent et la fausse reconnaissance* içinde, PUF, 2012, s. XXVIII: "İnsan olmak, bir kişi olmak [...] sürekli bir uyumlanma çabası gerektirir; bir kişi olmak işte bu nedenle bu kadar yorucudur. [...] düşüncelere ve edimlere, bir kişinin tanınmasını sağlayan bir süreklilik vermek için gereken 'yorucu çaba'yı her an bir dağılma veya tamamen rahatlama, var olmaktan duyulan yorgunluk kesintiye uğratmakla tehdit eder."

Madrid'de kişilik üzerine verdiği bir konferansta Bergson, kişilik bölünmesi veya çözülmesi fenomenlerine, "kişilikte kopuşlara, kırılmalara" yol açan "istisnai durumlara" yoğunlaşır: "Görünüşe göre deneyim, genelde [içsel yaşamdaki] bu akışın kesintiye uğradığını ve içsel yaşamın sürekliliğinin birbirinden bağımsız parçalara ayrıldığını kanıtlar."[11] Bergson, bir kişiliğin çökmesinin mümkün olduğu konusunda şüphecidir. "Bir kişiliğin, tıpkı bir cam gibi bin parçaya ayrılabileceğine inanmıyorum," der.[12] Sert bir cismin kırılması imgesi yerine Bergson bilince dair sıkışıp gevşeyebilen daha plastik bir temsili tercih eder. Bu bilinç kendini bir süreksizliğe, gevşemeye bırakma ayartısına karşı devamlı mücadele etmek zorundadır. "Bu içsel yaşam akışının kesintisiz bir şekilde akıp gitmesine olanak vermek için, çelikten bir yay sıkışmış halde tutulmalıdır. [...] İnsan bu yayı sıkışmış halde tutmayı başarır ve bilinçli yaşamının akışı parçalara ayrılmadan bir süreklilik içinde akar. Bu bir çaba ister, tüketici bir çabayı temsil eder. Bir kişi olmak yorucudur."[13]

Bu çabayla tükenmiş özneye, doğa bir "tatil" armağan eder, der Bergson. İncelediği bazı hafıza kaybı veya kişilik bölünmesi olgularının nedeni bu tatildir.[14] Normal veya alışıldık kişiyi bir paranteze alırız, yükümüzü hafifletmek için bir başkasına geçeriz. Kişilik çözülmesinde, kendimize bir başkasına dönüşmenin hafifliğini sunarız. Peki ama bu yük boşaltma neden bilinçdışı ve patolojik bir kipte ol-

11 Henri Bergson, *Conférence de Madrid sur la personnalité* (1916), *Mélanges* içinde, PUF, 1972, s. 1224.

12 *Agy*, s. 1225.

13 *Agy*.

14 Bkz. *agy*, s. 1226.

mak zorundadır? Bir varlık kipinden diğerine geçiş, neden yoğunlaşmanın ve birliğin doğurduğu o tükenmişlik noktasına dokunmaya asla izin vermeyen bir tür etik olarak düşünülmesin? Birinin diğerini tekrarladığı veya devamını getirdiği farklı melodik dizilerden oluşan bir özne neden düşünülmesin?

Elbette, böyle bir etiğin unsurlarını Bergson felsefesinden çıkaramayız, fakat içsel bir çokluğu düşünmemizi sağlayan yolu açan Bergson'dur. Aynı konferansta Bergson, başlangıçta zengin bir içsel çokluğa sahip olduğumuzu, yaşam boyunca bunu yavaş yavaş kaybettiğimizi ileri sürer:

> Varoluşumuz süresince, birbirleriyle bir rekabete, yarışa giren ve yaşamımızın aralarından birini seçmek zorunda olduğu pekçok kişiliğin nasıl ortaya çıktığını göstermek çok ilginç olurdu. [...] Özellikle çocuklukta, bu potansiyel ahlaki kişilik çokluğunun nasıl şekillendiğini görmek ilginçtir. [...] Bu gelecekler arasından en parlak, en karmaşık olan geleceğin gerçekleştiğini varsayalım; bunun için diğerlerinin kurban edilmesi gerekecek ve birçok imkân nihai olarak kaybedilmiş olacaktır. Aynı şey çocukluktan olgunluğa geçiş için de geçerlidir. Yaşamda yavaş yavaş ilerlerken birçok mümkün kişiliği gözden çıkarırız.

Ya bunun tersi olsaydı? Ya tersine, olgunluk bu farklı kişiliklere veya en azından farklı varlık tarzlarına yapılmış bir yatırım olsaydı? Bergson için sanatçı, şair veya roman yazarı, içinde barındırdığı potansiyel kişilikleri birer edebi karaktere dönüştürerek onlara hayat verebilme yeteneğine sahip insandır. Bizler varoluşumuzda yol aldıkça mümkün kişiliklerimizin büyük bir kısmından vazgeçiyorken, sanatçı onları yaratımının figürleri olarak kullanır. Fakat sanat-

çının yapmayı başardığı şeyi, yani "yalnızca kendisinde potansiyel olarak içerilen bu bütün varoluşları" "kendi dışına itmeyi", "gerçekleştirmeyi" neden bizler de yapamayalım?

Neden tek bir kere yaşamak yerine elli kere yaşamayalım?[15] Böylelikle imkânları gözden çıkararak devam eden bir yaşam değil, bir ağaç gibi dallanıp budaklanan bir yaşam düşünülebilir. Kendisini gösterdiği ölçüde farklı pencereler açma gücüne sahip olan, farklı biçimler alma, başka ritimler, başka varlık tarzları ortaya çıkarma, kendi imkânlarını keşfetme riskini alan bir yaşam. Öyleyse neden bu kapasiteleri geliştirmeyi düşünmek yerine onlardan vazgeçmek zorunda olduğumuzu farz edelim? Yalnızca imkânları kaybederek ve azaltarak mı kendimize dönüşürüz?

Zira varoluşum zorlu bir sınama, başarısızlık veya telafisi olmayan bir kayıptan dolayı paramparça olduğunda, tüm bu imkânların bende olması büyük bir şans ve kazançtır. Bergson'un bahsettiği bu farklı kişiliklerin, dile getirdiği gibi kendi aralarında bir çekişmeye girmediğini, birlikte yaşadığını, birinin diğerinden bayrağı devraldığını, birbirlerini destekleyip beslediklerini, birbirlerine kenetlendiklerini tasavvur edebiliriz. Böylece bir zamanlar olduğum çocuğu kaybetmem, o ve ona ait olan zengin olanaklar her zaman bendedir: "Her an her yaştayızdır."[16]

---

15 Bkz. *agy*, s. 1217: "Don Quijote, Sancho Panza [...] şairin kendisi, bizzat Cervantes'tir; onların yaşamları Cervantes tek bir kere değil elli kere yaşayabilseydi yaşayacağı yaşamdır."

16 Pierre Bergougnioux, *Exister par deux fois*, *agy*, s. 157, 185. Pierre Bergougnioux, psikanalist Groddeck'i alıntılar: "Dışardan bakıldığında, zamanın beni dönüştürdüğü belli bir yaştaki adamım, fakat içinde bir matruşkayım, gün be gün olunan kişilerin iç içe geçmiş bir toplamıyım."

Kimliklerin, yaşların, duyarlıkların, yaşanmışlıkların içsel bileşimi yalnızca kendi olmanın ağırlığından bizi kurtaracak, mutlu ve canlandırıcı bir saçılmaya izin verecektir. Bir yaşam güzergâhını, "etrafımızı saran hayaletlere yeniden hayat vererek [...] bizi diriltecek"[17] bir hareket olarak da düşünebiliriz.

Elbette sırtlanılan bu farklı kimlikler, sosyal, kültürel, ailevi, mesleki buyruklar gibi yaşandığında olabilecek tükenmeden de bahsetmek gerekir. Kendi olmanın getirdiği yorgunluk, rollerin performans kipinde çoğalmasından doğar.[18] İyi bir anne, verimli ve güvenilir bir meslektaş, düzenli bir kadın, daima arzulanan bir sevgili olmak gibi. Bu var olma tarzlarının her biri bir görev olduğunda ve bir dayatma duygusu verdiğinde, burada özneye canlılık veren bir dağılım, yaşamdaki dengelerin doğru bir paylaşımını görmek zordur.

Kişilik çözülmesi patolojilerinin trajik gerçekliği de inkâr edilemez. Korkunç delilik krizleri, kişilik bölünmesi veya halüsinasyon anları yaşayan Maupassant'ın sözlerini hatırlayabiliriz: "Kendimden ayrılmak isterdim."[19] Rüyada, yazıda, yolculuklarda sakince kendinden kurtulmak her zaman mümkün olmaz; "yıkılmadan, her şeyin birbirine karıştığı bir kaosa düşmeden kendinden ayrılmak"[20] her zaman başarılamayabilir. Bölümün başında yer alan Henri Michaux'nun sözleri, büyük psişik acılar çeken hastaların

17 Henri Bergson, *La Pensée et le Mouvant*, "L'Intuition philosophique" (Felsefi Sezgi), PUF, 2011, s. 142. [Türkçesi: *Düşünce ve Devingen*, Miraç Katırcıoğlu, MEB, 1986. —*çn*]

18 Bkz. Alain Erhenberg, *La Fatigue d'être soi*, Odile Jacob, 1998.

19 J.-B. Pontalis tarafından *En marge des nuits*'de alıntılanır, *agy*, s. 48.

20 *Agy*.

kişilik çözülmesinde yaşananlarla birlikte yankılanır. Şu halde, Bergson'un yazdığı gibi bir "tatil" değil, öznenin gerçekten terk edilmesi veya içsel olarak parçalara ayrılması söz konusudur. "Kendiliğin çekilmesi, geri plana atılması, ama bunun yanı sıra parçalara ayrılması yoluyla da gözden kaybolabiliriz..."[21] Özne artık bir birlik için çaba sarf etmediğinde, böyle bir kendilik sentezinin gerektirdiği gerilime daha fazla dayanamadığında, kişiliğin yarıldığı ve bazen de trajik ve sancılı bir içsel kaos içinde kendisini çoğalttığı görülür.[22] David Le Breton'un dediği gibi hasta, toplumumuz içinde onu tanımlayan ve topluma dahil eden "biricik yüzünden ve isminden" farkında olmadan vazgeçer. O halde psişik hastalık, kendimize ait kimlik katlanılamaz hale geldiğinde ve diğer kaçış yolları imkânsız olduğunda ortaya çıkan bir kendinden kaçış türüdür. Filozof Catherine Malabou, bir "yıkım yoluyla dönüşüm"den söz ederek durumu böyle analiz eder.[23] Bu dönüşümde özne, hiçbir özneleşmeye izin vermeyen bir kişilik çözülmesi içinde ortadan kaybolur, kendi kimliğini terk eder.[24] Artık bunu ya-

21 David Le Breton, *Disparaître de soi*, *agy*, s. 72.

22 Bkz. *agy*, s. 73: "Normalde, kendiliğin birliği bireyin bir çabasıdır, tehditkâr kişilik çözülmesi karşısında gösterilen bir dirençtir. Bazı durumlarda, özellikle de travmatik durumlarda, bu birlik kısmen yıkılmıştır ve kişilik yarılır, sayılamayacak kadar çoğalır. Bölünme [*clivage*] bir savunma kipidir. Her bireyin biricik bir yüze ve isme, medeni hale ve hikâyeye sahip tek bir kişi tesis ettiğini düşünen, toplumlarımıza has birey kavrayışıyla tezat oluşturur."

23 Catherine Malabou, *Ontologie de l'accident*, Léo Scheer, 2009, s. 17-18: "Yıkım yoluyla dönüşüm, kaçışla eşdeğerde değildir; daha çok kaçışın imkânsızlığının aldığı biçimdir. Kaçışın tek çözüm olarak kendisini dayattığı yerde kaçışın imkânsızlığı. Aşırı bir gerilimin, bir acının, bir rahatsızlığın, var olmayan bir dışarıya doğru ittiği durumlarda kaçmanın imkânsızlığını düşünmek gerekir."

24 Bkz. *agy*, s. 18: "Kendinden kaçan, kaçmanın imkânsızlığı içinde kaçan bir kimliğin inşası. Kendisini yansıtmayan, kendi dönüşümünü

şayacak veya bunun acısını çekecek bir özne olmadığı için, ortada bir trajedi bile yoktur.[25]

Öznenin bu dağılması, yıkıcı psişik çıkmazlara yol açmadığında, kendimizi kendimize gösterme tarzımız hakkında bizi derin bir sorgulamaya sürükler. Derin bir zorunluluktan çok bir tesadüf sonucu "kendimize" dönüşüyor olabiliriz. Kendimize belirme tarzımız illa bir karar ve iradi bir kopuştan kaynaklanmaz. Kimi zaman, beklenmedik bir öznelliğin belirmesi talih eseridir. Öngörmeden, bir sürpriz, bir kaza sonucu kendimiz oluruz. Bazen kendilik, hiç beklemediğimiz bir yerde beliriverir.[26] Sınamalardan geçen ve bunlara göğüs germeyi öğrenen bir kimlik değil, öngörülemez, yeni, o anda doğaçlama yapan bir kendilik söz konusudur: "Zorlukları önceleyen ve ağır bir darbe karşısında kendini gösteren sağlam bir karakterin ortaya çıkışı değil, düzeni darmadağın eden ilk hezimete verilen doğaçlama, kısasa kısas bir cevaptır: Korktuğumuzu belli etmemek için yaptığımızda olduğu gibi kendine aceleyle bir öznellik icat etmektir."[27]

Henri Michaux, *Bras cassé* [*Kırık Kol*] adlı eserinde, *a priori* çok da önemli olmayan bir kazanın, bir düşmenin yarattığı şokla ortaya çıkan yeni bir yaşam ve kimlik tarzı düşüncesini inceler. Bu kaza aynı zamanda derinlemesine

---

yaşamayan, onu öznelleştirmeyen, bir kez daha terk edilmiş, çözülmüş kimlik."

25 Bkz. *agy*, s. 21: "Değişme daha da kökten, şiddetli olur; daha da büyük bir kesinlikle parçalara ayırır. Öznenin kendi kendisiyle düştüğü anlaşmazlıkların en kötüsünün, girdiği çatışmaların en ağırının bile artık trajik bir yanı yoktur."

26 Bkz. Mathieu Potte-Bonneville, *Recommencer*, *agy*, s. 13.

27 *Agy*, s. 14.

ve merak uyandırıcı bir kişisel soruşturma fırsatıdır. O halde, kimliğimizin her bir parçası, varoluşun tesadüflerine göre kendini gösterecek birçok cepheye sahip varlığımızın her bir yönü incelenecektir. Bu sıradan düşüş Michaux'yu kendi ekseni üstünde döndürür ve onu, benliğin çeşitlemeleri üzerine düşünmeye sevk eder. Sakarlığını, beceriksizliğini keşfederek, yine kendisine ait olan ama farkında olmadığı kararsız, çekingen var olma tarzını da sahiplenir.

5

Kazazede Varlık

"Boş yere acı çekmemiş olmayı isterdim."[1]

Henri Michaux

Henri Michaux, *Bras cassé*'de, varoluştan budalaca bir kopuştan söz eder. Michaux, kayıp düşer. Fakat bu düşüşle kırdığı yalnızca sağ dirseği değildir. Dünyada var olma tarzıdır, bir tanıdıklık, varoluşun rahatlığıdır. "Düştüm. Ama ayağa kalkan sadece sakarlığım oldu ve geri kalan her şey bütünüyle nötrleşti."[2]

Michaux'nun keşfettiği şey sakarlığıdır. Sakar, ama ayrıca başka bir varlık. Yabancı ama yine de ona ait: "*onun* sakarlığı". Bununla birlikte düşüşte olağanüstü hiçbir şey yoktur, düz anlamıyla iz bırakan [*impressionnant*] hiçbir şey: Üstünde hiçbir iz bırakmaz [*s'imprimer*], kendisini göstermez. Sadece pek az görünür iz bırakır. Michaux, onu kelimenin tam anlamıyla yere seren bu kazanın hissettir-

1 Henri Michaux, *Bras cassé*, Fata Morgana, 1973, s. 16.

2 *Agy*.

diği şiddet duygusu ile bu varla yok arası izler arasındaki farka şaşırır: "Karaçamın sararmış iğneleri, mavi yün ceketime ve kirlenmiş pantolonuma yapışmış. Elbiselerimde, beni tamamen değiştiren, sakat hale getiren kazadan geriye kalan sadece bunlar."[3]

Sakat [*in-firme*], hem fiziksel hem de psişik anlamda sağlamlığını, metanetini kaybetmiş kişidir. Düşüş, özneyi tamamen savunmasız [*vulnérable*], kırılgan hale getirir. Özne, başkasına, sarsak ve kendine güveni olmayan bir başkasına dönüşür.

Sağ kolundan mahrum bir insan yalnızca "sakar" [*gauche*][4] olabilir: sakar, ağır, yetersiz. Müttefiki olarak bedeninden, dümen-bedeninden mahrumdur. Âciz, kelimenin tam anlamıyla beş para etmez birine, kısacası bir "kırık kol"a[5] dönüşür. Dünyaysa farklıdır, her şey "tamamen nötr" hale gelmiştir: artık hiçbir kolaylık, bedensel alışkanlık yoktur, jestler ve hareketler apaçık değildir. Kolun hareketsizliğinden dolayı dengesizleşen yürüyüş bile sağlam değildir. Bütün bedeni artık kullanılamaz gibidir. Bu deneyim, *a priori* bir kayıp ve yabancılık deneyimidir. "Orada yerde yatarken kırık kolum veya ayağım ya da her ikisi dışında garip bir şeyler oluyor. Bir şeyler çalınıyor benden, sürekli çalınıyor."[6] Çalınan şey, onun destekçisi ve ortağı olan bedeni ve bedensel alışkanlıklarıdır: Bedeni, şaşmış bir pusuladan ibarettir artık. Ayaklarının altında aşınan bir zemin, çöken

3 *Agy*, s. 14.

4 Fransızcada *gauche* kelimesi "sakar" anlamına geldiği gibi "sol" anlamına da gelir. —*yhn*

5 Kitaba da adını veren *bras cassé* ifadesi, Fransızcada hem "kırık kol" hem de "beş para etmez, beceriksiz" anlamlarına gelir. —*yhn*

6 *Agy*.

bir yol gibi, adeta bedeni ortadan kaybolmuştur. Fakat bu oldukça tanıdık, düzgün[7] [*droit*] varlığın ortadan kaybolmasıyla sahne önüne ikinci bir rol çıkar. Michaux, bu sakar varlığa gerçek bir merak duymaya başlar, ona kısa zamanda bir şeyler yükler ve hemen sol eliyle bu düşüş deneyiminin açığa çıkardığı şey üstüne yazmaya koyulur: kendi içinde başka bir varlık veya en azından başka bir var olma tarzı, kardeş-ben dediği bir ben. Senelerdir göz ardı ettiği ve hep karanlıkta bıraktığı bir mevcudiyet. Kazalar işte bu hayaletleri, benliğimizin potansiyellerini ortaya çıkarır. Baş aktörün yerini almak için düşüşünü kuliste bekleyenleri: "Hayatımda hiçbir zaman ön plana geçmemiş, daima gizli bir şekilde yaşamış, benim sakar yanım olan ve şu an elimde kalan tek şey olan bu kişi, bu uysal karakter etrafında dönüp duruyor, kendimi, kardeş-Benimi şaşkınlıkla gözlemeden edemiyordum."[8]

Şu halde kaza, kendimize ait bu parçaya yatırım yapma [*investir*] ve Michaux'nun dediği gibi onu "inceleme"[9] [*investiguer*] şansıdır. Sakar varlığım bana kendim hakkında ne öğretir? Savunmasız, farklı, güçten düşmüş, daha az çevik bir varlık olarak yorumlayabiliriz onu, fakat aynı zamanda talep ettiği dikkat nedeniyle, farklı bir şekilde davranan, dünyayı gözlemleyen ve dünyayla faklı kiplerde

7 Fransızcada *droit* kelimesi "düzgün" anlamına geldiği gibi "sağ" anlamına da gelir. —*çn*

8 *Agy*, s. 17.

9 *Agy*: "Asla unutmamak ve gelecekteki araştırmalarımda atlamamak amacıyla not etmem gereken doğanın bu donmuş veçhesinin ve uyuyan güzelinin bıraktığı izi bütünüyle kaybetmemek için, hantallığına, neredeyse yokluğuna rağmen, düşüşün ertesi günü sol elimle solucan gibi bir yazıyla elimden geldiğince yazmaya koyularak sol tarafımla idare ediyordum."

ilişki kuran, belki de çok bilindik veya apaçık gibi görünen her şeye karşı göz açıcı bir başka bakışa sahip bir varlıktır. Michaux, bu sakar varlığın "neredeyse var olmayış"ından bahseder. Bu asgari varoluş nedir ve bize ne öğretir? Burada varlığımın bütün veçheleriyle, "iyi kötü" kim olduğumu bilmem söz konusudur.

Sonuç olarak bu kaza, bir çeşit kendilik deneyine dönüşür: "Talihin bana kimi güçlükler yaratarak yolladığı bu durum üstüne düşündüm. İçinde yüzdüm. Kendimi hemen kıyıya atmaya çalışmadım."[10] Beni sınayan ve açığa çıkaran bu durum içinde kendimi merakla gözlemliyorum. Kaza beni yerimden ederken ben kimimdir?[11]

Öyleyse acı çeken bir varlık nedir? Yerinden edilmiş, sürülmüş, sakatlanmış bir varlık. Acı benim var olma alışkanlığımı kırar, benim için doğal olanı kaybettirir, beden ile zihin arasındaki sessiz iş birliğini bozar. Beden çalınır, hastalığın veya hasarın yol açtığı acı tarafından çalınan kendine ait bir parçanın ortadan yok oluşuyla mahrum bırakılmış zihin kendisini başkası olarak keşfeder. Bizzat zihin yerinde değil gibidir. Buna karşılık Michaux, sakar varlığımın bana kendimle ilgili öğretecek şeyleri olduğunu ileri sürer. Yerinden edilmişlik kendini başka türlü keşfetmektir ve bu kırılganlık yalnızca bir zayıflık değildir; farklı var olma tarzlarına, farklı bir varoluş üslubuna işaret eder.

Acı deneyimi, sorgusuz sualsiz işgal ettiğimiz bu yeri sorgular. Gerçekten olmak istediğimiz yer orası mıdır? Yalnızca ve yalnızca orada mı var olabiliriz? Söz konusu olan yolumuzu şaşırtan korkutucu bir deneyimden sonra ken-

10 *Agy*, s. 7.

11 *Agy*, s. 11: "Yer ve gök yerlerini muhafaza etmiş, fakat ben kendi yerime dönemiyorum."

dimize bir yer bulmaktır. Michaux'nun dediği gibi, bedenim "devre dışı" bırakılmışsa, bundan sonra bedenimi hangi çevrime yerleştirmem gerekir? Hangi atınım [*pulsation*] onu taşır ve bu atınım hangi dünyayı canlandırır, diriltir veya doğurur? Eğer alışkanlık var olma kipimizi şekillendiriyorsa, bedenime yeni alışkanlıklar kazandırabilir, onu başka türlü kullanabilir, sakar yanımı keşfederek bu yanımın becerilerini ortaya koyabilirim. Bergson'un güzel ifadesiyle "kendi kendinin yaratımı", terapötik bağlamda özel bir anlam kazanabilir. Bedenim acı deneyimiyle değişmiştir, bu sayede hem zaaflarını hem de gücünü tanırım, bedenimle kurduğum yeni ilişkiye anlam verecek olan benimdir. Böylece, belki de Michaux gibi "bütünüyle ıskalamış olmadığım, boşa acı çekmediğim"[12] izlenimine sahip olabilirim. Bir kazayı bir düşünce deneyine, düşünceye sevk eden bir deneyime dönüştürmek, bu acıyı anlam veren bir deneyime dönüştürmek demektir. Acı çeken her varlık, bu saçma fiziksel acı deneyimine bir anlam, bir neden bulmayı umar. İçimize su serpebilecek şey, acıda kendi kimliğimizin başka bir veçhesini deneyimliyor olduğumuz fikridir.

12 *Agy*, s. 10.

6

Doğumlar ve Ayrılıklar

> "Bir anne ve kızı gibi yakınken insan nasıl ayrılır birbirinden?"[1]
>
> Lydia Flem

Doğum gibi "mutlu bir olayı", olumsuz bir çağrışım yapan kopuş fikriyle ilişkilendirmek hemen aklımıza gelmez. Oysaki doğum, gerektirdiği ve neden olduğu derin dönüşümlerle kopuşların ilkini teşkil eder. Hayvan türlerinin baş edebileceği en büyük deformasyonlardan birine maruz kalan kadın bedeninin dönüşümü, ama bunun yanı sıra psikolojisi ve kendisiyle kurduğu ilişkinin dönüşümü. Çocuğun gelişiyle, ebeveyn tek başına kalabilme, yani kelimenin tam anlamıyla özgür olma [*s'appartenir*][2] imkânından, lüksünden feragat eder. Bir çocuğa hayat verdiği için ondan sorumlu olur. Ebeveyn, en azından bir süreliğine

1 Lydia Flem, *Comment je me suis séparée de ma fille et de mon quasi-fils*, Seuil, 2009, s. 71.

2 *S'appartenir*, mot-a-mot çeviriyle "kendine ait olma" anlamına gelmektedir. —*yhn*

yalnız kalmaktan, tek başına olmaktan feragat eder. Öncelikleri, zaman düzenini ve özgürlüklerini altüst eden o çocuğun gerisine düşmeyi, ikinci planda kalmayı kabul eder, etrafını kuşatır, ona eşlik eder.[3]

Her ne kadar yeni bir başlangıç olarak düşünülse de doğum, anne, çocuk ve çift için derin ve rahatsız edici bir kopuştur aynı zamanda. Ailevi ve duygusal diğer ilişkileri de değiştirir, yeniden tanımlar. Böylece ebeveyn veya büyükanne-büyükbaba olmak, artık biricik evlat olmamak, kız veya erkek kardeşinin anne veya baba olduğunu görmek, doğumun yıkıcı, bazen de yeni ilişki modelleri icat etmek zorunda bırakan artçı sarsıntılarıdır. Dolayısıyla doğumun düzen bozucu gücünü ciddi bir şekilde düşünmek önemlidir.

Doğum, kimliklerin ve ilişkilerin şeklinin, sınırlarının yerini değiştirir, onları yeniden tanımlar. Kendisinde, bedeninde bir yer açmak, bebeğini barındıracak, besleyecek ve koruyacak bir alan yaratmak önce müstakbel anneye düşer.[4] Çocuğunun esenliğini kendi konforunun ve arzularının önüne koymak için anne simgesel olarak bir köşeye çekilir. Böylece anne, Kant'ın hoşuna gitmeyecek bir şekilde, sadece amaç değil, bir araca dönüşür veya en azından kendininkinden başka bir yaşamın aracısı olur. Anne, bir doğumun gerçekleşmesini veya gerçekleşmemesini sağlayan şeydir. Gebelikten itibaren, kadın hayati önem

3 Bkz. *agy*, s. 65: "Gelecek oyuncak bebeğin hayalini kuran ebeveynler bir daha asla birbirlerine ait olamayacaklarını biliyorlar mı? Yaşam ritimlerinin altüst olacağını?"

4 Bkz. *agy*: "Bir çocuk annesinin bedenini dönüştürür, anne kendini buna hazırlar. Bir kadın karın kıvrımlarının, memelerinin taşıdığı canla şiştiğini görmekten mutluluk veya endişe duyar. Yeni bir varlığa hayat vermek için onu kendi bedeninde ağırlaması gerektiğini bilir, fakat onu bekleyen bütün dönüşümleri hesaplayamaz."

taşıyan kimi sorumluluklar üstlenir. Çocuğu taşımak ve mümkün olan en iyi koşullarda dünyaya getirmek onun sorumluluğundadır. Acısı, rahatsızlıkları, endişeleri, çektiği çileler, üzüntüleri ikinci planda kalır. Doğurmak, anne için hayati riske kadar varan bu yerinden edilme hareketini somutlaştırır. Bu orantısız deneyimde, beden sanki kabına sığmayıp taşıyormuş gibi kendi dışına genişleyerek, hatlarını kaybederek olağanüstü bir şekilde şişer. Doğum anındaki kadın bedeni orada yalnızca başka bir olayın koşulu olarak bulunur; ve bu olay, güçlü bir biçim kaybı [*déformation*] ve radikal bir başkalık ânının travmatize edici boyutunu geri plana iter.[5] Simgesel bir ölümle kurulan bu yakınlıkta, bir fedakârlık içinde kadın, bir yabancıya dönüşen çocuk bedeninin ihracına, çıkarılmasına, çekilip alınmasına maruz kalır. Doğum, aylarca olabilecek en büyük yakınlık içinde, bedensel ve elbette psişik yakınlık içinde yaşamış iki yabancının karşılaşmasıdır. Böylelikle bu doğumun büyük bir şiddete sahip bir koparılma olarak hissedilebileceğini ve düşünülebileceğini anlarız. Doğumda ve onun devamında, bu ikili koparılma/bağlanma, ayrılma [*séparation*] ve muhafaza/temin etme [*paration*], yani çocuğu koruma hareketi gerçekleşir. Ayrılığın gücüne, anne ile çocuk arasındaki kenetlenmenin kuvveti karşılık verir. Bu aşırı yakınlık, bazen koşulsuz bir şekilde iki tarafı da etkiler ve iz bırakır. Christian Bobin bu ilkel bağın bıraktığı iz ve bu arkaik duygulanımın gücünü yanma hissiyle karşılaştırır: "Bu kadın bütünüyle çocuğuyla meşguldür [*occupé*], koşulsuz, aşırı bir sevgiyle tükenir. Sevgiyle o kadar yanar ki ışık saçar."[6]

5 Bkz. Chantal Birman, *Au monde. Ce qu'accucher veut dire*, Seuil, 2009.
6 Christian Bobin, *La part manquante*, Gallimard, 1994, s. 17.

Her koşulda annenin çocuk tarafından "işgal" [*occupation*] edilmiş olduğundan söz edilebilir; bu işgal doğumla sona ermek şöyle dursun, hiçbir zaman gerçekten ortadan kalkacak gibi değildir. Bununla birlikte, çocuğunun ikinci kez doğmasına [*naître*] yardım etmek için, yani dünyanın ve kendisinin farkına varması [*naître à*] için, annenin ayrılığa tahammül etmesi ve ayrılığı hazırlaması gerekecektir. Boşlukla, yoksunlukla ve kaybın yarattığı kaygıyla yüzleşmelidir.[7] Lydia Flem "ebeveyn" [*parent*] ile "ayrılık" [*séparation*] sözcüklerinin aynı etimolojiyle birbirine bağlandığını hatırlatır: "Bağlamak, çözmek. Bağ kurmak: yaşam vermek, özgürlük vermek. 'Ebeveyn' ile 'ayrılık' sözcüklerini hiçbir zaman yan yana düşünmemiştim, oysa ikisi de aynı etimolojiye sahip. 'Ayrılık' sözcüğü 'ebeveyn' sözcüğünü içerir."[8]

Ebeveyn olmak, hem çocuğu dünyaya katılmaya hazırlamak [*parer*] hem de ne kadar acı verici olursa olsun ayrılığı mümkün kılmaktır.[9] Bu bir çifte kopuşla yüzleşmektir: doğumla gelen kopuş ve çocuğun bir gün aile evini terk etmesiyle gerçekleşecek gidişin yarattığı kopuş.

---

7 Bkz. Lydia Flem, *Comment je me suis séparée de ma fille et de mon quasi-fils*, *agy*, s. 70-71: "Bizim için değerli olan birinden az çok uzun bir süre uzaklaşmak bir kayıp, bir yoksunluk olarak hissedilir; bir gün tekrar kavuşamama korkusu."

8 *Agy*, "Sé/paration", s. 69. Bkz. daha ileride: "'Ebeveyn' sözcüğü, Latince çocuk yapmak, dünyaya getirmek, doğurmak demek olan *parere*'den gelir. Bu sözcüğün Hint-Avrupa kökeni 'verme/temin etme' anlamına gelir."

9 Bkz. *agy*, s. 84: "Farkında olmadan yaralarımızı, hayallerimizi taşırlar. Kendi ciğerleriyle nefes almak, kendi ayakları üstünde yürümek, kendi düşünceleriyle düşünmek için bunlardan kurtulmaları –bunları dönüştürmeleri– gerekir. Tereddüt ederler, bocalarlar, bizim gizli dileklerimize cevap vermek isterler. Fakat bizi sevmek, aynı zamanda bizi terk etmektir."

Fakat biz doğuma geri dönelim. Doğumu, şiddetli bir kopuş, bir koparılma olarak düşünen Anne Dufourmantelle, varoluşta meydana gelen diğer kopuşları düşünmeye izin veren bir paradigmanın taslağını çizer. Buna göre her kopuş, bir şekilde bu ilk koparılmayı tekrar canlandıracaktır. Donald Winnicott'tan ödünç alınan bir ifadeyle "yeterince iyi" olarak tanımlamak isteyeceğimiz bir doğumun şartlarını düşünerek, koparılmayı bir "doğum"a veya öznenin "yeniden doğuşu"na dönüştüren unsurları ortaya koyabiliriz.

Varsaydıkları kopuş nedeniyle her doğuşa veya yeniden doğuşa eşlik edilmesi gerekir. Kopuşu düşünmek, çift ile tek (doğum durumunda) veya yanlış ile doğru (yeniden doğuş durumunda) arasında bir geçiş halinde olan bireyselliği ağırlayan ve ona içinde savunmasız varlığını gösterebileceği, henüz kırılgan olan kimliğini ortaya koyabileceği güvenli bir alan sağlayan konukseverliği de düşünmektir. Fakat her kopuşun, katlanılabilir olması için, yaratıcı bir edime varması gerektiği de pekâlâ ileri sürülebilir. Kopuş, öznelliğin belirmesini veya kendisini ortaya koymasını, özgürce, etki altında kalmadan kendini yaratmasını sağlamalıdır. Doğuş ve yeniden doğuş üzerinden gerçekleşen, razı olunmuş ve güç veren bir ayrılık düşüncesidir.

Anne Dufourmantelle kitabında birçok kez "doğmak yetmez" ifadesini kullanır. Doğumdaki bu eksiklik nedir? Doğuma nasıl eşlik edilir ve doğum nasıl sürdürülür, daha yeni doğmuş varlığın serpilmesi nasıl sağlanır? İlgiyi, mevcudiyetin niteliğini, fakat aynı zamanda doğuşu ve yeniden doğuşu barındıran, destekleyen ve mümkün kılan ses, müzik, teması da sorgulamak gerekir. Doğum, çocuğun biyolojik varoluşundan önce gelen, bu çocuğa dair arzular

ve temsiller tarihine kaydolur. Her doğum, mutlu gelecek tasarıları, kaygılar, sözler ve melodilerden oluşan bir koza ile sarılır.[10]

Doğumun, bebek için nasıl bir fiziksel acı olduğunu unuttuk: çekilip çıkarılmanın, alınan ilk nefesin acısı, soğuk, gürültülü, kör edici dış dünyanın saldırganlığı.[11] Doğum en iyi şekilde gerçekleşse bile, doğmak güven verici bir zarftan ve birlikte-mevcudiyetten [*coprésence*] kaygı verici, sürgün gibi yaşanan birliğe sert bir geçiştir. Ana rahmi tarafından sarmalandıktan, taşındıktan ve onunla bir olduktan sonra "üstünden örtüsü alınmış" [*découvert*][12] çıplak çocuk kendi büyük kırılganlığına teslim edilir, sürülür. Haşin ve konuksever olmayan dünyadan koruyacak yeni bir koza gerekir çocuğa. Şu halde bakım, çocuğun bu kırılganlığını kabul etmek ve bunun sorumluluğunu almaktır. Yumuşak dokunuşlar, tenin sıcaklığı, fısıldanan teskin edici sözlerle çocuğun her an birinin varlığı, ilgisiyle, müşfik bedenlerle çevrelendiği duygusunu devam ettirmek gerekir. Rahim gövdesinin yerine başka bir beden konması gerekir; sesler, okşamalar, hafif dokunuşlardan, çocuğu teskin ederken yavaş yavaş kendi bedenini fark etmesine de olanak veren

10 Bkz. Anne Dufourmantelle, *Éloge du risque*, Payot&Rivages, 2014, "Que cessent nos tourments..." (Istıraplarımız Son Bulsun...), s. 126: "... bir başkası sizi taşıdığı, size isim verdiği, mırıldandığı, sizden umutlandığı, korktuğu, size şarkı söylediği, sizi özgür bıraktığı için hayata gelme olgusu, bir başka deyişle: doğmuş olmak."

11 *Agy*, "Solitudes" (Yalnızlıklar), s. 142: "Fötal durumdan, bizi taşımış olan bu rahmin hafızasından bir günde söküldüğümüzü unuttuk. Hücresel bölünmeyle ikiden doğan bir. Bu sürgünden asla kurtulamaz mıyız? Yoksa bunu konuşarak mı aşacağız?"

12 "Keşfedilmiş", "açığa çıkarılmış" anlamlarına gelen Fransızca *découvert* sözcüğü, aynı zamanda düz anlamıyla "örtüsü kaldırılmış" demektir. —*yhn*

sözcükler ve temaslardan örülü bir tenden oluşan hayali bir beden.[13] Birçok kültürde yeni doğanın kundaklanmasına karşılık gelen bu koruyucu yapay kese, psişik düzlemde önemli bir rol oynar, yetişkin kişiye duyulan güvenin çerçevesini oluşturur, ona yaslanılabileceği hissini besler. Bugün prematüre bebeklere sağlanan bakım, bu sıcak, koruyucu ve güven verici ortamın gerekliliğinin bilincine varıldığının işaretidir. Ten teması gibi bazı uygulamaların, bedenlerinin sıcaklığını iletmek ve böylelikle hayatta kalma şanslarını artırmak amacıyla bebeklerini göğüslerinde taşıyan geleneksel davranışlardan (Güney Amerikalı yerli anneler) esinlenmiş olması pek de şaşırtıcı değildir.

Bu bakım neden bu kadar zordur? Neden bazen başarısızlığa uğrar? Çünkü tıpkı yaşlıların savunmasızlığı [*vulnérabilité*] gibi, çocuğun savunmasızlığı da bana kendiminkini hatırlatır. Çünkü başkasının kırılganlığı [*fragilité*] beni zora sokar, bana yaşamımın o anında çok ağır gelen bir sorumluluk yükler. Çünkü onun varoluşu bütünüyle benim hareketlerimin doğruluğuna, dikkat yoğunluğuma dayanıyor gibi görünür. Bu anlamda, bu kırılgan yaşam, orantısız bir şekilde benim mevcudiyetimi ve fedakârlığımı talep eder. Beni yeterli olmama ihtimaliyle karşı karşıya bırakır. Hatalarımı gösterebilir. Zayıf birini ağırlamak daima risk-

13 Anne Dufourmantelle, *Puissance de la douceur*, Payot&Rivages, 2013, "Prendre soin" (Bakım Sağlamak), s. 25: "Yumuşaklık yaşam imkânıyla, duyguları, sesleri ve düşünceleri süzen rahim zarıyla, amniyotik suyla, tene temasla, henüz görmeyen kapalı gözlerle, havanın sertliğinden korunmuş nefes alışla gelir. Bu ilk dokunuşun yumuşaklığı olmasaydı, dünyaya gelemezdik. Şüphesiz bu dokunuş, anne kucağından da önce bize bir beşik olan ve kaybedilmiş o dünyaya imkânsız dönüşe bizi davet ederek her bir hücremizde uyuyordur. Çocukluk dünyası bunu devam ettirir." Anne Dufourmantelle'in prematüre bebekler üstüne söylediklerine de bakılabilir, *agy*, s. 26.

lidir, tehlikeye atılmaktır, oysaki safça bundan daha basit bir şey olmadığına inanabiliriz. Başkasının kırılganlığı beni de kırılganlaştırır, bazen sert bir şekilde beni kendi sendelemelerimle yüzleşmeye mecbur eder.[14] Bir başkasının bakımını üstlenmek aslında "başkasının, onun kederinin, acısının seni tüketmesine izin vermeyi ve bu acıyı başka bir yere taşıyarak zapt etmeyi"[15] gerektirir.

Öyleyse nihayetinde doğum bir olay olmaktan çok bir süreç, savunmasızlığı var gücüyle ters yüz eden bir bakımın eşlik ettiği kademeli bir ayrılıktır. Bu anlamda, Winnicott'ın düşündüğü tarzda bir "*safe space*"in, içsel bir güvenlik alanının yaratılması ve ortaya konmasıdır. Dünyaya getirme süreci, çocuğa bu özel psişik alanı yaratma, tıpkı zamanında annenin onu ağırlamak için yaptığı gibi, bir içsel alan yaratma becerisini geliştirmesi için sürekli eşlik edilmesidir. Varlığın bu genleşmesinde bir nefes alma, psişik bir büyüme motifi görmek cazip olacaktır. Şu halde ebeveynin gösterdiği şefkat ve ilginin, çocukta yalnız kalma ve yalnız başına yaratma yeteneğini yaratma rolü vardır. Sevgi, rahim alanını terk edip içsel bir alan inşa etmeye yetecek güveni verir.

Demek ki doğmak, anneden kopmak, bireysel olarak var olmak için yeterli değildir. Bir öznelliğin kuruluşu yaratıcı bir edimden, kendine ait içsel bir alan yaratmaktan geçer. Aynı şekilde, acı veren bir deneyimden sonra yeniden doğmak, yalnızlığı ehlileştirmeyi ve arkaik terk edilme korkusuyla yüzleşmeyi zorunlu kılar.

---

14 *Agy*: "Başkasının savunmasızlığının kavranması, beraberinde öznenin kendi kırılganlığını fark etmesini getirir."

15 *Agy*.

Sevginin yeni doğanda yaşam arzusunun koşullarını yaratması gibi, bazen hayatından vazgeçecek kadar umutsuzluğa, fiziksel ıstıraba gömülmüş bir yetişkinde de yaşama isteğini yeniden yaratmak gerekir. "Sonsuza kadar yalnız kalmaktan duyduğu çıplak korku"ya[16] göğüs germesi için ona yardım etmek gerekir. Bu anlamda, dünyaya getirmek ile bir aşk acısını sağaltmak birbirinden çok da farklı işler değildir.[17] Varoluş tarafından derileri yüzülen kişilere cömert bir şekilde, kendini inşa etmek veya yeniden inşa etmek için ne kadar önemli olduğunu bildiğimiz, şefkat ve güvenden oluşan yeni bir "deri" vermek söz konusudur. Ayrıca, bazı kişilerin dünyanın şiddetine karşı daha hassas olmalarının nedeni belki de bu ilk korumadan yoksun olmalarıdır. Bunun için, doğumundan kısa bir süre sonra annesinin ölümünün yol açtığı travmayı 80 yıl sonra duygulu bir şekilde anlatan Charles Juliet'nin sözlerine kulak vermek yeterlidir. İlk sarmalanmadan ve şefkatten böylesi bir yoksunluk özneyi derisiz bırakır.[18] Çocuğun kendini güvende hissetmesi için onu fiziksel olarak tutma, ama aynı zamanda psişik bir destek şekli olarak (bebek) taşımanın, "holding"in işlevi üzerinde bu kadar duran Winnicott'ın kendisinin çocukluğunda benzer bir şey yaşadığını keşfetmek o kadar da şaşırtıcı değildir. Winnicott çocukken, depresif annesinin istikrarsızlaştırıcı ve kaygı verici bir şekilde, onu rolleri değiştirmeye zorlayan tutumu yüzünden çok acı çekmişti.

16 Anne Dufourmantelle, *En cas d'amour*, Payot&Rivages, 2013, s. 58.

17 *Agy*, s. 59.

18 Bkz. Charles Juliet, *Le Temps des écrivains* içinde, 10 Ağustos 2018'de France Culture için verdiği röportaj. https://www.franceculture.fr/emissions/le-temps-des-ecrivains/peut-etre-ne-peut-vraimentimaginer-que-ce-que-lon-a-deja-vecu-soi-charles-juliet.

Doğumun yapısı üzerine derinlemesine düşünmek [*réflexion*], yıkıcı bir ilişkinin veya zorlu bir deneyimin altüst ettiği bir öznenin psişik yeniden doğuşunu yorumlamanın ana hatlarını belirlemeye izin verir. Bu düşünüm vasıtasıyla, yaralı varlığın yeniden ortaya çıkabilme tarzını da sezebiliriz. Kopuş bazen bir yeniden doğuşun zorunlu şartı olsa da (depresif bir ebeveynden kopmak, boğucu bir yaşamdan kurtulmak, sönmüş bir aşka son vermek, bir travmayı atlatmak, bir saldırı veya bir hastalıktan sonra bedeninin kontrolünü yeniden eline almak), travma yarasını kelimelerden, jestlerden ve ilgiden oluşan bir deri ile saran yeni bir koruyucu zarf olmaksızın gerçekleşemez.[19] Ancak bu şekilde yara dikilebilir, yanmanın ateşi dindirilebilir ve yeniden doğulabilir.

19 Anne Dufourmantelle, *Puissance de la douceur*, *agy*, "Trauma et création" (Travma ve Yaratım), s. 119: "Bir travmaya yaklaşmak, hatta onu iyileştirmek için bedenin etkilendiği o yere kadar gitmek gerekir. Olayın yarattığı yanığın üzerine başka bir deri dikmek gerekir. *Ad minima* bir koruyucu zarf üretmek gerekir, bu zarf olmadan kurtuluş mümkün değildir, yoksa travma bireyin yaşamında bir saplantı oluşturacaktır. Şefkat, bu yeniden inşanın koşullarından biridir."

7

Aileden Kopmak

> "Seni seven herkes için, sana bel bağlayan herkes için bir kereliğine bütünüyle öl. Sonra diril."[1]
>
> Antoine Wauters

Gergin bir tonda kaleme alınmış buruk bir metin olan *Pense aux pierres sous tes pas*'da roman yazarı Antoine Wauters, aile içi şiddetten sağ kurtulma kılavuzunun ilkelerini sunar: "Kendi ailenden sağ kurtulmanın kuralları". Çocukların üstüne yağan yumrukların anlatıldığı bu hikâyede acı kendini gecikmeli olarak gösterir. Babayla yegâne ilişki kipine dönüşmüş gündelik kötü muamelede değil, babanın yokluğunda ortaya çıkar. Bazen de tıpkı yavaş yanmalı bir patlamada olduğu gibi, katlanılan acının gerçekliği diğer yaşamlarla yapılan karşılaştırmalarda, aradaki fark ve mesafede ortaya çıkar. Çocuk amcasına emanet edildiğinde, uğradığı şiddetin bilincine varır.

---

1 Antoine Wauters, *Pense aux pierres sous tes pas*, *agy*, s. 70.

> Fakat Zio'ya geldiğimde, hikâyeyi doğru bir bakış açısıyla baştan okuyormuşum gibi oldu. Öfkemi avazım çıktığı kadar bağırmak istedim. Evet, yaşamın güzel, zengin, şaşırtıcı, aynı anda hem sevecen hem de sert olduğunu ilk defa keşfettim. Ve o güne kadar zamanımı cam bir fanusun içinde geçirmiş olduğumu.[2]

Hayat daha müşfik bir hale geldiğinde, karanlık geçmiş katlanılmaz görünür ve insanın yüzünde patlar. Güzellik, sevecenlik, iyilik, sevgiyle temasla beraber, yaşamımız kendi çirkinliğini, şiddetini gözler önüne serer. Derinlerden gelen bir irkilmeyle, arkaik, ilkel bir şekilde şüphe duyduğumuz şey apaçık ortaya çıkar: Bu hayat yaşanabilir değildir, yaşanmamalıdır.

Diğerlerinin nasıl yaşadığını keşfettikten sonra kendi yaşamımızdan nefret etmeye, utanç duymaya başlarız. Yaşamımızın kabalığından, çirkinliğinden, içerdiği şiddetten, aptallığından utanç duyarız. Böylece bu yaşam, içinde kaybolmadan önce derhal kaçmamız gereken bir hapishane, bir tuzak gibi görünür. Buradan nasıl sağ çıkılır? Yıkıcı sevgiyle ilişkimizi keserek, bu bağı terk ederek, onların gözünde olduğumuz kişiyi, onların bizim gözümüzde oldukları kişileri öldürerek: "Seni seven herkes için, sana bel bağlayan herkes için bir kereliğine bütünüyle öl. Sonra diril."[3]

Bu ebeveynler hiçbir şekilde yıkmadan sevmeyi beceremez.[4] Şiddet, bir yetişkinin hareketlerine bu derecede işlediğinde, ancak kaçmak bizi kurtarır. Baba kendisine de yönelttiği şiddetin ilk kurbanıdır. Bu hikâyenin örgüsü bü-

---

2 *Agy*.

3 *Agy*, s. 91.

4 Bkz. *agy*, s. 11: "Nasıl oluyor da en güzel şeyler burnumuzun dibinden geçip gidiyor? Neden olmak istediğimiz baba olamıyoruz?"

yük trajedilerinkini hatırlatır. Aynı anda hem kurban hem de cellat olan istismarcı ebeveynlerden kopmak, bu işin içinden çıkmanın tek yolu olacaktır. Babayı öldürmek gerek. Diriliş ancak bu bedelle mümkün olacaktır.

"Kendi ailenden sağ kurtulmanın kuralları. Acıya karşı önlemler" elbette bir öldürme yöntemidir. Ebeveynlerini bir yabancıya, bir cesede dönüştürmek, tüm sevgi seslerini susturmak, direnen sevgiyi beslememek. Tam bir kayıtsızlık içinde olmak:

1. Bir yabancıymış gibi DÜŞÜN BABANI. Kalbin paramparça olmak üzereyken yardıma gelecek son kişinin o olduğunu söyle kendine.
2. Ölü bir kadınmış gibi DÜŞÜN ANNENİ. Üstünü toprakla ört. Geceleri ayaklarını yere vurarak yürü ki yeraltından yükselen şikâyetleri kulağına gelmesin.
3. KAN BAĞININ HİÇBİR ANLAMI OLMADIĞINI SÖYLE KENDİNE. [...]
4. Onlarla GÜZEL VAKİT GEÇİRMEKTEN KAÇIN. Yoksa daha sonra sendeki nostalji duygusunu besleyecek ve kalbini kanatacaklardır. [...]
6. Kalbindeki SESLERİNİ SUSTURMAYI ÖĞREN. Zira sana seslenen asla onlar değil, susuzlukla, korkuyla, nostaljiyle onların seslerini taklit eden sensindir, zavallı bahtsız.[5]

Aile sevgisinden yoksunluğun verdiği öfke ve umutsuzlukla kaleme alınan bu korkunç satırlar, bir hayatta kalma rehberidir.[6]

5 *Agy*, "Règles pour survivre à sa propre famille", s. 67.

6 *Agy*: "Neden hiçbir zaman orada değildiniz? Öfkeden gözlerim kararmış bir halde, bir kâğıt parçası alıp bir nefeste yazdım bu sözleri, çünkü hayatım buna bağlıydı. Zavallı hayatım buna bağlıydı."

Mesele, hayatını kurtarmak, başka bir yerde kendini toparlamak için kaçmak, bitip tükenmekten kaçmak için aile mitlerinden ve kimi bağların vahşetinden kurtulmaktır. Söz konusu olan ister zehirli bir sadakat, ilişkiler olsun, ister daha basit bir şekilde, bir uzlaşmaya veya gerçek bir anlayışa olanak vermeyecek kadar büyük bir fark olduğu gerçeğini kavramak olsun, hayatta kalmayı sağlayan tek şey, ilişkiyi kökten kesme, kesin bir ayrılıştır. Bazen de bizi çok derinden etkilemiş bir olayı herkes kendi usulünce yaşasın diye birbirimizden ayrılırız. Roman yazarı ve felsefeci Marion Muller-Colard, *Le Jour où la Durance*'da, derinden sarsıcı bir olay yaşayan her bir tarafın, bu olaya kendine göre bir tepki verebilmesi için kurtulunması gereken bağlar olduğunu ileri sürer. "Aile hayatını kuran annelik mitlerine rağmen, anneyle kız arasındaki tüm bağların kesilmesinin ve her birinin yalnızca kendi postunu kurtarmasının gerektiği olur."[7]

Burada posttan [*peau*] bahsetmemiz bilinçsiz bir tercih değil. Postu kurtarmak söz konusu olduğu gibi, algıların, yaşanmışlıkların, kimliklerin farklarını tanımak da söz konusudur. Potansiyel olarak anneyle kurulan ilişkinin kalbine işlemiş şiddet, tam da her iki tarafın sınırlarının bulanıklaşması, tenlerin birbirine karışmasında gerçekleşir. Anne ile çocuğun derileri [*peaux*] örtüştüğünde, çocuk boğulma tehlikesine girer. Öyleyse ebeveynlere karşı duyulan ve en büyük şiddet durumlarında dahi direnen mutlak sadakatten kurtulmak gerekir.[8] Barbar bir sevgiden kurtul-

7 Marion Muller-Colard, *Le Jour où la Durance*, Gallimard, 2018, s. 79.

8 Anne Dufourmantelle, *La Sauvagerie maternelle*, Rivages, 2016, s. 147: "İnsan doğasında şöyle garip bir şey var: sevgilerini kötülük olarak adlandırılan tuhaf ve zalim bir biçimde bize verdiklerinde bile ebeveynlere, bizi yetiştirenlere duyulan mutlak sadakat."

mak gerekir. Anne Dufourmantelle, *La Sauvagerie matternelle*'de hiçbir tabuya kulak asmadan bu yıkıcı anne bakımı paradoksunu incelemiştir. Beni seven kişi sabırla beni mahveder. Derisi, boğana dek benimkinin üstüne yayılır: "Melankolik yiyip bitirme, vahşiliğin yoğun bir sabırla ortaya koyduğu eserdir."[9]

Bazen ailevi bağlar kendi psişik yaşamımdan mahrum bırakarak beni "rehin" alır.[10] Şu halde, kendinin farkına varmak için ayrılmak ve onulmaz bir mahrumiyete neden olmak gerekir[11]: bir annenin kızı üstündeki hâkimiyetine verilecek yaşamsal yanıt. Dufourmantelle'in incelediği vakalarda, annenin canavarlığı genç kızların bedeninde kan emici bir mevcudiyetin izlerini bırakır. Zayıflamış beden, doymak bilmez annenin gerçekleştirdiği "yamyamlık şöleni"nin tanığıdır. Öyleyse genç kızın "kusması, ölmesi, doğması" gerekir: İçinde onu yutan anneyi kusması gerekir. Onu kendinden dışarı atması, "[kendisinin] olacak bir bedeni bulmak için doğmayı seçmesi" gerekir.[12] Bugüne kadar sanki kendi bedeninde değilmiş, kendi hayatını yaşamamış gibi. Annenin dışarı atılması psişik bir yeniden doğuş, o âna kadar var olmayan bir mahrem alan kurmaktır. Bunun için, ilişkiyi kesme riskini kabul etmek gerekir: anne üzerinden değil birinci tekil şahısta var olduğun hissini, "yaşadığın hissini doğuran hakiki bir kesiş". Sonunda sadece kendinin farkına varmak için. Fakat bu, anneyi

9 *Agy*, s. 132-133.

10 Bkz. *agy*, s. 174: "tenlerin bu şekilde birbirine karışmasından memnun olan rehin" çocuklar.

11 *Agy*, s. 133: "Söz konusu olan bir terktir, en radikal düzeyde, yaşamaktan duyulan umutsuzlukla ilgili bir düzeydeki terk."

12 *Agy*, s. 134.

öldürmenin suçluluğuyla yüzleşmeyi gerektirir. Kendini, bedenini yeniden benimsemenin yolu, anneyi yaşamsal olarak kesip atan bir bölünmeden geçer: "Burada anaç vahşet, hiçbir farkın ağırlığını değiştiremeyeceği şekilde derileri boydan boya örtüştüren bir farksızlaşma düzeninde gerçekleşir. Öteki, ölüme mahkûm edilmeden kesme imkânsızdır."[13] Burada söz konusu olan, bir kesmeden ziyade bir koparılmadır.

Anneyi kurban etmek, kendine bir varoluş alanı açmak için bağı kesmek, "mahrem bir alan" inşa etmek veya yeniden inşa etmek: Bu bağ, beslemekten ziyade tüketiyorsa, yıkılması için gereken şiddet ne olursa olsun, ondan vazgeçmek zorunludur. Sözü edilen patolojik durumlarda, hayatta kalmak, terapötik bir aciliyet bahis konusudur, kendini feda etme ve öz-yıkım mantığına bir son verilmelidir: "Kızlar annelerini hayatta tutmak için ellerinden geleni yapar [...] ve kendilerine mahrem bir alan tahsis edemeyecekleri daimi bir savaş halinde yaşarlar."[14]

Paradoksal bir şekilde, bu hastaların imdadına bir felaket yetişir ve onları bu yabancılaşmış yaşamdan çıkarır. Sarah vakasında, annesiyle kopma kararını tetikleyen, istenmeyen bir gebelik ve ardından gelen bir düşüktür. Kesintiye uğramış bu gebelik, bedene mecburi dönüş ve mahremin çağrısı, "Sarah'nın kendi doğumunu simgeleyecek"[15] düzeyde gerçek bir yeniden doğuşa olanak verir.

Bazen de, psişik şiddeti bir çeşit hayatta kalma refleksine yol açan bir tür ani nöbetle, bu kesiş kendiliğinden

13 *Agy*, s. 117.

14 Bkz. *La Sauvagerie maternelle*, *agy*, "Vomir, mourir, naître" (Kusmak, Ölmek, Doğmak), s. 132.

15 *Agy*, s. 126.

olur. Lionel Duroy, kendi yaşam öyküsünden esinlenen *Le Chagrin* kitabında, bu kopuş noktasını, geri dönüşün olmadığı o noktayı çok açık bir şekilde tasvir eder. Kopuşlar bazen sessiz ve içseldir. Bu, onların kökten ve nihai olmadığı anlamına gelmez.

Kopuş noktası, içimizde bir şeylerin kırıldığı o an ile tanımlanabilir. Bir şeyler çöker. İlişkiyi canlı tutan enerji söner. Bu sessizce ama öyle bir apaçıklık duygusuyla olur ki hiçbir şüpheye yer yoktur. Elbette, düşünce bu hakikati yatıştıran ve gizleyen anlatılar örmek isteyecektir, fakat içten içe biliriz ki bu sevgi bir cümleyle, bir jestle veya bir bakışla veya daha da kötüsü belki bunların yokluğunda, en ufak bir düşüncenin bile olmadığı o anda yıkılıp gider. Kopuş noktası bir bağdan vazgeçildiği, onun çözüldüğü veya kesildiği andır. Bu, başka birine artık inanılmadığı, ondan herhangi bir şeyin beklenmediği andır. Ona güven duyma kapasitemiz hayal kırıklıklarıyla, yalanlarla, şiddetle veya ihanetle gitgide tükenir. Bazen de bu kapasite, tıpkı kalker bir kayalık gibi, olanlara inanamayan gözlerimizin önünde çöker. Bu kaybetme ânı, hâlâ yaşamakta olan birini "kaybettiğimiz" o tuhaf andır. *Chagrin*'in genç anlatıcısı William'ın deneyimlediği tam da budur:

> Annemle kopmam ertesi sabah, onu mutfakta gördüğümde gerçekleşiyor. Arkası dönük, ne pişirdiğini bilmiyorum, ama artık ona bir şey demeye cesaret edemediğimden, onun dönüp bir şeyler demesini veya sadece bana bakmasını bekliyorum [...] ki aramızda tekrardan bir bağ kurulabilsin. Fakat dönmüyor, bizi bütünüyle yadsıyor, görüyorum ki yanmamış, her bir uzvu sağlam ve böylece aslında rol yapmış olduğu fikri zihnime yerleşmeye başlıyor. Kelimenin tam anlamıyla kalbimi (ayrıca muhtemelen

> küçüklerin kalplerini de) kırmış olan bu sahne, onun için Toto'ya oynadığı bir oyundan ibaretti şüphesiz, böylece sonunda Toto ona Suchet bulvarında bir daire bulmuştu.[16]

William için, evlerinde çıkan bir yangın sırasında annelerinin aklını yitirmiş rolü yaparak çocuklarına dayattığı bu yeni kriz, bardağı taşıran son damladır. Böylelikle içerde bir ölüm gerçekleşir. William'ı tıpkı içsel bir ateş gibi psikolojik olarak yıkan bu anne, bir anda onun için var olmaktan çıkar. Hâlâ kendisine verebileceği acılardan korunmak için, manevi olarak kangren olmuş bu ilişkiyi kesip atar. Ölümcül bencilliğin ve psikolojik şiddetin bulaşmasından kaçmak için içimizdeki ötekiyi "öldürürüz". Bizi tüketen bu içsel yangına bir son vermek gerekir.

Bu sahnede, kopuşu yaratan, sözün yokluğudur, söz değil. Sessizlik performatiftir, oğulun yok sayılmasıdır, anne şiddetini onaylar. Söylenmemiş olanın, yapılmamış olanın zalimliği. Ortaya çıkmayan kelimeler ve jestler, bu dayanılmaz boşluklar ilişkiyi askıya alır. Bazen telaffuz edilmeyen cümleler, bir hakaretten daha yıkıcıdır.

Anneden gelen herhangi bir söz, basit bir bakış, ufacık bir ilginin dahi olmayışı. Bu yoksunluklar bağlanmanın sona erdiğine, mümkün her türlü sevginin tükendiğine işaret eder. Bu yoksunluğun şiddeti, o anda, sinir krizi uç noktasına vardıktan sonra, kökten bir ayrılığa sebep olur. Bu genç çocukta artık annesine karşı herhangi bir sevgi kalmaz. Sanki göğsünün gizli bir yerinde, kopuş noktasına dönüşen o sahnenin yol açtığı duygusal şokta bir anda tükenmiştir. Annesi bundan böyle bir ölü gibidir, onun için olamadığı annenin bir hayaletidir, onu bir anne olarak var

16 Lionel Duroy, *Le Chagrin*, 2011, s. 185-186.

eden evlat sevgisinden ve beklentilerden azat edilmiş, belli belirsiz bir figürden başka bir varoluşa sahip değildir.

> "Çok seneler sonra annemiz öldüğünde ve buna üzülmediğime (ya da çok az üzüldüğüme) şaşırdığımda, bunu kendime şöyle açıklayacaktım: Annem içimde çoktan ölmüştü ve onun yitişi şüphesiz o ünlü sinir krizine, on yaşındayken onu bir daha asla göremeyecekmişim gibi arkasından ağladığım zamana kadar gidiyordu."[17]

Daha kesin bir şekilde söylersek, anne bir hayaletin tam tersine dönüşür; fiziksel mevcudiyete sahip, ama artık onda herhangi bir duygu uyandırmayan, onun nezdinde önemsiz bir varlıktır. Aniden bir yabancıya dönüşmüştür. Bu bencil anneye duyduğu sevginin fahiş bedelini artık ödeyemeyeceği için, anne duygusal bir yatırım nesnesi olmaktan çıkar. Burada bir düşünüp taşınmadan ziyade aniden bir kabarma, hayatta kalmak için psişik bir refleks söz konusudur. Artık onun bir zamanlar sevmiş olduğu anne değildir.

Fakat bu kopuş, bu şiddetli sevgi yitimi, her türlü kötü muameleden bağımsız olarak da mümkündür. Catherine Malabou'nun, *Ontologie de l'accident*'ın şaşırtıcı bir bölümünde ileri sürdüğü gibi, tıpkı eşimizi veya sevgilimizi sevmeyi bırakmamız gibi, ailevi sevginin de yok olup gitmesi mümkündür. Ötekinin artık bizim için bir sevgi nesnesi olmaktan çıkması, o haliyle ölmesi mümkündür:

> İnsanın bir gün artık ebeveynlerini ve ailesini sevmemesi mümkündür. "Şu anda onları artık sevmiyorum.

17 *Agy*, s. 186.

> Geçmişte sevmiş miydim, artık onu da bilmiyorum. Onları terk ettim." Böyle bir sevgi yitimi zaman "ile" de olmaz. Yakınlarımızı sevmeyi yavaş yavaş bırakmayız. Belki de söz konusu kim olursa olsun bir kişiyi sevmeyi asla "yavaş yavaş" bırakmayız. Sevginin sona erişinin daima ani bir şekilde olduğunu düşünmekten uzak değilim.[18]

Bu satırların derin bir kaygı yarattığını söylemek gerek. Fakat doğası ne olursa olsun, birini severken duyguların ani bir şekilde yok olabileceğini de öngörmek gerekir. Telafisi olmayan şeyler vardır. Dönüşü mümkün olmayan bir kopuş ânı.

18 Catherine Malabou, *Ontologie de l'accident*, *agy*, s. 58.

8

Yok Oluşlar

> "Yok olmadan önce kaç varlık bizi veya kendini terk eder?"[1]
>
> Catherine Malabou

"Öteki kaybedilmiştir, önlenemez bir şekilde uzaklaşır. Bunu biliriz, ama önce onun kusurlarını telafi etmeye ve çözülen bağları kendi gücümüzle yeniden inşa etmeye koyuluruz. [...] Diğerinin kafa karışıklıkları dayanılmaz hale gelir. Öyle ki geriye tek bir çözüm kalır: imkânsız hale gelmiş ilişkiyi kendi kendine koparmak."[2] Burada söz konusu olan bir aşkın bitişini konu alan umutsuz bir anlatı, bir aşk ayrılığının ilanı mıdır? Hem evet hem hayır. Filozof Michel Malherbe bu alıntıda "bir varoluşun çöküşü"nden[3] ve eşi Annie ile ilişkisinin bitişinden bahsediyor. Alzheimer hastalığı eşini kendi kendisine o kadar yabancılaştırmıştır ki kopuş tek çıkışmış gibi görünür.

---

1 *Agy*, s. 50.

2 Michel Malherbe, *Alzheimer*, *agy*, s. 37-38.

3 *Agy*, s. 37.

Hastalığın sevdiğimiz birini bizden aldığı, bir yandan fiziken mevcut, hayatta tutarken, öte yandan tanınmaz, rolünü yerine getiremez hale getirdiği durumlar bir insanı kaybetmenin çok özel bir tarzıdır: Sevdiğimiz kişi bilmeden, hatta bazen bilincinde bile olmadan bizimle kurduğu duygusal ilişkiden çıkar. Şu halde, öteki silinip bu ilişkiden uzaklaşırken, sönmüş bu ilişkiyi yeniden canlandırmak bize düşer. Hastalık fiziksel ve zihinsel kapasitelere sirayet ettiğinde, ifadeleri felç edip dondurduğunda, hafızada bir delik açtığında, konuşmayı ve sohbeti imkânsız kıldığında, hislerin dışavurumunu imkânsız hale getirdiğinde, diyalogdan mahrum bıraktığında, şikâyetleri bile susturup gözyaşlarına, boğuk hıçkırıklara dönüştürdüğünde bu bağı zayıflatır ve parçalar. Hâlâ orada olan bu kişiyi kaybetmeye, hastalık ilerledikçe uzaklaştığını, gücünü kaybettiğini ve kişiliğinin onu terk ettiğini görmeye insan nasıl tahammül eder? Sağlık durumunun ne kadar bozulduğunu bilmesinin ıstırabına, bizim ıstırabımızı da artıran bu ıstıraba, âciz bir şekilde tanık oluruz. Fakat kimi psikiyatrik veya nörolojik hastalıklarda, kimi bağımlılıklarda, bu kayıp ilişki karşısında kendini gösterebilen kayıtsızlıktan dolayı da acı çekeriz. Catherine Malabou'nun güzel ifade ettiği gibi, hasta bizi terk eder, çünkü belli bir ölçüde zaten kendisini de terk etmiştir. Bilincinde olmaksızın, eskiden olduğu kişiden vazgeçmiş, hastalık tarafından dönüştürülerek kesin olarak bir başkası haline gelmiştir. Öyleyse, hasta hiçbir şekilde bilincinde olmadığı bir hal içine gömülürken çözülen bir bağı her an yeniden örmek, bazen tek başına ayakta tuttuğu bir ilişkiye tüm gücünü vermek gibi tüketici bir yük hasta yakınına kalır. Etkileşim eksikliği, arkadaşlık veya samimiyetin getirdiği ortak jestlerin yok olması, zi-

hinsel ve fiziksel yakınlığın kaybıyla ilişki sürekli yadsınır. Sevdikleri kişinin hastalık ataklarıyla gitgide daha da değişerek, küçülerek veya çirkinleşerek kaybolduğunu gören eş, ebeveyn veya çocuk bu kişinin teminatı haline gelir.

Birini ölmeden önce kaybetmeye yol açan nedir? Onu kaybederiz, çünkü ilişki bozulmuştur, çünkü artık onu tanıyamayız. Varoluş, düşünüş, bizimle ilişki kurma tarzında öyle bir değişim olur ki bize sevdiğimiz kişiden tamamen farklı biri gibi görünür. Olivia Rosenthal, Alzheimer üstüne yazdığı romanı *On n'est pas là pour disparaître*'de bu kayboluşu birkaç kelimeyle özetler: "Uzaklaşıyorsun. Artık eskisi gibi değilsin. Başka birine dönüşüyorsun. A.'sın."[4]

Hastayı düzenli olarak ziyaret eden yakının tespiti, Michel Malherbe'in ifadesiyle bir "mevcudiyet kanaması"dır [*hémorragie de la présence*]. Eğer gitgide yabancılaşan bir yakınla hâlâ bir buluşmadan söz etmek mümkünse, her yeni buluşmada sevginin azar azar kaybolduğunu, cümle kırıntılarına indirgenmiş ilişkinin tuzla buz olduğunu fark ederiz. Bu telaşsız ölüm karşısında, Olivia Rosenthal'in anlatıcısının dediği gibi, hastanın yok olmasını dilemeye başlarız:

> Seni terk etmeye zorlama beni
> lütfen
> şimdi
> hemen
> derhal
> yok ol.[5]

4 Olivia Rosenthal, *On n'est pas là pour disparaître*, *agy*, s. 70.

5 *Agy*, s. 77.

Michel Malherbe, değer verilen kişinin her gün tekrar eden bu kaybının yarattığı olağanüstü şiddeti tasvir eder –"bir insan canlı canlı yok olup gidiyor"[6]– ve haklı bir şekilde tanınma [*reconnaissance*] kavramını analizinin merkezine yerleştirir. Bir "tanınma kanaması"ndan [*hémorragie de la reconnaissance*] söz eder: artık bizi tanımayan ötekiyi biz de tanımıyoruzdur. Onda sevdiğimiz kişiyi görmeye devam etmek için elimizde ona dair zorlukla bağlantı kurabildiğimiz anılardan başka bir şey yoktur. Bazen mevcudiyetin az da olsa artması yitip gitmekte olan o kişiyi hatırlatır. Zayıflayan kimlik hâlâ, zaman zaman göz kırpar. Eğer tanıma ancak onun mevcudiyetine dair gülünç miktardaki göstergeleri teşhis etmek için sarf edilen yapay bir çabayla mümkün oluyorsa, gerçek anlamda hâlâ bir öznellikten söz etmek mümkün müdür? "Bu hasta kadın ne bakımdan hâlâ benim karımdır?" diye merak eder Michel Malherbe. Hâlâ bir hikâyeyi mi paylaşırlar, ortak bir ilişkinin parçası mıdırlar? Malherbe hayır der. "Kahramanları olmayan bir anlatı nasıl devam edebilir?"[7]

Hâlâ canlı olan ötekiyi kaybetmeyi ifade etmek için Malherbe fosilleşme imgelerini kullanır. Alzheimer hastalığı "bir fosilin tortul bir katmanda taşlaşması gibi, insanı dünyanın malzemesine gömer".[8] Hasta yaşamaya devam eder, ama "var olmaya devam etmez".[9] Bilinç artık yönelimsellik değildir, "devam eder, ama artık edimsel [*acte*] değildir, belirsiz bir sürede [*durée opaque*] kendini gerçekleştirir".[10]

6 Michel Malherbe, *Alzheimer*, *agy*, s. 10.
7 *Agy*, s. 10.
8 *Agy*, s. 11.
9 *Agy*, s. 225.
10 *Agy*, s. 226.

Yüz, o içsel parçalanmayı, birlik içinde ve canlı bir ben olmanın o imkânsızlığını bir kez daha dile getirir: "Hastanın konuşması önlenemez şekilde çözülür, sessizliğe dönüşür; sadık ve güler yüzlü olsa da bakışı donmuştur, görünüşü bütünüyle katılaşmıştır. Yine de tatlı edasını muhafaza eder. Fakat artık fosilleşmiş bir görüntüden başka bir şey değildir."[11] Balmumundan bir heykel, ifadesiz bir gülümseme akla gelir. Spinoza'nın *Etika*'da yaşayan ama ölü bir bedene dair yaptığı şaşırtıcı analizi hatırlayabiliriz. Spinoza hafızasını kaybetmiş bir İspanyol şairin hikâyesinden yola çıkarak, bir bedenin biyolojik bakımdan hâlâ canlı olmasına rağmen ölü olarak kabul edilebileceği fikrini savunur:

> Her ne kadar bedendeki kan dolaşımı devam etse ve onda diğer yaşam emareleri olsa da, insan bedeninin yine de kendisininkinden bütünüyle farklı başka bir doğaya sahip olabileceğini inkâr etmeye cesaret edemiyorum. Hiçbir neden beni bir bedenin ancak bir kadavra haline geldiğinde öldüğü fikrine katılmaya zorlayamaz; deneyimin kendisi de bunun tersine ikna eder gibi görünür. Doğrusu bazen, bir insan öylesine değişir ki onun aynı insan olduğunu söylemek zordur.[12]

Bedeni, söz konusu öznenin tekilliğini ifade etmeyi bıraktığı için ölmüştür. Michel Malherbe de hasta eşine bakarak aynı tespitte bulunur. Annie'nin bedeni artık onun kişiliğinin işaretlerini taşımaz. O kadar tanımlanabilir ve

11 *Agy*.

12 Spinoza, *Éthique*, Flammarion, 1993, IV. Kısım, XXXIX. Önermenin Scolie'si, s. 258. Catherine Malabou tarafından *Ontologie de l'accident*'de de alıntılanmıştır (*agy*, s. 36); *Etika*, *agy*, s. 286.

tanımlayıcı olan zarafeti onu terk etmiştir. Bedeni artık bir semptomlar kümesinden başka bir şey değildir. Bu beden artık karısının öznelliğini değil, yalnızca onu saran ve değiştiren hastalığı ifade eder.

> Anlamlı göstergeler kişiden ziyade hastalığı ifade eder, tekil bir kimlikten ziyade klinik bir tip iletir. Annie'nin karşısındayken, sanki bir zamanlar onda ilk anda kavradığım kendine has zarafeti, benim için onu biricik kılan muhteşem varlığı artık kavrayamıyormuş gibiydim.[13]

Orada hâlâ biri var mıdır? Hâlâ bir kişiden söz edilebilir mi? Söz konusu olan hâlâ onun karısı mıdır? Hasta hem aşırı bir şekilde, bazen göz ardı edemeyeceğim kadar katlanılmaz bir düzeyde mevcuttur, hem de orada değildir; ilişkide ve kendi içinde yoktur.

> Hem odur hem de değildir. Bir metin gibidir; bir metin olduğuna göre, bir anlama sahip olması gerektiğini düşünürüz kendi kendimize, ama o kadar anlaşılmazdır ki gerçekten bir metin olup olmadığını merak etmeye başlarız. Evet mevcuttur, ama anlam veremediğimiz bir mevcudiyettir bu. Mevcudiyet [*présence*] ve yokluk [*absence*]. Belki de yokluğunun mevcudiyetinden başka bir şey olmayan mevcudiyetin yokluğudur. Buna nasıl karar verilir?[14]

Öteki oradadır, fakat başka bir yerde çoktan ulaşılamaz olmuştur. Hâlâ kendisi midir? Sevilen varlığın böyle eriyip gitmesinin yarattığı duygusal işkenceye nasıl tahammül edilir?

---

13 Michel Malherbe, *Alzheimer*, *agy*, s. 225.
14 *Agy*, s. 15.

Zihinsel bir kopuş, bir çözülme tasavvur etmek gerekir. Olivia Rosenthal, hafızasının yanı sıra gerçekle ve başkalarıyla kurduğu ilişkiyi de kaybeden birisi karşısında insanların verdikleri tepkileri incelediği *On n'est pas là pour disparaître*'de bunu öne sürer. Rosenthal'in Alzheimer hastalığını adlandırmak için kullandığı ifadeyle, "A. hastalığı" karşısında bir ayrım yapmak gerekir. Hastalıktan önce var olan kişi ile bu hastalıktan sonra doğan kişi arasında. "Unutmak için çaba harcamak gerekir. Ayrım için de. Bir zamanlar olan kişi ile bugünkü kişiyi birbirinden ayırmak. Bir zamanlar sevdiğimiz insan ile az önce ziyaret ettiğimiz, ama sevmekten vazgeçmediğimiz insanı birbirinden ayırmak. Sevgiyi korumak, ama ayırt etmek. İmkânsız bir görev. Sevgiyi korumak. Ayırt etmek."[15]

Öyleyse her şeye rağmen aynı olan bu kişileri birbirinden ayırmak, ayırt etmek gerekir. Sevilen kişiye dair mutlu anıları korumak ve onu sevmeye devam etmek, ama aynı zamanda o sevginin olumsuzlanması olarak karşımızda duran, o sevgiyi alaya alan kişiden onu ayırmayı başarmak ve bunu, saygısızlığını yüzüne vurmadan yapabilmek.

Kopmak gerekir, çünkü hastalık ilişkiyi yıkar ve bazen mutlu hatıraları sefil görüntülerle kirletmekle tehdit eder, geçmiş ilişkinin doğasına dair geriye dönük şüphelere neden olur. Hasta yalnızca eskiden olduğu kişiye dair hafızasını kaybetmez, ayrıca hiçbir şekilde dönüşemeyeceği kişiyi de unutur. Bilincin farklı tabakalarının sıyrılmasına işaret edecek şekilde, katman katman ilerleyen zekice bir yazıyla anlatıcı zihinsel hastalığın farklı bir veçhesini sunar ve onun duygusal bağları yıkma gücünü gösterir: "Babanın

15 Olivia Rosenthal, *On n'est pas là pour disparaître*, s. 152.

annenle seni karıştırabileceğini asla hayal edemezdin [...] Babanın seni arzulayabileceğini asla hayal edemezdin."[16]

Yakınları için her zaman bu kadar altüst edici bir noktaya varmadan da, özneyi kendi kimliğinden mahrum bırakan, onu "çökmüş [*rompu*] ve parçalanmış"[17] hale getiren hastalığın ayrıca ilişki kurma, bir zamanlar sevilen kişinin yanında olmaya devam etme imkânını nasıl yıktığı görülebilir. Burada, mermer bir heykelin kanlı canlı bir bedene benzerliği gibi belli belirsiz fiziksel bir benzerlik dışında, artık öteki tanınma duygusunu destekleyen hiçbir şey kalmayacak kadar kendi için mevcudiyetini kaybettiği zaman, ilişkinin artık imkânsız olduğu bir kopuş noktası, bir dönüm noktası gibi bir şeyle karşılaşırız. Öteki solduğunda, ona ulaşırken bitap düşerim, der Barthes ve bir delilik duygusuyla dolarım: "Ötekinin solması, ortaya çıkınca, bana kaygı verir, çünkü nedensiz ve süresiz gibi görünür. Hüzünlü bir serap gibi, öteki uzaklaşır, sonsuzluğa doğru gider ve ben ona ulaşacağım diye didinip dururum. [...] Sevilen varlık da böylece silinir, yavanlaşır durur: delilik hissi, bu deliliğin şiddetli durumundan da arı."[18]

Barthes'da "solma" kavramıyla yeniden karşılaşmak o kadar da şaşırtıcı değil. Bizzat Barthes, *Kayıp Zamanın İzinde*'nin anlatıcısının büyükannesinin yokluğunu tasvir etmek için bu terimi kullanır. "İç parçalayıcı solma: anlatıcının büyükannesi, ölmeden bir süre önce, zaman zaman,

16 *Agy*, s. 35, 58.

17 Bkz. Michel Malherbe, *Alzheimer*, *agy*, s. 225: "Art arda gelen zamansal kırılmalarla çökmüş ve parçalanmış, uzun yokluk dönemleriyle bölünmüş olan kendine ait kimliği çözülemez bir gizeme dönüşür."

18 Roland Barthes, *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, *agy*, s. 104. [Çeviride bazı değişikliklerle. —*çn*]

görmez, işitmez olur; artık çocuğu tanımaz, ona 'şaşkın, kuşkulu, öfkeli bir havayla' bakar."[19]

Burada sevginin akıp gitmesini, ilişkinin rengini kaybetmesini, gitgide donuklaşmasını dile getiren "solma" kavramının yerindeliği görülür. Bu kavram, yaşlılık, hastalık, engelli veya bağımlı olma durumunda hem kendinden hem ilişkiden uzaklaşan kişinin yavaş yavaş yok oluşunu, ilişkinin zayıflamasını, duygusal uzaklaşmayı düşünmeye izin verir. Sevilen varlık, bir zamanlar bizim için olduğu kişinin gölgesinden başka bir şey değildir artık: "Uzakta bir sis içinde hareket ediyor gibidir; hiç de ölmemiştir, ama Gölgeler bölgesinde, *bulanık* yaşar [...], ötekine sesleniyorum, [...] ama gelen bir gölgeden başka bir şey değildir."[20]

Alzheimer hastalığının, hasta yakınlarında yarattığı travma deneyiminin aşırılığında bize gösterdiği şey, belki de yaşlanma sürecinde sessiz sedasız biçimde olup bitenden çok da uzak değildir. Catherine Malabou'ya göre yaşlı kişiyi kendinden ve diğerlerinden uzaklaştıran aynı içsel çatlak olabilir: "Yaşlılık temelde bir kopuş olarak kalır; varlığı, yeri tespit edilemez bir noktadan kırar, ona yolunu değiştirtir, değiştikçe onu bir başkası olmaya götürür."[21]

Yaşlı ebeveynlerimiz kendilerine benzemez artık ve bu dönüşüm aile sevgisine bir son verme nedeni olacaktır. Böylece sevdiklerimiz ölmeden, onlardan uzaklaşırız. "Sevginin bitişinin daima ani bir şekilde olduğunu düşünmekten uzak değilim. Fakat ebeveynler söz konusu olduğunda bunun tıpkı bir ölüm gibi birden olduğu kesindir. Ölüm-

19 Roland Barthes, *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, *agy*, s. 104. —*çn*

20 *Agy*, s. 146; *Bir Aşk Söyleminden Parçalar*, *agy*, s. 105. [Çeviride bazı değişikliklerle. —*çn*]

21 Catherine Malabou, *Ontologie de l'accident*, *agy*, s. 52.

den önce onlardan ayrılırız, gerçek ölüm yalnızca ruhta gerçekleşen ölümün tasdik edilmesidir. Bu da daha az acı verici değildir. Boş ve soğuk hissettirir ve perde kapanmadan önce elveda demek, henüz hiçbir şey kesin değilken kesin olarak elveda demek korkunçtur."[22] Daha ayrıntılı tartışılması gereken bu radikal okumada, temel bir unsur dile getirilir; başkasının ölümü "ruhta meydana gelen bir ölüm"dür. Başkası önce zihnimizde ölür, çünkü kendisinden çok farklı bir hale gelmiştir, onunla kurduğumuz ilişkinin, yani bu ilişkinin bildiğimiz halinin üstünü çizeriz. Bu da ilişkilenme kipini değiştirir veya bütünüyle keser.

Bu kayıp deneyimleri derin bir iz bırakır. Psişik şiddet deneyimi bize silinmez bir biçimde damgasını vurur ve bazen yeni yaşamımız boyunca tekrar ortaya çıkar.

22 *Agy*, s. 58.

9

Kopuşun Cinselliği

> "Fırtınadan sonra, yaşama çılgınlığıdır yeniden fışkıran, sonra güneşi ve yıldızları yemek isteyeceğiz."[1]
>
> Patrick Autréaux

Varoluşsal kopuşun bizde bıraktığı iz nereye kadar uzanır? Hayal edebileceğimizden çok daha derine, arzunun kalbine kadar, diğerine doğru atılımımıza, tensel ve cinsel ilişkilerimize kadar. Biyografik bir kopuştan –bir yas, ağır bir hastalık, yıkıcı bir aşk ayrılığı– sonra, "normal" yaşama dönmek için can atarız. Yakınlarımız da "daha iyi" olma emarelerini dört gözle bekler. Fakat önceki yaşamımıza geri dönemeyiz. Filozof ve doktor Georges Canguilhem'in normal ve patolojik olana dair analizleriyle bize öğrettiği gibi, hastalıktan sonra *restitutio ad integrum*, önceki hale geri dönme yoktur.[2] Hastalık için geçerli olanlar, şüphesiz

1 Patrick Autréaux, *Dans la vallée des larmes*, Gallimard, 2009, s. 37.

2 Bkz. Georges Canguilhem, *Le Normal et le Pathologique*, PUF, 2013. Ayrıca bkz. Bölüm IV, s. 128: "Kimi eksikliklere rağmen, iyileşmek

farklı tipteki kopuşlar için de geçerlidir. Sonradan ortaya çıkan etkiler, izler, yara izleri vardır, koparılmanın, kaybın damgası, lekesi kalır. Bir şeyler kırılmıştır ve bu da benzer tarzda bir coşkunun, kendine güvenin, gelecekten beklentinin önüne set çeker. Kopuş, bizim organizmamıza kaydedilmiş, yaşamsal bir kopuştur aynı zamanda. Psikolojik ve fiziksel atılımı [*élan*] derinden etkiler, arzumuzu da etkileyerek söndürür. Genelde zorlu deneyim atlatıldıktan sonra öznenin yaşam arzusuna kapılacağı, enerjisini yeniden bulacağı düşünülür. Ölümle burun buruna geldikten sonra yeni ve güçlü bir yaşam enerjisi bulunacaktır. *Dans la vallée des larmes* romanında Patrick Autréaux bu toplumsal beklentiye tanıklık eder: Sanki hastalık yalnızca bir parantezmiş gibi, hastalığı atlatmış kişinin yaşama yeniden ve doğrudan dahil olması beklenir.

> Ötekiler, özellikle hiç hastalanmamışlarsa ve hastalığın ne demek olduğunu yalnızca tahmin edebiliyorlarsa, size fırtınadan sonra yaşama çılgınlığının yeniden fışkıracağını, sonra da insanda güneşi ve yıldızları yeme isteği uyanacağını kesin bir dille bildirirler. Bana içtenlikle "Harika! Göz kamaştırıcı görünüyorsun, iyileştin," diyorlardı.[3]

Öznenin tıpkı ilkbaharda bir gül gibi yeniden çiçeklenmesi beklenir. Hastanın kendisi de buna bir süre inanabilir. İçtenlikle ve safça önceki bedenini ve yaşamını yeniden bu-

---

organizma için daima temel kayıplarla ve aynı zamanda bir düzenin yeniden ortaya çıkmasıyla bir arada gerçekleşir. Buna yeni bir bireysel norm tekabül eder." [Türkçesi: *Normal ve Patolojik*, çev. Perge Akgün, MonoKL Yayınları, 2019, İstanbul. —*çn*]

3 Patrick Autéaux, *Dans la vallée des larmes*, *agy*.

labileceğini umar. "[Kanser tedavisi] tamamlandığında, sıfırdan başlanacağına inanılır. Bunun bir erginlenme [*initiation*] olduğu ve yeni yaşamda yeni bir şans verileceği söylenir."[4]

Gelgelelim yeni bir elin oynanması söz konusu değildir. Canguilhem'in dediği gibi özne artık aynı özne değildir; iyileşme veya hastalığın hafiflemesi yeni bir yaşam seyridir. Tıpkı yas veya psişik travmanın farklı biçimleri gibi, hastalıktan bize kalan derin bir endişe, yaşamla huzurlu ve güvenli bir ilişki kurmayı imkânsız kılan çok özel bir gerginlik ve tedirginliktir. Sıfırdan başlayamayız, bir felaket bizi derinden etkilemiştir, acılı bir deneyimin yükünü taşırız. Normal yaşama geri dönmek kendiliğinden olmaz. *Beautiful Losers*'da "içimdeki tüm bu dünle yeni bir şeye nasıl başlayabilirim?"[5] diye sorar Leonard Cohen. Philippe Forest, *Le Nouvel Amour* romanında kızını kaybettikten ve eşinden ayrıldıktan sonra sıradan bir yaşam akışına geri dönmenin, yeniden âşık olmaya şans vermenin, yeni bir kadına bağlanmanın, onun çocuğuna şefkat duymanın zorluğunu anlatır. Onu katılım ve güven oyununu oynamaya iten, huzur veren şemalara yeniden dahil olmaya teşvik eden toplumsal baskıyı da dile getirir: sanki felaketten hiçbir hasar almadan çıkmış gibi yeni bir sayfa açmak, yeniden çocuk sahibi olmak ve drama yer vermeyen bir sonraki varoluş şarkısını iç rahatlığıyla söylemek gerekir.

Fakat bu felaket, varlığın kalbine, onun ilkel ritmine, cinsel arzunun arkaik gücüne damgasını vurmuştur. İçinden geçilen zorlu deneyimin şiddeti arzumuzu dönüştürür

4 *Agy*, s. 35.

5 Leonard Cohen, *Beautiful Losers* [1961], Bleu Door, 2009: "*How can I begin anything new all of yesterday in me?*"

ve cinselliğimizi değiştirerek daha yoğun, daha "taşkın"[6] hale getirir. Artmış, açgözlü cinsel arzu aşırılığıyla özneyi peşinden sürükler: "Farklı bedenlere ve egzotizme susamıştım. Arzunun artık ne bir kuralı ne de bir tipi vardı. [...] Arzumun çeşitliliğinden, verdiği tepkilerden ve beklenmedik uyanışlarından büyülenmiş bir şekilde kendimi kutsal bir fahişe gibi hissediyordum."[7]

Bir felaketin ardından gelen bu cinsellik meselesi alışıldık bir konu değildir. Eski bir hastaya, yaslı bir babaya bu tabu konulardan bahsedilmez. Bununla birlikte, bu zincirinden boşalmış arzu, derin bir içsel değişmenin semptomlarından biridir. Phillippe Forest'in çok doğru bir şekilde analiz ettiği gibi, söz konusu olan yaşam arzusunun geri gelişi, bir yaşama şevki değil, tersine, artık bizim belleğimize kaydedilmiş [*engrammé*] hiçliğin ifadesidir.

> Varoluşun matemi atlatmalarını sağladığı kişilerin başına gelen o tuhaf durumdan, aşkla uyarılıştan hiç kimse bahsetmez; onların bazen kendilerini bıraktıkları bu uyarılışın yaşamdan yeniden tat almakla, yaşama tekrar bağlanma arzusuyla ve her şeyin son bulduğu o uçsuz bucaksız uçurumu görmüş olmanın verdiği perişanlığı geride bırakma arzusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Hayır, garip olan, hiçlik [*néant*] mefhumunun, birbirlerine aşkla teslim olmuş bedenlerin verdiği enerjinin geri kalan her şeyi makul bir şekilde paranteze alması gerektiği tam o noktaya sızmasıdır. [...] İçimizde bir yerlerden çıkan umutsuzluğun itici gücü tanımadığımız bir şeyi, her birimizin diğeri

6 Patrick Autréaux, *Dans la vallée des larmes*, *agy*, s. 36.
7 *Agy*, s. 38-39.

için imgesine veya nesnesine dönüştüğü dünyaya yönelen bir şiddeti –korkunç bir şekilde zevk aldığımız bir şiddeti– serbest bırakıyordu.[8]

Böyle bir cinselliğe teslim oluş bizde kayıtlı olan yıkıcılığın paradoksal bir ifadesidir. Bu tüketici cinsellik bir anlamda hiçliğin onarılışı ve mevcudiyetinin kabulüdür: bundan sonra hiçlik hayatımızın merkezinde olacaktır. Maruz kalınan şiddetin doğurduğu bir şey hayatımıza izinsiz girmiştir. Hiçliğin yaktığı, yaraladığı yerin izi kalır bizde. Acıyla sınanmış özne, onu canlandıran bu yıkıcı gerilimi böyle çılgınca zevk peşinde koşarak bir nebze olsun hafifletir. İstese de istemese de özne bir şiddet ilkesine dönüşür, onu benimser. Zincirinden boşanmış libido, bizi katetmiş ve kısmen yıkmış, neredeyse yok etmiş bu şiddet hakkında bir şeyler söyler. Bize saplanmış bu hiçlik hakkında bir şeyler söyler. Libido, oldukça zor bir şekilde aktarılabilen kayıp deneyiminin, başkasıyla kurulan ilişkide beden tarafından ifade edilmesidir. Cinsellik ile ölüm arasındaki simgesel yakınlıktan faydalanarak şöyle söylenebilir: bu "aşkla uyarılma " aslında dram içinde birbirine yaklaştırılmış bir çifte ölümün, kendinin ve ötekinin ölümünün yeniden sahnelenmesinin bir yoludur. Saflığı, yaşama duyduğu güvenle eskiden olduğumuz kişinin öldürülmesi ve Patrick Autréaux'nun ifade ettiği gibi başkasıyla ve dünyayla kurulan ilişkideki tasasızlığın kaybının ardından tutulan yastır: "Yine de bir şey geri gelmiyordu ve bunun yokluğu üstüme çöküyordu: Libidonun bu ortaya çıkışı, bu boşalma aciliyeti, ölen biri olmadan tutulan yasın işaretleriydi daha çok."[9]

8 Philippe Forest, *Le Nouvel Amour*, *agy*, s. 31-32.

9 Patrick Autréaux, *agy*, s. 40.

Öyleyse cinsellik bir yıkım hafızası ve arzu da tortulaşmış şiddetin ikamet ettiği yerdir. Cinsellik bir aşk, başkasına doğru bir atılımın dışavurumu olmaktan çok, bir kaybın şiddetini tüketmeye dair, muhtemelen, boş yere beslenen bir umutta bu kaybın sonsuza kadar yeniden sahnelendiği andır. Cinsellik, katedilmiş gecenin izini taşır.

10

Geceyi Katetmek

Gece kaygının ve işkence eden hafızanın yeridir. Bazen şiddetli takıntılar karşısında güçsüz, geceyi bilinçdışında katetmekten âciz halde orada kapana kısılırız. Uykusuzluklarımız aşırı bir mevcudiyete sahip hatıralardan müteşekkildir. Nietzsche, *Zamana Aykırı Bakışlar 2*'de insanın unutma becerisine övgüler düzer. İnsan geçmişi bir önceye geri gönderebilir ve tarihe kaydedebilir. Filozofa göre, yaşayan varlıklara özgü yaratıcı enerjiyi ve sağlığı yalnızca "belirli bir ufuk çerçevesi"nde deneyimleyebiliriz. "Yaşayan varlığa zarar veren ve sonunda onu yok eden"[1] nafile tekrara, "geviş getirme"ye, uykusuzluğa hapsolmamak için geçmişin şimdi üzerindeki etkisini kısıtlamamız, yaşanan ânı ele geçirmesini engellememiz gerekir. Uyuyamamak bizi yavaş yavaş öldürür. Uykusuzluk, rahatlamanın imkânsızlığı, bir kendini bırakma hali olarak uykunun reddidir. Gecenin geçip gidişi, geçmiş günün unutuluşunda ve kendinden kopuk olma hali içinde kaybolmayı kabul etmek; işte keskin bir bilincin ertesi günle baş edebilmek için ihtiyaç duy-

1 Nietzsche, *agy*.

duğu şey. Fakat uykusuz bir bilinç, silinmesini reddettiği geçmişi süresiz bir şekilde uzatır. Uykusuzluk mevcudiyeti genişletir, geçmişle bağı kesmeyi reddeder, farkında bile olmadan bu nafile çabada kendini tüketir. Nietzsche bize günlerin ve gecelerin birbirini takip ettiğini kabul etmek, aydınlığı karanlıktan ayırt etmek, bakışın kavrayabildikleriyle görüş alanının dışında kalanları ayırmak gerektiğini söyler. Bazı şeyler sonsuza dek görüş alanı dışında [*hors camp*] kalmalıdır. Bunlar, kelimenin her anlamıyla artık görülemeyen şeylerdir. Nietzsche bizi "çevremizde belirli bir ufuk çizmeye"[2] cesaretlendirir: Ayırmak, sınırlamak, şimdinin çerçevesini belirlemek, bir sınır çizgisi çekmek. Fakat bizi derinden etkileyen şeyi kolayca uzaklaştırabilir, sınırlandırabilir miyiz?

Her birimizin geçmişi unutma kabiliyeti –ki bu da aslında onu dönüştürmek anlamına gelir– aynı değildir. Hepimiz "geçmişin parçalarına sahip çıkmayı", onu sindirmeyi ve ondan beslenmeyi, "onu bir şekilde kana dönüştürmek için emmeyi"[3] beceremeyiz. Bütün insanlar, halklar, uygarlıklar aynı "şekillendirici güce" [*force plastique*] sahip değildir:

> Burada kendi içinden kendine özgü bir biçimde serpilip geçmişi ve yabancı olanı yeniden biçimlendirme ve kendine katma, yaraları iyileştirme, yitirilmiş olanın yerine yenisini koyma, parçalanmış biçimlere kendi başına yeni bir düzen verme gücünü [*force*] kastediyorum. Öyle insanlar vardır ki, bu gücün çok azına sahip olduklarından tek bir yaşantıda, tek bir acıda, çoğu kez ufak bir sıyrığı andıran tek bir küçük haksızlıkta bile sürekli

2 *Agy.*
3 *Agy.*

> kan kaybederler; öte yandan, öyle insanlar da vardır ki, yaşamın en vahşi ve en tüyler ürpertici kazaları ve hatta kendi kötülüklerinin ürünü olan eylemler bile onları çok az etkiler, [...] hemen sonrasında kendilerini çok iyi hissederler ve bir tür vicdan rahatlığı içinde olurlar.[4]

Herkesin kendi etrafına çizmesi gereken bu çerçeveyi ve geçmişle kurduğumuz, asla tamamen entelektüel veya soyut olmayan bu bağı sorgulamak gerekir. Bu daima bize dokunan şeylerle bir bağdır ve onları unutmak bu nedenle böylesine zordur. Bizzat yaşamadığım için bende iz bırakmamış olan tarihsel olayları unutmak konusunda güçlük çekmem. Oysa, bir savaşın yakınlarım üzerinde bıraktığı etkilere mesafe almak, çok sevdiğim bir insanı unutmak, benim için değerli hatıraları olan bir yeri terk etmek bana zor gelir. Unutmak bir koparılma olduğu için bazen bu kadar zordur, çünkü yokluğuna yıkılmadan dayanacağıma inanmadığım bir varlığın veya bir varlık kipinin sonsuza dek kaybını teyit eder. Bu anlamda, "ufak bir sıyrık" yoktur, her şey bir ahenk bozulmasının bizim hikâyemizde nasıl tınladığına bağlıdır. Yanmış bir deride ufak bir sıyrık tahammül edilemezdir. Geçmişin kimi unsurlarını sindirmek zordur. Zamansallığa dahil olduğumuz, zamanın kıvrımı ve orada örülmüş ilişkiler içinde olduğumuz için, varoluşumuz, sanki bir aktörün bir sahneden ötekine geçmesi gibi, birbirinden ayırabileceğimiz bir sekanslar silsilesi değildir. Geçmişimize hâlâ bağlı olduğumuz ve bu geçmiş sayesinde ayakta kaldığımıza inandığımız için kopmanın bedeli bu kadar ağırdır. Öyleyse, geçmişi gerçekten unut-

4 *Agy*, s. 8, (Çeviride bazı değişikliklerle).

mayı değil, ama onu dönüştürmeyi, Nietzsche'nin sözleriyle "parçalanmış biçimlere yeni bir düzen verme"yi, bu yeni düzeni kendinden itibaren ortaya koymayı becerebilmek gerekir. Kopuş, eğer kırdığı şeyi kendine mal ederse yaratıcıdır. Belki de bu "şekillendirici güç", bu yeni bir yaşam biçimi yaratma gücü bizi kurtarır. Bu güç, öznenin geçmişin ölümcül unsurlarından koparak kendi varoluşunu veya kendi kimliğini yeniden icat etme yeteneğine dayanır.

11

Sözleşmenin İhlali

> "Yalpalamanın ne demek olduğunu biliyorum."[1]
>
> Marion Muller-Colard

Sarsıcı, yıkıcı bir varoluşsal kopuş sınamasından geçmiş bütün yaşamlar, burada sık sık bir yanığa veya çatlağa benzettiğim derin bir iz taşırlar. Bu yaşamların paylaştığı şey, öznenin kendisini tanımlama tarzını etkileyen bir kayıp, belli bir kendilik fikrinin, belli bir kimliğin ardından tutulan yas deneyimidir. Kopuşun ardından, ne kendimi önceden olduğum gibi düşünebilirim ne de [genel olarak] önceden düşündüğüm gibi düşünebilirim. Temsillerimin, ahlak anlayışımın ve daha genel olarak inançlarımın veya imanımın yapısı da değişmiştir. Kopuş, mutsuzluk fikrini kendiliğinden bizden uzak bir yere iten kök salmış derin inançları ortadan kaldırır. Filozof Marion Muller-Colard'ın çok doğru bir şekilde ifade ettiği gibi, herkes kaygılarının

1 Marion Muller-Colard, *L'Autre Dieu. La Plainte, la Menace et la Grâce*, Labor et Fides, 2014, s. 102.

üstünü inanç tozuyla örter: Güvende olduğumuza, hayali bir "çit"le korunduğumuza inanırız.[2] Bir sözleşme, insanların yaşamlarına uygun düşen adalet gibi bir şeylerin var olduğunu düşünürüz. Her bir kişi, kendi mitinde "hayatının nedenini ve onu kabul edilebilir kılan sözleşmenin temellerinin tanımını" belirler.[3] Fakat bir hastalık, bedensel bir engel, bir yakının kaybı gibi zorlu deneyimler sözleşmeleri ihlal eder [*rompre*] ve bizde korkunç bir adaletsizlik izlenimi bırakır. Çit mit yoktur, bizi koruyan hiçbir şey, hiç kimse yoktur. Bu inanışlar gerçeğin yarattığı şokla çöker. Felaketler, kazalar tanrısal bir güçle, kaderle, talihle veya istatistiksel rasyonalitenin tanrılarıyla gizlice yapılmış sözleşmelerin ihlalleridir; kendimize böyle bir şeyin adil olmadığını (onca çalışıp emekliye ayrıldıktan sonraki gün ölmek) veya hayli küçük bir ihtimal olduğunu (çocuğumuzun ilk enfeksiyonunu atlattıktan hemen sonra bir ikincisine yakalanması) söyleriz. Mutsuzluk ihtimali belirdiğinde, dindar bir kişiden bir doktora kadar herkes hem güven verici hem de körleştirici olan yanılsamaların tuzağına düşebilir. Bir hastanede din görevlisi olarak çalışan Marion Muller-Colard bu inançların yaşanan felaketlerden sonra tuzla buz olduğunu görmüştü: "Bu inanç tozlarının, öngörülemez olanın örselediği yaşamların kapı aralıklarından uçup gidişini tutkuyla izledim. [...] Hastalığın ihlal ettiği birçok sözleşme gördüm."[4]

2 Metinde birçok kez tekrarlanan bu çit imgesinin kaynağı Eyüp peygamber figürüdür, bkz. *agy*, s. 38: "Tıpkı Eyüp peygamber gibi, bir çitle korunduklarına inananların huzurlu uykusunu uyuruz." Ayrıca bkz. *agy*, s. 51: "Onun [Eyüp peygamberin] esas olarak kaybettiği şey, çitin sağladığı güvenliktir."

3 *Agy*, s. 39.

4 *Agy*, s. 38.

Bu "kazazede" yaşamların deneyimi, "korkunç bir yoksun kalma"[5] deneyimidir; kendi ölümümüz veya yakınlarımızın ölümü, ıstırap çekmesi gibi fikirlerden bizi koruyan akıl dışı bir hayal dünyasından mahrum kalmadır. Kendisi de oğlunun hastalığıyla, Tehdit altında olma (buradaki büyük harf yaşamsal bir korkuyu ifade ediyor) deneyimiyle karşı karşıya gelen Marion Muller-Colard, güvende hissetmek için herkesin kendi "tanrı"sıyla yaptığı hayali sözleşmeleri, bunlara Tanrı'yla arasını bozan kendi sözleşmeleri de dahil, teşhis eder.[6]

Bu kişisel felaketlerden geçerken içimizde bir şeyler çatlar. Dünyanın işleyişine dair temsilimize, varoluşumuzun anlamı sorusuna, adil ve adil olmayan meselesine dokunan bir şeyler. Dünyanın bir dengesi, bir neşe ve acı hesabı, herkese gönderilen güçlüklerde bir denge olduğuna dair bu bilinçdışı imgelerin bizzat bizim inşa ettiğimiz yapılar, bizi mutsuzluktan koruyan bir "kesinlik kalesi"nin[7] surlarından ibaret olduğunu keşfederiz. Marion Muller-Colard, Lacan'dan alıntı yaparak gerçeğin, "kendisine çarptığımız o şey"[8] olduğunu hatırlatır; "buz banyosu gibi zalim bir yaşam"[9] içinde buluruz kendimizi. Gerçeklik bazen bir av

5 *Agy*, s. 41: "Eğer kazazede yaşamlarından dolayı korkunç bir yoksunluk çeken tüm bu insanlara yakınlaşabilmişsem, bunun sebebi beni oğlumun başucunda tutan kaygıyı yaşarken benim yakınımda da birilerinin olmasıydı." (Marion Muller-Colard burada din görevlisi olarak kendi deneyimine gönderme yapıyor).

6 *Agy*, s. 82: Marion Muller-Colard kendi imanını çok sert bir eleştirel analize tâbi tutarak Tanrı'yla yaptığı "bilinçdışı korunma sözleşmesi"nden bahseder.

7 *Agy*, s. 55, yazarın Paul Tillich'in *Le courage d'être* eserinden ödünç aldığı bir ifade.

8 Marion Muller-Colard, *L'Autre Dieu*, *agy*, s. 97.

9 *Agy*, s. 102.

hayvanıymışız gibi bizim "izimizi sürer".[10] Acı görüntüler karşısında üzüntü duyan, ama tek bir hareketle ekranı kapatabilen izleyiciler tarafında değilizdir artık. Kaybetmenin kaygısı, bizim veya sevdiğimiz bir varlığın çektiği acının elemi içindeyizdir ve bunu hafifletmeyi başaramayız. Marion Muller-Colard hamileyken "televizyonun koruyucu ekranı ardında" Necker hastanesinin pediatri servisinde yatan çocuklarla ilgili bir belgesel izlediğini ve birkaç ay sonra oğluyla birlikte kendisini nasıl reanimasyon servisinde bulduğunu aktarır.[11]

Şimdi ne düşünelim? "Sözleşmede böyle yazmıyordu."[12] Daha yeni dünyaya gelmiş bu yaşamın, birkaç haftalık bir varoluşun ardından ölme tehdidiyle solduğunu ve çekildiğini görmek ne kadar da saçma! Sözleşmede böyle yazmıyordu, çünkü ortada bir sözleşme falan yok. Çünkü olaylar bizim hayal ettiğimiz gibi gelişmez. Çünkü biz kendi rasyonel evrenimizde, bir şeyleri planlama mantığı ile olayların bizim zihinsel olarak yazdığımız şekliyle gerçekleşmesi için planlamanın yeteceği gibi akıldışı bir inanış arasında tuhaf bir gizli anlaşma geliştiririz. İnanmakta inat ettiğimizi, bir yaşamın yazılmış olabileceği ve yapılan planlara, ileriye dönük yansıtmalara göre gideceği düşüncesinden zevk aldığımızı görmek daima şaşırtıcıdır; oysa kesin olan tek şey –öngörülemez olanın, bir kazanın, bir varoluşun devamlılığında gedik açılmasının kaçınılmaz olarak ortaya çıkmasını– düşünmeyi reddettiğimizdir.[13] Tehdidi, yaşam-

10 *Agy*, s. 56.

11 *Agy*, s. 35-36.

12 *Agy*, s. 37.

13 *Agy*, s. 70: "Talihin savurduğu Tehdidin indirgenemezliği her birimizin hayatına, hoşumuza gitmese de, hükmeder."

larımızın doğasında olan riskleri düşünmeyi kendimize yasaklarız. Herkes sihirli bir şekilde kendisinin güvende olduğunu düşünür. Sanki her şey, örtük bir sözleşmenin parçasıymış gibi.

Her yaşamdaki riskin, yani kaybetme riskinin, gerçekliğini ortaya çıkaran kopuşlar bizi tekrar kırılganlığımızla ve âcizliğimizle yüz yüze getirir:

> Bir gün, bebeklerini bulamayan bir kedinin çıldırmış bakışlarıyla kendimizi hastane koridorlarında koşturur halde buluruz. Her türlü şüphe duygusundan uzak, tek bir nefes almak için mücadele eden minnacık bir bedeni, hiçbir endişe taşımadan dünyaya getirilen bu küçük bedeni izleriz âciz bir şekilde. İşte artık kime bel bağlayacağımızı bilemeyiz. O zamana kadar hayatımızı kimin ellerine teslim ettiğimizi bilemeyiz.[14]

Böyle bir dehşetten sonra, korku yakamızı asla tam olarak bırakmaz. Tenimizin altına, varlığımızın yüzeyine sızar, en ufak bir yeni tehdit emaresinde ortaya çıkmak için pusuda bekler. Peki ama eğer "hiçbir yama bu çatlağı tutmuyorsa",[15] yaşamaya nasıl devam edilir?

Bunları bazen sınanmış öznenin ortadan kaybolduğu, silindiği, kabuğuna çekildiği dönemler takip eder. Facia tarafından harap edilmiş, derisi yüzülmüş kişi hâlâ fazlasıyla haşin olan bir gerçeklikle temas etmeyi artık kaldıramaz. Zorlu sınamadan sonra, sınamaya katlandıktan sonra yıkılırız. Kopuş, insanı psişik olarak soyar, çıplak bırakır, öyle

14 *Agy*, s. 81.
15 *Agy*, s. 49.

ki bu kendini terk zorunlu hale gelir. Yaşamın hareketine, canlılığına geri dönmek, yeniden belli bir katılım ve güven biçimi bulmak için belki de bu "kişisel özdeşlik [*identité*] gecelerinden"[16] geçmek gerekir.

"Hayatın bir teminatla yaşanamayacağını fark ettiğimiz o andan, ne bir kesinliğin ne bir mükemmeliyetin ne de mutlak bir güvencenin olduğu sabahlara uyanmaya devam edebildiğimiz o âna"[17] nasıl geçilir?

Felaket yaşanana kadarki pervasızlığımız olmadan varoluşa nasıl geri dönülür, eski güvenimizin yıkıntıları üstünde, bu belirsizlikle nasıl yaşanır? Zorlu deneyim bizi parçaladığında, kanımızı, enerjimizi emdiğinde ne yapmak gerekir?[18] Belirsizlik, başka bir mutsuzluk korkusu[19]

---

16 Paul Ricœur, *Soi-même comme un autre*, Seuil, 1990, s. 197. Ayrıca bkz. s. 196: "Bu bakımdan hipotez varoluşsal doğrulamalardan yoksun değildir: kişisel özdeşliğin/kimliğin en dramatik dönüşümleri, hiçliğin/yokluğun Levi-Strauss'un o pek sevdiği dönüşümlerdeki boş kaba eşdeğer olacağı bu kimlik hiçliği/yokluğu sınavından fiilen geçmek durumunda kalabilir." [Türkçesi: *Başkası Olarak Kendisi*, çev. Hakkı Hünler, Doğu Batı Yayınları, 2010, İstanbul. Burada Ricœur'den yapılan alıntıda çok ciddi hatalar yapılmıştır, örneğin bazı kelimeler yer değiştirmiş, bazıları da atlanmıştır. Biz Ricœur'ün asıl metnine sadık kaldık. Alıntının tam, orijinal hali şöyledir: "A cet égard, l'hypothèse ne manque pas de vérifications existentielles: il se pourrait en effet que les transformations les plus dramatiques de l'identité personnelle dussent traverser l'épreuve de ce néant d'identité, lequel néant serait l'équivalent de la case vide dans les transformations chères à Lévi-Strauss." —*çn*]

17 Marion Muller-Colard, *L'Autre Dieu*, *agy*, s. 55.

18 Bkz. *agy*, s. 31: "Yazla birlikte dünyanın ve oğlumun yeniden dirilişini kutlamam gerekirken, günü yakalamaktan ve çamaşır makinesini çalıştırmaktan âciz bir halde alacakaranlıkta bitkin bir şekilde duruyordum."

19 Bkz. *agy*, s. 99.

tarafından "yutulmak"tan nasıl geri durabiliriz? "Tehdide rağmen var olma cesareti nereden bulunur?"[20] diye sorar Marion Muller-Colard.

Sevinçte. Yaşama riskini almak, mümkün sevinçler üzerine bahse girmektir. Ve trajik bir gecede bile kendi içinde bulunan sevinç kıvılcımını hatırlama gücüne sahip olmaktır.

"En küçük yaşamda bile birçok uçurumla ve harikalarla karşılaşılır. Oğlumun bu uçsuz bucaksız küçük yaşamı..."[21]

Yaşamın belirsizliğine meydan okuma gücünü ve var olma cesaretini belki de basitçe "yüreğimizi pır pır ettiren çocukların gülüşleri"nde[22] buluruz.

20 *Agy*, s. 54.
21 *Agy*, s. 109.
22 *Agy*.

Kaynakça

Andreas-Salomé, Lou ve Rilke, Rainer Maria, *Correspondance*, Gallimard, 1985.

Autréaux, Patrick, *Dans la vallée des larmes*, Gallimard, 2009.

–, *Se survivre*, Verdier, 2013.

Barthes, Roland, *Fragments d'un discours amoureux*, *Œuvres complètes* içinde, c. V, 1977-1980, Seuil, 2002.

Beauvoir, Simone (de), *La Femme rompue*, Gallimard, "Folio" kol., 2012.

Bergson, Henri, *Conférence de Madrid sur la personnalité*, *Mélanges* içinde, PUF, 1972.

–, *Matière et mémoire*, PUF, Quadrige, 1990.

–, *Le Souvenir du présent et la fausse reconnaissance*, PUF, Quadrige, 2012.

–, *Le Rire*, PUF, 2012.

Bergounioux, Pierre, *Exister par deux fois*, Fayard, 2014.

Birman, Chantal, *Au monde. Ce qu'accoucher veut dire*, Seuil, "Points" kol., 2009.

Bobin, Christian, *La Part manquante*, Gallimard, "Folio" kol., 1994.

Bouillier, Grégoire, *Le Dossier M*, Gallimard, c. I, 2017, c. II, 2018.

Butor, Michel, *La Modification* [1957], Éditions de Minuit, "Double" kol., 1980.

Canguilhem, Georges, *Le Normal et le Pathologique*, PUF, "Quadrige", 2013.

Chabert, Catherine, *Maintenant, il faut se quitter*, PUF, 2017.

Cohen, Albert, *Belle du seigneur*, Gallimard, 1968.

Cocteau, Jean, *La Voix humaine*, Stock, 2002.

Delabroy-Allard, Pauline, *Ça raconte Sarah*, Éditions de Minuit, 2018.

Deleuze, Gilles ve Parnet, Claire, *Dialogues*, Flammarion, "Champs" kol., 2008.

–, *L'Épuisé*, sonsöz Beckett, Samuel, Quad, Éditions de Minuit, 1992.
–, *Critique et clinique*, Éditions de Minuit, 1999.
Delecroix, Vincent, *Ce qui est perdu*, Gallimard, "Folio", 2009.
– ve Forest, Philippe, *Le Deuil*, Philosophie Éditions, 2015.
–, *Non! De l'esprit de révolte*, Autrement, 2018.
Dufourmantelle, Anne, *Puissance de la douceur*, Payot & Rivages, 2013.
–, *En cas d'amour*, Payot & Rivages, 2013.
–, *Se trouver*, JC Lattès, 2014.
–, *Éloge du risque*, Payot & Rivages, 2014.
–, *La Sauvagerie maternelle*, Payot & Rivages, 2016.
Duras, Marguerite, *Le Ravissement de Lol V. Stein*, Gallimard, "Folio" kol., 1998.
–, Lettre de rupture à Yann Andréa, 23 Aralık 1980.
–, *L'Amant*, Gallimard, 1984.
–, *La Vie matérielle*, P.O.L, 1987.
During, Élie, "Introduction" Henri Bergson, *Le Souvenir du présent et la fausse reconnaissance* içinde, PUF, "Quadrige" kol., 2012.
Duroy, Lionel, *Le Chagrin*, 2011.
Ehrenberg, Alain, *La Fatigue d'être soi*, Odile Jacob, 1998.
Eribon, Didier, *Retour à Reims*, Flammarion, "Champs" kol., 2018.
Ernaux, Annie, *Passion simple*, Gallimard, "Folio" kol., 1991.
–, *Se perdre*, Gallimard, "Folio" kol., 2001.
–, *Mémoire de fille*, Gallimard, "Folio" kol., 2016.
–, *Écrire la vie*, Gallimard, "Quarto" kol., 2011.
Fitzgerald, Francis S., *La Fêlure*, Gallimard, "Folio" kol., 2014.
Flem, Lydia, *Comment j'ai vidé la maison de mes parents*, Seuil, 2004.
–, *Comment je me suis séparée de ma fille et de mon quasi-fils*, Seuil, 2009.
Forest, Philippe, *Le Nouvel Amour*, Éditions de Minuit, 2007.
Freud, Sigmund, *Deuil et mélancolie*, Payot, "Petite bibliothéque", 2011.
Gestern, Hélène, *Un vertige suivi de La Séparation*, Arléa, 2017.
Gobeil-Noël, Madeleine ve Lanzmann, Claude, *Sartre inédit. Entretiens et témoignages*, televizyon söyleşisi Radio Canada (15 Ağustos 1967), DVD, Nouveau Monde Éditions, 2005.
Hornby, Nick, *Haute fidélité*, 10/18, 1995.
Jaquet, Chantal, *Les Transclasses ou la Non-reproduction*, PUF, 2014.
Juliet, Charles, *Attente en automne*, P.O.L, 1999.
–, *Lambeaux*, Gallimard, "Folio" kol., 2005.
–, *L'Année de l'éveil*, Gallimard, "Folio" kol., 2006.
–, *Dans la lumière des saisons*, P.O.L, 1991.
Kafka, Franz, *La Métamorphose*, Gallimard, "Folio" kol., 1989.

Kierkegaard, Søren, *L'Alternative. Le Journal du séducteur*, Gallimard, "Folio" kol., 1989.
–, *La Reprise*, Flammarion, "GF" kol., 2008.
Kundera, Milan, *Risibles amours*, Gallimard, "Folio" kol., 1986.
Le Breton, David, *Disparaître de soi*, Métailié, 2015.
Malabou, Catherine, *Ontologie de l'accident*, Léo Scheer, 2009.
Malherbe, Michel, *Alzheimer. La vie, la mort, la reconnaissance*, Vrin, 2015.
Mauvignier, Laurent, *Apprendre à finir*, Éditions de Minuit, 2009.
Michaux, Henri, *Bras cassé*, Fata Morgana, 2009.
–, *Plume*, Gallimard, 1963.
Muller-Colard, Marion, *L'Autre Dieu. La Plainte, la Menace et la Grâce*, Labor et Fides, 2015.
–, *Le Jour où la Durance*, Gallimard, "Sygne" kol., 2018.
Neruda, Pablo, *Vaguedivague*, Gallimard, 1971.
Nietzsche, Friedrich, *Seconde considération intempestive*, Flammarion, "GF" kol., 1988.
O'Connor, Flannery, *Œuvres*, Gallimard, "Quarto" kol., 2009.
Pontalis, J.-B., *Se perdre de vue*, Gallimard, "Folio" kol., 1999.
–, *En marge des nuits*, Gallimard, 2013.
–, *Marée basse, marée haute*, Gallimard, "Folio" kol., 2014.
–, *Œuvres*, Gallimard, "Quarto" kol., 2015.
Potte-Bonneville, Mathieu, *Recommencer*, Verdier, 2018.
Ricoeur, Paul, *Soi-même comme un autre*, Seuil, "Points" kol., 1996.
Rosenthal, Olivia, *On n'est pas là pour disparaître*, Verticales, 2007.
Rosset, Clément, *Loin de moi*, Éditions de Minuit, 2000.
–, *Tropiques. Cinq conférences mexicaines*, Éditions de Minuit, 2010.
Spinoza, *Éthique*, Flammarion, "GF" kol., 1993.
Schütz, Alfred, *L'Étranger, suivi de L'homme qui revient au pays*, Allia, 2003.
Valéry, Paul, *Œuvres*, Gallimard, "Bibliothéque de la Pléiade", c. I, 2002.
Wauters, Antoine, *Pense aux pierres sous tes pas*, Verdier, 2018.
Winnicott, Donald, *Conversations ordinaires*, Gallimard, "Folio Essais" kol., 1988.

Claire Marin

KOPUŞ(LAR)

Kopuş(lar), insan deneyiminin en asli unsurlarından biri olan "kopuş" olgusu ve fikri üzerine kaleme alınmış muhteşem denemelerden oluşan bir kitap. Felsefeci Claire Marin, yayınlandığı yıl Fransa'da büyük bir yankı uyandıran kitabında bir "kopuş çağı"nda yaşadığımızı ve aşk, ölüm, boşanma, yaşlılık, zorunlu/zorunsuz göç, aile içi şiddet, ağır hastalıklarla mücadele gibi temel insani "sorunların" doğasını doğru anlayabilmek için acilen bir "kopuş pedagojisi" üzerine düşünmeye başlamamız gerektiğini savunuyor.

"İster kendimiz seçelim ister maruz kalalım, kopuş bizi dayanılmaz bir psişik ve fiziksel burulmaya tâbi tutar; kimliğimizin, varoluşumuzun biçimini kaybetmesine katlanmamız gerekir. Bu biçimsizleşme sırasında korkunç varlıklara dönüşürüz. İstesek de istemesek de. Mutsuzluk, reddedilmenin utancı, sevgisizliğin şiddetinin getirdiği bir biçim kaybı. Bazen de zalim varlıklara dönüşürüz: karısını ve çocuklarını terk ederek; ebeveynlerini, kökenlerini inkâr ederek; yasayı, değerleri, dini ayaklar altına alarak geri dönmemek üzere çekip giden zalim varlıklara. Çok özel bir 'omurga'ları olduğu için deformasyona tahammül edebilenler, eğilip bükülmeye en elverişli olanlar bunu atlatır. Bazı yapılar aynı anda hem sağlam hem esnektir... İster biz tercih etmiş ister maruz kalmış olalım, kopuşlar bize aittir. Aileden, arkadaşlardan, sevgiliden, ortamından kopmak; meslek, ülke, dil değiştirmek; belki de bağlardan çok kopuşlar bizi inşa eder."

ISBN:978-625-98280-0-8

CNL CENTRE NATIONAL DU LIVRE